

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΙΟΥΝΙΟΥ, 1860.

ΤΟΜΟΣ ΙΑ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 245.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΤΩΝ ΟΥΤΩ
ΚΑΛΟΥΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΣΟΜΩΝ ΤΩΝ ΓΙΓΑΝΤΩΝ,

ΥΠΟ

Του Μεγαλειοτάτου και φιλομούσου
βασιλέως της Δαριας

ΦΡΙΑΞΕΡΙΚΟΥ του Ζ'.

Μετάφρασις

ΙΩΣΗΦ ΔΕ-ΚΙΓΑΛΛΑ (*).

Εν τῇ τελευταίᾳ ἐνιαυσίῳ συνεδριάσει τῆς βασιλικῆς τῶν ἀρχαιολόγων τῆς Ἀρκτου Ἑταιρίας, τῇ συγκροτηθείσῃ ἐν ταῖς ἀνακτοραῖς ἡμῶν, λόγος πο-

(*) Ἡ ἀνωτέρω ἐκθεσις ἀνεγνώσθη ἐν τῇ γενικῇ ἐνιαυσίῳ συνεδριάσει τῆς Βασιλικῆς Ἑταιρίας τῶν ἀρχαιολόγων τῆς Ἀρκτου, τῇ συγκροτηθείσῃ τὴν 29 Μαΐου τοῦ 1857 ἔτους ἐν τοῖς τοῦ Χριστιανοβοϊργου ἀνακτοραῖς, ὑπὸ τὴν καὶ ὀνόματι καὶ πράγματι προστασίαν τοῦ Μεγαλειοτάτου βασιλέως, τοῦ καὶ συγγραφέως τῶν συνεδριάσεων τῆς Ἑταιρίας. Ταύτης τὰς ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς ἀρκτικῆς ἱστορίας καὶ ἀρχαιολογίας προσταθείας θαυμάζει πᾶς ὁ πεφοτισμένος κόσμος, ὡς ἀπὸ πολλῶν

λῆς ἐγένετο περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν οἱ προπάτορες ἡμῶν, καὶ τοὶ στερούμενοι τῶν νῦν ἐν χρήσει μηχανικῶν μέσων, ἠδυνήθησαν κατὰ τὸν οὗτω καλούμενον λίθινον αἰῶνα, νὰ κινήσωσι τοὺς ὑπερμεγέθεις ἐκείνους λίθους, δι' ὧν κατεσκεύαζον τοὺς τάφους αὐτῶν, τοὺς γνωστοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα « Προδομοὶ τῶν γιγάντων, καὶ πῶς ἠδυνήθησαν ν' ἀνυψώσωσι κολοσσιαίους λίθους μέχρι τῆς κορυφῆς τῶν τάφων, οὓς ἐπέταζον διὰ τῶν λίθων τούτων.

Πρὸ τινῶν ἤδη ἐτῶν, καὶ ἰδίως ἐν τῇ ἐνιαυσίῳ τῆς Ἑταιρίας ταύτης συνεδριάσει τῆς 21 Μαρτίου 1853, ἐξέφρασα γνώμην περὶ τούτου, δοὺς ἀπλῶς νύξιν πρὸς ἐξήγησιν γεγονότος τοσοῦτον ὑπὸ πάντων θαυμαζομένου παρατηρήσει· δε μετὰ ταῦτα ὅτι χρῆζει ἀκριβεστέρας ἐρεῦνης καὶ ἀναπτύξεως, ἀφιέρωτα καθ' ἅς στιγμὰς καθ' ἃς ἔμενον ἐλεύθερος ἀσχολίῳ κυβερνητικῶν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο· ὅθεν ἔτιωσ δυνθῆσά σήμερον νὰ διαλάβω περὶ αὐτοῦ ἐκτενέστερον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εἶχον περιορισθῆ εἰς μόνον τὸ ζήτημα· « τίνα τρόπον οἱ τοῦ λίθινου λαγομένου αἰῶνος ἄνθρωποι κατώρθωσαν ν' ἀνυψώ-

ἔτων γνωρίζουσιν οἱ ἀναγνώσται τῆς Πανδώρας, ἐκ τῶν περὶ αὐτῆς δημοσιευομένων εἰδήσεων. Δημοσιουθεῖσα ἢ προκειμένη ἐκθεσις μετὰ τῶν πρακτικῶν τῆς Ἑταιρίας, κατεχωρήθη καὶ εἰς διάφορα ἄλλα περιοδικὰ συγγράμματα, καὶ μεταφράσθη καὶ εἰς πλείους τῶν τῆς ἑσπερίας Ἑλλάδος γλωσσῶν· ὅθεν ἠθέλωμεν ἀδικῆσαι τὴν ἡμετέραν φιλολογίαν ἐὰν ἐν μεταφράζομεν καὶ τῇ μετ' αὐτῆν. Σ. Μ.

σως κολοσσιαίους λίθους μέχρι τῆς κορυφῆς τῶν νεκρικῶν αὐτῶν καταλυμάτων. Σήμερον ὅμως θέλω ἐνπογοληθῆ περὶ τὴν κατασκευὴν τῶν καταλυμάτων τούτων κατὰ τὸ σύνολον αὐτῶν, καὶ μετὰ ταῦτα θέλω ἐξετάσει πῶς ἀνεύρισκον τὴν ἀναγκαίαν ὕλην, πῶς ἐξώρτυον, τίνι τρόπῳ μεταλούζον αὐτὴν, καὶ ἐπὶ τέλος πῶς φκοδόμου.

Ἐρρόνου ποτὲ ὅτι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκείνῃ ἐποχῇ ὀλίγον ἢ μηδὲν ἔλαμβάνετο ὑπ' ἑσπιν ἢ θέσις καθ' ἣν φκοδομοῦντο τὰ ὅπως ἐκτάσεως τινος νεκρικά καταλύματα, καὶ ἐπομένως ὅτι ἀναγκάζοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ κατασκευάζωσιν αὐτὰ εἰς τὰς αὐτὰς ἐκείνας θέσεις εἰς ἃς ἐκείντοι οἱ κολοσσιαῖοι λίθοι, οἱ μέλλοντες νὰ χρησιμεύωσι πρὸς στέγασμα. Ἦσαν πρὸς τούτους γνώμη, ὅτι δὲν ἐπέταζον τὰ καταλύματα ταῦτα ἀνυψώσιντες τοὺς λίθους, ἀλλ' ὅτι σκάπτοντες ὑπὸ τούτους ἐσχημάτιζον βαθέα καταλύματα εἰς τρόπον τοιοῦτον φκοδομημένα, ὡστε ἐξορύττοντες τὴν περὶ γῆν ἢ ἀποτελοῦσι μεμονωμένον οἰκοδόμημα, φέρου ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὡς στέγην τὸν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν προὔπαρχοντα κολοσσιαῖον λίθον. Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου καὶ ὠριμώτερον σκεφθεὶς, παρετήρησα ὅτι κατασκευάζοντο ἀδιαφόρως εἰς οἰκονομικὰ ἐκείνη. Ἀλλὰ πρὶν προχωρήσω περαιτέρω θέλω ἀναφέρει τοὺς λόγους ἐφ' ὧν στηρίζω τὴν δόξην μου.

Καὶ ἐν πρώτοις εἶναι πάντῃ ἀπίθανον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι κατασκευάζοντο οἱ τάφοι εἰς τόπους ἀπροσδιορίστους, καὶ ὅπου ἂν ἤθελεν εὐρεθῆ εὐμεγέθης λίθος. Πιστευτὸν μᾶλλον καὶ σχεδὸν βέβαιον ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην ἐποχὴν, ὑπῆρχον ἐν ταῖς πεδιάδασι ἡμῶν πλείονες ἢ σήμερον κολοσσιαῖοι κοκκωτοὶ λίθοι· εἶναι δὲ ὡσαύτως πιθανὸν ὅτι ἐνεκα τοῦ μεγάλου πληθυσμοῦ τῶν κατοίκων, οἱ λίθοι οὗτοι καταναλίσκοντο χρησιμεύοντες εἰς διαφόρους οἰκοδομὰς, ὡστε μετὰ τινὰ χρόνον ἀναγκάσθησαν νὰ μεταφέρωσιν ἄλλοθεν ἄλλους.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ πλείστοι τῶν τάφων τούτων εἰσι κεκαλυμμένοι ὑπὸ διαφόρων λίθων κατὰ σειράν καὶ συμμέτρως τεθειμένων, ἐπεταὶ ὅτι δὲν προέκυψε τοῦτο ἐξ ἡρμιστείου καταστροφῆς, ὅπως οἱ γεωλόγοι ἀξιοῦσιν, ἀποδίδοντες εἰς τοιαύτην τὴν εἰς τὰς χώρας ταύτας ὑπαρξίν τῶν κοκκωτῶν λίθων.

Ἐκτός τούτου οἱ λίθοι, οἱ ἀποτελοῦντες τὰς στέγας τῶν νεκρικῶν τούτων καταλυμάτων, κείνται σχεδὸν ἀείποτε ἔχοντες πρὸς τὰ κάτω τὴν λείαν αὐτῶν ἐπιφάνειαν, ἐνῶ οἱ εἰς τὰς πεδιάδας μας τυχαίως εὐρισκόμενοι κολοσσιαῖοι λίθοι, ἔχουσι πρὸς τὰ κάτω ἐν τῇ γῇ τὰς ἀνωμάλους καὶ ὄξεις αὐτῶν πλευράς, συμφώνως πρὸς τὰς ὑπὸ τῆς γεωλογίας πρεσβυομένης θεωρίας. Ἐπομένως ἐάν οἱ τάφοι κατασκευάζοντο ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ὅπου ἐκείντοι οἱ λίθοι καὶ ἰδίως ὑπὸ τούτους αὐτοὺς λίθους, ὡς ἀνωτέρω εἶπον, πῶποτε ἢ τουλάχιστον λίαν σπανίως ἤθελεν ὑπάρχει πρὸς τὸ κάτω μέρος ἢ λεία αὐτῶν ἐπιφάνεια, ὅπως σήμερον εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ τοιαύτου εἶδους οἰκοδομήματα.

Ἰδοὺ οἱ λόγοι οἱ παρακινήσαντές με νὰ μεταβάλω

γνώμην καὶ νὰ μελετήσω ἐν νέου τὸ περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν οἰκοδομῶν τούτων ζήτημα. Νῦν δὲ θέλω ἐκθέσει ἐν συνόψει τὸ ἀποτέλεσμα τῶν σκέψεών μου, στηριζομένων ἐπὶ τινῶν δοκιμῶν ἃς ἐπεχείρησα πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ὑποθεσεῶς μου ταύτης.

1. Περὶ τῆς ἐμπειρίας τῶν ἀρχαίων εἰς τὴν ἐξόρυξιν τῶν βράχων.

Ἐν πρώτοις εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι εἰς πᾶσαν ἀρχαιολογικὴν ἐρευνᾶν πρέπει πρὸ πάντων νὰ ἐξετάζωμεν ἀκριβῶς τὴν κατάστασιν τῆς ὅλης ἐποχῆς· διὸ ὁ καταγινόμενος εἰς τὸ ζήτημα λιθίνου λεγομένου αἰῶνος, ὀρεῖται νὰ σπουδάσῃ ὅσον τὸ κατὰ δύναμιν τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὰς κλίσεις καὶ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐπ' αὐτῆς ἀκμασάντων, καὶ ποῖά τινὰ προβλήματα ἐθεώρου ἀναγκαῖα ἐφιστῶντες ἐπ' αὐτῶν πᾶσαν τὴν προτοχὴν τῶν.

Ἡ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐπωνυμία, *λίθινος αἰὼν*, εἶναι λίαν σημαντικὴ, καθότι ὁ λίθος ἦτο ἐπ' αὐτῆς ὅτι μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων γενεῶν τὸ μέταλλον· καὶ καθὼς ἐπὶ τῶν νεωτέρων χρόνων καταγίνονται παντὶ σθένει εἰς τὴν ἐξόρυξιν καὶ τὴν πνυτοειδῆ διασκευὴν τῶν μετάλλων, κατὰ τὰς διαφόρους οἰκονομικὰς ἡμῶν χρεῖας, οὕτω καὶ οἱ τῆς λιθίνου ἐποχῆς καταγίνοντο περὶ τὴν διαφορὸν ἐφαρμογὴν τῶν λίθων εἰς πάσας τὰς ἀνάγκας, κατασκευάζοντες διὰ μὲν τῶν μεγάλων οἰκοδομῶν, διὰ δὲ τῶν μικροτέρων διαφόρου εἶδους σκευῆ καὶ ἐργαλεῖα, ὡς στεροῦμενοι χαλκοῦ τε καὶ σιδήρου. Ἐκ τούτου ὅλον γίνεται ὅτι οἱ λίθοι ἀπέτελουν οὐσιωδέστατην καὶ ὠφελιμοτάτην ὕλην· διὸ καὶ πᾶσα ἡ φροντίς αὐτῶν περιστρέφετο πάλαι περὶ τὴν εἰς τὰς διαφόρους αὐτῶν ἀνάγκας καταλληλοτέρας χρήσεως τῶν λίθων, ὡς γίνεται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας περὶ τῶν μετάλλων. Τὴν κατὰ τοῦτο πείραν καὶ ἐμπειρίαν τῶν πρώτων γενεῶν ἐκλήροθον αἱ ἐπομέναι, αἵτινες ὡς ἐκ τῶν ἀπαντωμένων μεγίστων κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν δυσκολιῶν, ἀναλόγως μάλιστα τῶν ὁποίων εἶχον τότε μέσων, ἀναγκάζοντο νὰ μελετῶσιν ἀκριβέστερον καὶ μετὰ σπουδῆς τὸ προκείμενον ζήτημα, καὶ οὕτως ἐφθασαν νὰ ἐπινοήσωσι μέσα καὶ τρόπους, εἰς κατορθώσιν ἐργῶν, ἅτινα σήμερον ἐκλύουσι τὸν θαυμασμόν. Ἡ δὲ τοιαύτη μελέτη συνέτεινεν οὐκ ὀλίγον καὶ εἰς τὸν καὶ αὐτὴν κατὰ τινὰ τρόπον νὰ παραβληθῆ πρὸς τὸν τῶν ἡμετέρων ἐργατῶν, καὶ ἰδίως τὸν τῶν λιθοτόμων τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν τομὴν τῶν βράχων, τὴν μεταφορὰν τῶν ἐξορυττομένων λίθων, καὶ τὴν δι' αὐτῶν κατασκευὴν περιφοραγμάτων καὶ ἀκνονιστῶν τοίχων. Οἱ ἐργάται οὗτοι εἰσι λίαν ἐπιτήθειοι, καὶ ὅστις παρετήρησε μετὰ προσοχῆς τὰς ἐργασίας, ἢ ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ ἐξετάσῃ αὐτοὺς ἐπὶ ζητημάτων ἀφορώντων τὴν τέχνην αὐτῶν, εἶδεν ἀναμφίβολως ὅτι γινώσκουσι κάλλιστα, καὶ τοὶ ἀγνοοῦν

τες τοὺς ἐπιστημονικοὺς λόγους, πῶς νὰ κινήσωσι μετ' εὐκολίας γιγαντιαίους λίθους, πῶς εὐκολώτερον καὶ ἄνευ βλάβης νὰ χωρίσωσιν εἰς διάφορα κατ' ἀρέσκειαν τμήματα τοὺς σκληροτάτους, καὶ τίνι τρόπῳ νὰ μεταφέρωσιν αὐτοὺς εἰς μακροτάτας ἀποστάσεις. Διὸ συνήθως ἀμα ἐρωτώμενοι ἀπαντῶσιν ἐτοίμως· ἂ ἐντεῦθεν πρέπει νὰ ὠθησώμεν τὸν κολοσσιαῖον τούτον λίθον ἵνα εὐκολώτερον κινήθῃ, ἢ ἐντεῦθεν πρέπει νὰ γίνῃ τοῦ λίθου τούτου ἡ τομὴ ἵνα μήπως τριβῆ. Καὶ ἂν πρόκειται νὰ ἐκτελέσωσι τὸ προτεινόμενον, διαγράφουσι μετὰ γαιάνθρακος ἐπὶ τοῦ λίθου τὸ μέρος ὅπου πρέπει νὰ γίνῃ ἡ τομὴ, εἶτα ἐκτελοῦσιν αὐτὴν μετὰ τασύτης δεξιότητος ἐπὶ τῆς σημειωθείσης γραμμῆς, ὡστε σπανιώτατα συμβαίνει νὰ πέσῃ τὸ ἐργαλεῖον ἐκτός τοῦ τέρματος, καὶ ὁ λίθος, καὶ τοὶ σκληροτάτος καὶ κολοσσιαῖοι μεγέθους, νὰ μὴ διασχισθῆ εἰς ὀμαλώτατα καὶ λειοτάτην τὴν ἐπιφάνειαν ἔχοντα τμήματα. Καὶ ἐν τούτοις ὁ ἐμπειρότερος τῶν γεωλόγων ἢ ὀρυκτολόγων, ἀδυνατεῖ νὰ διαγράψῃ τὴν γραμμὴν ταύτην μετὰ τασύτης ἀκριβείας, ἐπὶ τοῦ μέρους ὅπου πρόκειται νὰ γίνῃ ἡ τομὴ. Ἐάν λοιπὸν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, ὅτε ἡ τέχνη αὐτὴ δὲν ἀπολαύει πλέον τῆς αὐτῆς ὑπολήψεως ὡς ἐπὶ τῶν ἀρχαίων, παρ' οἷς πάντα τὰ οὐσιωδέστερα πρὸς οἰκονομικὴν καὶ θερησκευτικὴν χρῆσιν πράγματα κατασκευάζοντο ἐκ λίθων, οἱ ἐργάται δεικνύουσι τοιαύτην ἐμπειρίαν, φανερόν ὅτι οἱ τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς ἦσαν ἐπιμύλλοντες πλεον ἐμπειροί, ὡς φαίνεται ἐκ διαφόρων μέχρι τοῦδε σωζομένων, καὶ τὸν θαυμασμόν ἡμῶν κινούντων ἐργῶν. Καὶ ὅπως, ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσῃ τις τὰς τῶν βελῶν αὐτῶν ἀκίδας, τὰς μαχαίρας, καὶ αὐτοὺς τοὺς πελέκει, ὑπὸ λίθου ὅλα ταῦτα κατασκευασμένα, ἵνα εὐκόλως πεισθῆ ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς τεχνιτῶν ἤθελε ποτὲ δυνήθῃ νὰ κατασκευάσῃ μὲ μόνον τὰ πρὸς τοιαύτην ἐργασίαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐργαλεῖα, οὐχὶ καὶ ὁμοίως ἀκίδας, μαχαίρας, κλ, ἀλλ' οὐδὲ χειροτέρας. Αὐτὸ τοῦτο λέγομεν καὶ περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν νεκρικῶν καταλυμάτων, ἃ νῦν θεωρεῖται ἀδύνατον νὰ κατασκευασθῶσι μὲ μόνον τὰ τῶν ἀρχαίων μέσα. Ἀλλ' ἐνταῦθα γεννᾶται τὸ ζήτημα, πῶς ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιτηδείότης αὐτῆ τῶν ἀρχαίων ἐξέλιπον κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους; Ἀναμφίβολως ἐνεκα τῆς ἀχρηστίας τῶν λιθίνων σκευῶν, καὶ λοιπῶν πραγμάτων. Ἀφοῦ τὰ ἐκ μετάλλων σκευῆ καὶ ἐργαλεῖα ἀντικατέστησαν τὰ ἐκ λίθου, καὶ οἱ βαθυκαφεῖς τάφοι τοὺς λιθοκτίστους, ἢ περὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν λίθων τέχνην ἐξέπεσε, καὶ βαθμηδὸν ἔμεινε εἰς ἀχρηστίαν, ὡστε μετὰ κενὸν ἐλησμονήθη ἐντελὲς καὶ ὁ τρόπος τοῦ κατεργάζεσθαι ὡς καὶ τοῦ τέμνειν τοὺς σκληροὺς λίθους, καὶ μετακομίζεσθαι εὐκόλως εἰς μακρὰς ἀποστάσεις τοὺς εὐμεγέθεις, ἄνευ τῶν νῦν ἐν χρήσει μηχανικῶν βοηθημάτων. Ἐπομένως ὁ ἀρχαιολόγος ὁ βουλούμενος νὰ σπουδάσῃ τὸν τρόπον καθ' ὃν οἱ ἀρχαῖοι κατασκευάζον τὰ νεκρικά αὐτῶν καταλύματα, δὲν πρέπει νὰ προστρέξῃ εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν μηχανι-

κῶν, ἀλλὰ εἰς τοὺς χωρικοὺς ἐκείνους λιθοκότους, τοὺς ἐκ μόνης τῆς ἀπλῆς πείρας ὀδηγούμενους εἰς τὰς ἐργασίας τῶν, τὰς καὶ διὰ ἀπλουστάτων μέσων καὶ ὀλιγίστων ἐργαλείων τελοῦμενας. Ἐπὶ τῇ βίβλῃ λοιπὸν τῆς γενικῆς ταύτης καταστάσεως τῶν τοῦ λιθίνου λεγομένου αἰῶνος λαῶν, θέλωμεν ἐνταῦθα ἐξετάσει κατὰ ποῖον τρόπον, κατ' ἐμὴν γνώμην, κατασκευάζον οὗτοι τὰ νεκρικά αὐτῶν καταλύματα διὰ τασύτης ἀπλῶν μέσων.

2. Περὶ τῆς εὐρέσεως τῆς ἀναγκαίας ὕλης.

Πρώτη ἐργασία τοῦ ἐπιχειροῦντος οἰκονομικοῦ κατασκευῆν ἐστὶ φυσικῶ τῶ λόγῳ ἢ συλλογῇ τῆς ἀναγκαίας ὕλης, καὶ ἡ ἀπαιτούμενη αὐτῆς προπαρσκευῆ· ὡς ἐκ τούτου ὅλον γίνεται ὅτι οἱ ἐκτελέσαντες τὴν κατασκευὴν τῶν νεκρικῶν καταλυμάτων ἢ τάφων, ἤρχισαν κατὰ πρώτων συλλέγοντες τὴν ὕλην. Ἡ δ' εὐρεσις τῶν ἀναγκαίων λιθίνων οὐδεμίαν δυσκολίαν εἶχε κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους χρόνους, διότι πιθανῶς ἀνεύρισκον αὐτοὺς εἰς τὰ περὶ χώρας τῆς θέσεως, ἐν ἣ ἐπρόκειτο νὰ οἰκοδομηθῆ ὁ τάφος· ἄλλω; δὲ, ἐάν ἀνεζητοῦντο εἰς μακρινὰς χώρας, ἤθελε κατασταθῆ δυσκολωτότη ἡ μετακόμισις αὐτῶν. Φρονῶ ὅτι οἱ κολοσσιαῖοι κοκκωτοὶ λίθοι ἀνευρίσκοντο συνήθως εἰς τὰς πεδιάδας, καὶ ἰδίως εἰς τὰς παραλίους χώρας, ὅπου καὶ νῦν εἰσέτι οὐ σπανίζουσι. Παρετήρηθῃ μάλιστα ὅτι εἰς τὰς παραλίους χώρας ἀπαντᾶται πλῆθος τοιοῦτου εἶδους νεκρικῶν καταλυμάτων, καὶ ὡς ἐκ τούτου τινὲς εἰκάζουσι ὅτι αἱ χώραι αὐταὶ κατοικοῦντο ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων, ὅπου φαίνεται λίαν πιθανόν· διότι συμπεραίνωμεν ὅτι δὲν ἔθαπτον τὸν νεκρὸν τοῦ συγγενοῦς ἢ οἰκοῦν πολὺ μακρὰν τῆς κατοικίας του. Ἀλλὰ τὸ πλῆθος τῶν κατὰ τὰς παραλίους χώρας σωζομένων τάφων, δὲν πρέπει τάχα ν' ἀποδοθῆ εἰς τὴν κατὰ τὰς αὐτὰς χώρας ἀφθονίαν διαφόρων μεγάλων λίθων, χρησίμων εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος τάφων, καὶ δυσκόλως ἀλλοχθῶ μετακομιζομένων; Χωρὶς νὰ ἐπιμείνω ἐπὶ τῆς ἰδέας ταύτης, περιορίζομαι ἀπλῶς νὰ ἐπελέξω τὴν προσοχὴν τῶν εἰρημόνων, καθόσον, καθ' ὅλους τοὺς λόγους, πιθανόν φαίνεται ὅτι οἱ ἐπιχειρήσαντες τοιαύτας τινὰς οἰκοδομὰς, ἐπροσπάθησαν ὅσον μᾶλλον ἠδυνήθησαν νὰ ἔχωσι πλησίον τοὺς πρὸς οἰκοδομὴν ἀναγκαίουσιν λίθους.

Μετὰ τὴν εὐρεσιν τῆς ἀναγκαίας ὕλης ἐπεταὶ κατὰ φυσικὸν λόγον ἢ ἀνάλογον κατέργασσις αὐτῆς, ἥτοι τῶν λίθων. Ἐάν παρατηρήσωμεν τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἀρχαίων τούτων τάφων, θέλωμεν ἰδεῖ ὅτι οἱ τοῖχοι καὶ τὸ ἔδαφος εἰσὶν ὁμοῦ καὶ λεία, ὅπου δὲν δύναται νὰ γείνη ἐξ ἀνωμάλων λίθων, ὅποιοι οἱ τῶν πεδιάδων μας, καὶ μάλιστα τῶν παραλίων, ἐκτός μόνον ἐάν ὑποθέσωμεν σπανίαν τινὰ ἐπισυμβῆσαν ἐξαιρέσιν· ἐπεταὶ ἄρα ὅτι οἱ εὐμεγέθεις λίθοι, οἱ ἀποτελοῦντες τὰς οἰκοδομὰς ταύτας, καταεργάσθησαν ἐπὶ τῷ ἀπικουμένῳ πρὸς τοιαύτας οἰκοδομὰς σκοπῷ. Πιθανόν δὲ καταεργάσθη-

σάν και εις τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο μέρος, εἰς ὃ φυσικῶς ὑπῆρχον, καθότι τοιοῦτοτρόπως ἤλαττουσαν αἱ τῆς μετακομίσεως δυσκολίαι, ὡς ἐλαττουμένου ἐπιστηθῆναι τοῦ ὄγκου αὐτῶν. Ἀλλ' ἐνταῦθα γεννᾶται τὸ ζήτημα, τίνι τρόπῳ διεσχίζοντο τοσοῦτον σκληροὶ καὶ κολοσσιαῖοι λίθοι εἰς ὁμοιομερεῖς ὄγκους, καὶ λείας ἔχοντας τὰς ἐπιφανείας, μὲ ἐργαλεῖα ξύλινα, ἢ ἐκ λίθου ὁποῖον μετεχειρίζοντο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην; Ὅτι δὲ εἰς τοῦτο ἐπιτύγγανον οὐδεμία ἀμφιβολία, ὡς σαφῶς μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν πρὸ ὀφθαλμῶν ἡμῶν μυρίων σωζομένων οἰκοδομημάτων, ὥστε δὲν μένει νὰ ἐξετάσῃμεν ἢ τὸν τρόπον αὐτὸν δι' οὗ ἐπιτύγγανον. Ἰσως δὲν ἐμβατεύσωμεν ἀκριβῶς εἰς τὴν μέθοδον τῶν ἀρχαίων· ἀλλ' ὅπως δὴποτε ὁ ἀρχαιολόγος δύναται, ὡς ἀνωτέρω εἶπον, νὰ ὀδηγηθῆ εἰς τὰς περὶ τούτου ἐρεῦνας τοῦ ἀπὸ τὴν μέθοδον ἢ ἀκολουθοῦσιν οἱ καθ' ἡμᾶς χωρικοὶ λιθοτόμοι τῶν ἀκατεργάστων καὶ κοινῶν λίθων. Ποῖα λοιπὸν μέσα μεταχειρίζονται οὗτοι; Τὸ ὕδωρ, τὸ πῦρ, τὴν σφήναν, καὶ τὸ ῥοπάλον, ἰδοὺ τὰ μέσα καὶ ἐργαλεῖα αὐτῶν. Γνωρίζοντες ἐκ τῆς ἀπλῆς πείρας ποῖον τὸ καταλληλότερον μέρος, καὶ πόθεν δύναται εὐκολώτερον νὰ χωρισθῆ ὁ βράχος, χαράττουσιν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ καὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν, καθ' ἣν προτιθενται νὰ σχίσωσιν αὐτὸν, εἶδος αὐλακος, ὃν πληροῦσιν ἐνίοτε ὕδατος, μέλλοντος νὰ λιμνάξῃ ἐν αὐτῷ· μετὰ δὲ τὴν ἐργασίαν ταύτην περικυκλοῦσι διὰ πυρὸς τὸν λίθον, ἢ σχηματίζουσιν ὑπ' αὐτὸν πυρεῖον δυνάμενον νὰ πυρακτώσῃ αὐτὸν, μέχρις οὗ κατασταθῆ ὡς τὸ δυνατόν εὐθραστότερος· τούτου δὲ γενομένου, ἐμπήγουσιν ἀνάλογον ἀριθμὸν σφηνῶν θλίβοντας αὐτὰς διὰ ῥοπάλου, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐπιτύγγανουσι διὰ τῆς ἀπλουστάτης ταύτης μεθόδου νὰ διασχίσωσι τοὺς βράχους εἰς τμήματα ἐμαλῶτατα καὶ λείαν ἔχοντα τὴν ἐπιφάνειαν, ὡσάνει ἐτέμνοντο διὰ πρίονος.

Ἰποθέτω λοιπὸν ὅτι οἱ τοῦ λιθίνου αἰῶνος μετεχειρίζοντο ὁμοίαν τινα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον μέθοδον· δηλαδή, ἀφοῦ πρότερον ὠρίζετο τὸ μέρος ὅπου προέκειτο νὰ διαχωρισθῆ ὁ λίθος, ἐχάραττον διὰ τινος λιθίνου ἐργαλείου τὸν ἀναγκαῖον αὐλακόν, τὸν ὁποῖον ἐπλήρουν ὕδατος, εἶτα διὰ τοῦ πυρὸς, καὶ τινων λιθίνων ἢ ξυλίνων σφηνῶν καὶ ῥοπάλων, ἐπεράτουν τὴν ἐργασίαν τὴν μᾶλλον εὐκολώτερον, ὅσον οἱ στιβαροὶ αὐτῶν βραχίονες δὲν ἐστεροῦντο ῥώμης.

Πέποιθα ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἀκόμη ἡδύνατο κάλλιστα νὰ γίνῃ αὐτὸ τούτο διὰ τοῦ ἰδίου τρόπου· πολλῶν δὲ μᾶλλον τότε ὅτε οἱ ἐργάται εἶχον πλειοτέραν ἀσκήσιν καὶ ἐπιτηδειότητα ἕνεκα τῆς συνεχεστέρας ἐργασίας ὡς ἐκ τοῦ θρησκευτικοῦ καθήκοντος. Οἱ ἀρχιτέκτονες, οἱ ἐπασχοληθέντες εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν τάφων τούτων, εἶχον πιθανῶ τῷ λόγῳ τὴν ἀπαιτουμένην ὕλην ἠτοιμασμένην πρὶν ἢ ἀρχίσωσι τὴν κατασκευὴν.

3. Περὶ τῆς εἰς τὴν ἀπαιτουμένην θέσιν μετακομίσεως τῆς ὕλης.

Ἢ μετακόμισις τῆς ὕλης δὲν ἦτο βεβαίως εὐκόλος κατ' ἐκείνας μάλιστα τὰς ἐποχάς, ὅτε ἦσαν πάντῃ ἀγνωστα τὰ νῦν ἐν χρήσει μηχανικὰ μέσα, καὶ ἔτι μᾶλλον καθίστατο δυσκολωτάτη καὶ τρώπον τινα ὄλως διόλου ἀκατόρθωτος, ὡσάντις προέκειτο νὰ μετακομισθῶσι βάρη δι' ὀδῶν δυσβάτων καὶ ἀνωμάλων. Καὶ ὅμως τοιαύτη τις μετακομιδὴ διὰ τῶν ἀπλῶν τούτων μέσων ἤθελεν εἶσθαι καὶ τὴν σήμερον κατ' ἐμὴν γνώμην κατορθωτὴ, πολλῶν δὲ μᾶλλον κατ' ἐκείνας τὰς ἀρχαίας ἐποχάς, ὅτε εἶχον πλειοτέραν ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τούτο ἐμπειρίαν καὶ ζέσιν, καθὼ κινούμενοι ὑπὸ μεγαλητέρου συμφέροντος, καὶ θρησκευτικοῦ συγχρόνως αἰσθήματος.

Τὰ πρὸς τούτο ἀπαιτούμενα μέσα εἰσὶν ἀπλούστατα, ὡς συγκείμενα ἐκ μόνον ξυλίνων σφηνῶν, μοχλῶν, ξυλίνων κυλίνδρων, ῥοπάλων, χορδῶν ἐκ δέρας, καὶ μακρῶν δοκῶν ἢ κονταρίων, ἴσως δὲ καὶ ἀχθοφόρων ζῶων, ἐνὶ λόγῳ τοιούτων ὁποῖα ἠδύνατο κάλλιστα νὰ διαθέσωσιν οἱ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἄνθρωποι. Φέρε ἰδόμεν νῦν ἀκριβῶς καὶ κατ' ἰδίαν ἕκαστον τῶν μέσων τούτων. Καὶ περὶ μὲν τοῦ ῥοπάλου σημειώτεον, ὅτι τὸ ἐκ ξύλου, ὃ συνήθως κινεῖται ὑπὸ ἐνὸς μόνου, δὲν εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυρὸν, ὅσον καὶ ἂν ὑποτεθῆ μέγαν, ἵνα κινήσῃ μέγαν ὄγκον, ἰδίως εἰς δυσχερεῖς θέσεις, ὁποῖα τὰ ἀνωφερῆ μέρη, ἢ αἱ ἐσχατιαὶ τῶν ὑψηλῶν παραλίων. Τούτου ἕνεκα ἀπαιτεῖται καὶ ἐργαλεῖον ἀνωτέρας δυνάμεως καὶ ὑπὸ πολλῶν ἀνδρῶν συγχρόνως κινήτεον· οὐδὲ ἠδύνατο οἱ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ στερωπῶνται τοιοῦτου ἐργαλείου, ὄντος εὐκόλου καὶ ἀπλουστάτης κατασκευῆς· καὶ τοιοῦτον θεωρῶ τὰς ἀκινήτους δοκοὺς, δηλαδή μακρόν τι ξύλον ὅσον τὸ δυνατόν εὐθῶ, καὶ συγχρόνως περιτετυλιγμένον κατὰ διαστήματα ἐκ χορδῶν δέρας, ἢ ἐκ σχοινίων, εἰς τρόπον τοιοῦτον, ὥστε τὰς ἀκρας τῶν χορδῶν τούτων νὰ δύναται εὐκόλως νὰ κρατῶσι καὶ ν' ἀπολύωσι πλείονες συγχρόνως χεῖρες. Τὸ ὑποτιθέμενον τούτο ἐργαλεῖον δυνατόν νὰ ἦτο κατὰ προσέγγισιν ὡς τὸ ἐφεξῆς σχέδιον.

Τοιοῦτό τι ῥοπάλον ἢ δοκὸς ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἰσολογισθῆ πρὸς τὴν δύναμιν δέκα ἀνδρῶν· ἐπομένως ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἤθελεν εἶσθαι οὐ μικρά.

Περὶ δὲ τῶν ἀχθοφόρων ζῶων ἐνδεχόμενον, καὶ τοι ἀρχαίῳθεν γνωστῶν τῶν ἵππων ἐν ταῖς ἀρκτικαῖς χώραις, νὰ μὴ μετεχειρίζοντο αὐτούς, ὡς οὐδ' ἐνὸς τεκμηρίου τοιαύτης χρήσεως σωζομένου ἐν τοῖς τάφοις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀλλ' ὡσαύτως ἐνδεχόμενον νὰ μετεχειρίζοντο ἄλλα εἶδη ζῶων, καθόσον οἱ

ἀρχαῖαι ἀρκτικαὶ ἱστορίαι (sagas) ἀναφέρουσιν ὅτι οἱ βουβάλοι ἐχρησίμευον πρὸς μεταφορὰν, ὡς θέλωμεν ἰδεῖ κατωτέρω, εὐμεγέθων λίθων.

Ἰποθέτω λοιπὸν ὅτι βοηθήματα καὶ ἐργαλεῖα, κινούμενα ἰδίως ὑπὸ ῥωμαλέων χειρῶν, ἤρουν πρὸς μετακομιδὴν ἀπὸ τῆς παραλίας ἢ ἀλλοθῆθεν τῶν διασχισθέντων καὶ προετοιμασθέντων λίθων, μέχρι τῆς διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ τάφου προσδιωρισμένης θέσεως. Διὰ τῶν σφηνῶν, ῥοπάλων καὶ μοχλῶν ἠδύνατο εὐκόλως ν' ἀνυψώσωσι μέχρις ἐνὸς ἀπὸ τῆς γῆς ποδὸς τοὺς καὶ τοὶ ὄγκώδεις λίθους, ἀνυψούντες πρότερον τὴν μίαν καὶ ἀκολούθως τὴν ἐτέραν αὐτῶν ἄκρην, καὶ οὕτω νὰ εἰσαγάγωσιν ὑπὸ αὐτῆς κυλίνδρους ξυλίνους, ἦτοι δοκοὺς στρογγύλας, δυνάμενας νὰ χρυσιαεύσωσιν ἀντὶ τροχαλιῶν. Τεθέντος δὲ ἅπαξ τοῦ λίθου ἐκ τῆς λείας αὐτοῦ πλευρᾶς ἐπὶ τῆς δοκοῦ, ἀπητείτο ν' ἀνυψωθῆ ἐκ δευτέρου, ἵνα διὰ τῆς παραθέσεως ἐτέρων κυλίνδρων μεταξὺ τοῦ λίθου καὶ τῆς δοκοῦ κατασταθῆ πλέον εὐκόλος ἡ μετακίνησις· ἠδύνατο ἀκολούθως νὰ περιτυλίξωσι τὸν λίθον διὰ χορδῶν, ἅς νὰ ἔλκωσι συγχρόνως χεῖρες ἀνδρῶν καὶ ἀχθοφόρα ζῶα. Τὴν ἐνέργειαν δὲ τῶν ἐπὶ τοῦ λίθου ἐνεργουσῶν τούτων δυνάμεων ἠδύνατο νὰ ὑποστηρίξωσι διὰ τῶν ῥοπάλων ἢ κονταρίων, ἰδίως κατὰ τὰ ἀνωφερῆ μέρη. Καὶ ἵνα μὴ ὀπισθοπορήσῃ, ἢ καὶ ἀπλῶς πρὸς ἀνακούφισιν, ὑπεστήριζον πιθανῶς τὸν οὕτω κινούμενον λίθον διὰ τῶν σφηνῶν. Οἱ κύλινδροι, οἱ διὰ τῆς πρὸς τὸ πρόσω κινήσεως τοῦ λίθου ἐλευθερούμενοι, προσετίθεντο πιθανῶς ἐμπροσθεν, καὶ οὕτω καθεξῆς, ἐὰν δὲν προσελαμβάνοντο νέοι. Τὸ αὐτὸ ἐγένετο ἀναμφιβόλως καὶ ὡς πρὸς τὰς δοκοὺς, ὡσάντις ὁ λίθος προχωρῶν ἐπ' αὐτῶν ἐσθανε μέχρι τέραςτος.

Τοιαύτην ἢ παραπλησίαν μέθοδον, ὑποθέτω, ἠκολούθουν οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὴν μετακομιδὴν τῶν κολοσιῶν λίθων· ἀλλ' οἰαδῆποτε καὶ ἂν ἠκολούθουν, νομίζω ὅτι διὰ τοῦ προαναφερομένου τρόπου ἠδύνατο ἀνευ δυσκολίας νὰ γίνῃ ἡ μετακομιδὴ τῶν ἐν τοῖς ἀρχαίοις τάφοις λίθων· ἐπομένως μένει ἀναμφίβυλον ὅτι ἡ μετακομιδὴ αὐτῆ ἐτελείτο οὕτω πῶς.

Οὐδεμίαν ἐν τοσοῦτῳ πληροφορίαν ἱστορικὴν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου κατὰ τὴν μνησθεῖσαν ἐποχὴν· σώζεται ὅμως παράδοσις τις ἀναφερομένη παρὰ τοῦ Δανουῦ χρονολόγου Σάξωνος, τοῦ ποιούντος μνησίαν τοῦ τάφου τοῦ ἀεγερθέντος παρὰ τοῦ Ἀράλδου τοῦ καὶ κναοῦ ὀδόντος ἐπικαλούμενου, εἰς τὴν μητέρα αὐτοῦ Θυρήν, τὴν τοῦ Δανεβοδου. Ἡ παράδοσις αὕτη, καὶ τοι πάντῃ δραματικῆ, στηρίζεται πιθανῶ τῷ λόγῳ ἐπὶ ἄλλων ἀρχαιοτέρων παραδόσεων.

Ὁ Σάξων οὗτος ἀναφέρει ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἀράλδος εὔρεν ἐπὶ τοῦ περαλίου Ἰουτλανδίας ὑπέρογκον κοκκωτὸν λίθον, ὃν διὰ συνδρομῆς πολλῶν ἀνδρῶν τε καὶ βουβάλων μετέφερον εἰς τὴν προσδιωρισμένην διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ τάφου θέσιν. Κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ ὁ ἐπαναστάτης υἱὸς αὐτοῦ

Σιένονος, ἐκπρύχθη βασιλεὺς. Ἐνῶ λοιπὸν ἐγένετο ἡ τοῦ λίθου μετακομιδὴ, προστίθεισιν ὁ αὐτὸς χρονολόγος, ἐπῆλθεν ἀνθρωπὸς τις πρὸς ὃν ἀποταθείς μεγαλορῶμονων ὁ βασιλεὺς, ἠρώτησεν αὐτὸν ἂν ποτὲ ἄλλοτε εἶδεν ὑπὸ ἀνθρωπίνων δυνάμεων κινηθέντα τοσοῦτῳ ὑπερμεγέθῳ ὄγκον. Ὁ δὲ ἀπήντησε μετ' ἐτοιμότητος τὰ δε· «Ναί, Μεγαλειότατε, εἶδον δι' ἀνθρωπίνων δυνάμεων νὰ κινήθῃ ὄγκος πολὺ μεγαλύτερος τούτου, καθότι πρὸ μικροῦ σοὶ ἀπέσυρον ὅλον τὸ κράτος τῆς Δανίας. Ὄθεν κρῖνε μόνος ποῖος τῶν ὄγκων τούτων εἶναι ὁ μεγαλύτερος.» Οὗτοι εἰσὶ κατὰ γράμμα οἱ τῆς παραδόσεως λόγοι, εἰς οὓς γίνεται μνησίαν τοῦ κολοσσιαίου λίθου, τοῦ εὑρεθέντος παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ ἢ τὰ παράλια, καὶ κἀκεῖθεν μετακομισθέντος εἰς τὸ προσδιωρισμένον διὰ τὸν τάφον μέρος, τῇ ἐνεργείᾳ ἀνθρώπων τε καὶ βουβάλων.

(Σημ.— Ἐν τῇ ὑπὸ Βεδέλου δανικῇ μεταγράσει τῶν χρονικῶν τοῦ Σάξωνος, σελ. 218, γίνεται μνησίαν καὶ ἵππων· ἀλλ' ἐν τῷ παρ' ἐμοῦ ἐξετασθέντι πρωινοτέρῳ οὐδὲν ἀναφέρεται ὅτι ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἔγινε χρῆσις ἵππων).

4. Περὶ τῆς κυρίως κατασκευῆς τῶν νεκρικῶν καταλυμάτων.

Συλλεθέντος ὅλου τοῦ ὕλικου, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν διεσχισμένων λίθων, ἐπελαμβάνοντο τῆς οἰκοδομῆς τοῦ κτιρίου, δηλαδή ἔστενον κυκλοειδῶς τοὺς λίθους τοὺς ἀπαρτίζοντας τὰ πλευρὰ ἢ τοὺς τοίχους, καὶ ἐπέθετον τὸν πρὸς στέγασμα ὠρισμένον μέγαν λίθον. Ἢ ἀνυψώσις τοῦ κολοσσιαίου τούτου λίθου τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν ὀροφήν, πιθανῶς ἐπροξένει πᾶσαν τὴν δυσκολίαν εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα, καὶ τούτου ἕνεκα ἠναγκάσθη καὶ γὰρ νὰ ὑποθέσω κατ' ἀρχὰς ὅτι οἱ τάφοι οὗτοι ὠκοδομοῦντο ἐν τῇ αὐτῇ ἐκείνῃ θέσει, ἐν ἣ προὔπηρχον οἱ κολοσσιαῖοι λίθοι, οἱ μέλλοντες νὰ χρυσιαεύσωσι πρὸς στέγασιν. Συνεπεία ὅμως μεταγενεστέρων σκέψεων ἠναγκάσθη νὰ τροποποιήσω τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

Ἢ κατασκευὴ τῶν τάφων ἠδύνατο ἀναμφιβόλως νὰ γίνῃ κατὰ δύο διαφόρους τρόπους, ποτὲ μὲν κατὰ τὸν ἕνα, ποτὲ δὲ κατὰ τὸν ἄλλον, ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ τόπου καὶ τῶν λοιπῶν περιστάσεων. Ἢτοι ἠδύνατο ἢ νὰ θέτωσι πρότερον τὸν ἄνω λίθον, οὕτως ὥστε νὰ ἔχη τὴν λείαν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν πρὸς τὰ κάτω κατὰ τὴν θέσιν τοῦ οἰκοδομηματος, καὶ ἀκολούθως νὰ ὑποστηρίξωσιν αὐτὸν διὰ τῶν λίθων τῶν παρεῖων, ἢ νὰ στήνωσι πρότερον τοὺς τῶν παρεῖων λίθους, καὶ εἶτα νὰ θέτωσιν ἐπ' αὐτῶν τὸν μέγαν λίθον εἰς εἶδος στέγης.

Κατὰ τὸν τρόπον τούτον ὑπέθεσα κατ' ἀρχὰς ὅτι ἐγένετο ἡ οἰκοδομὴ, καὶ τὰς περὶ τούτου παρατηρήσεις μου ἐδημοσίευστα πρὸ τεσσαρῶν ἐτῶν διὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐπιθεωρήσεως (Antiquarisk Tidsskrift) τῶν ἐτῶν 1852—1854, σελ. 6—8, ὅπου παραπέμπω καὶ νῦν τὸν ἀναγνώστην, φέρων

τὴν παρατήρησιν ὅτι τότε ἐφρόνουν ὅτι οἱ τάφοι κατεσκευάζοντο κατ' ἀνάγκην εἰς τὸ μέρος ἐνθα ὑπῆρχον οἱ κολοσσιαῖοι λίθοι, ἐνθ' ὧν πιστεύω κάλλιστα ὅτι ἐκοδομοῦντο κατ' ἀρέσκειαν εἰς οἰανδήποτε θέσιν.

Ἰποθέτω ὅτι ἀφοῦ μετέφερον διὰ τοῦ εἰρημένου τρόπου καὶ ὡς παριστᾷ ἡ ἐξῆς εἰκὼν τὸν πρὸς στέγην ὠρισμένον λίθον, ἔθετον αὐτὸν μὲ τὴν λείαν αὐτοῦ ἐπιφανείαν πρὸς τὰ κάτω, καὶ εἰς θέσιν ὑψη-

λῆν, καὶ ἐλαφρῶς πως κεκλιμένῃν, καὶ οὕτως ἐσκαπτον τὸν τάφον ὑπὸ τὸν λίθον κατὰ τὸ ὕψωμα τοῦ ἐδάφους, ἀφίνοντες τὴν γῆν ὑπὸ τὸν λίθον, ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς ὑποστήριγμα αὐτοῦ, μέχρις οὗ ἤθελον τεθῆ ὅλοι τῶν παρεῖων οἱ λίθοι, ὅτε ἐκτοπιζομένης τῆς ὑπὸ τὸν λίθον γῆς, οὗτος ἔμενε μετέωρος ἐπὶ τῶν παρεῖων, ὡς παριστᾷ ἡ ἀκόλουθος εἰκὼν.

Κλείοντες εἶτα ὅλας τὰς θυρίδας καὶ ὅπας τοῦ οἰκοδομήματος διὰ μικροτέρων λίθων ἢ συντριμμάτων καὶ λιπαρᾶς γῆς, ἀπέθετον τοὺς νεκρούς, προσθέτοντες ἐπὶ τέλους τὸν λίθον τὸν χρησιμεύοντα ἀντὶ θύρας. Ὁ δὲ τῆς ὀροφῆς λίθος ἐκαλύπτατο μὲ γῆν ἴσην τῆς ὅσης συνεσωρεύετο περὶ τὸν τάφον, ἥτις ἐπομένως μετεφέρετο ἵνα ἀνυψωθῶσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους αἱ παρεῖαι ἢ οἱ τοῖχοι τοῦ τάφου.

Παρατηρήσειν ὅτι πολλοὶ τῶν τάφων τῶν ἐκοδομημένων εἰς ὑψηλὰς θέσεις, εἰσὶ τρόπον τινὰ ἐμπεφυτευμένοι ὑπὸ τὸ ἐδαφος πλέον τοῦ ἐνὸς πήχεως, οὕτως ὥστε οἱ λίθοι οἱ ἀποτελοῦντες τὰ πλευρὰ τοῦ τάφου καὶ φέροντες τὸν κολοσσιαῖον λίθον, μάλιστα ἐξέχουσιν ἕνα πόδα ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Οἱ τοιοῦτοι ἰδίως τάφοι, πιστεύω κάλλιστα, κατεσκευάσθησαν κατὰ τὸν ὅποιον προανέφερα τρόπον.

Ἐλθωμεν ἤδη ἐπὶ τὸν δεύτερον τρόπον τῆς κατασκευῆς, ὅστις ἐνίστα ἴσως ὑπῆρξεν εὐκολώτερος καὶ φυσικώτερος. Τελεῖται μὲν οὗτος ἀντιστρόφως, ἀγχι ὅμως εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Οὕτως ὑποθέτω ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων ὁ μεταχειριζόμενος τὴν μέθοδον ταύτην, ἀρχεται ἀπὸ τῆς εἰς ἐπίπεδον μέρος κύκλω τοποθετήσεως τῶν λίθων τῶν πρὸς ἀπαρτισμὸν τῶν πλευρῶν τοῦ τάφου διωρισμένων, οἵτινες διετίθεντο ὡς ἐγγίστα κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ ἐξῆς σχεδιογραφήματος παριστανόμενον τρόπον.

Τούτου γενομένου ἐπληροῦτο τὸ ἄνω μέρος τοῦ τάφου καὶ ἡ εἴσοδος ἐξ ἀργίλου καὶ ἄμμου λιθοκολλημένων ἀρκούντως ἵνα τὸ ὄλον κτίριον ἀντέχῃ, καὶ ἰδίως κατὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιθείαν τοῦ πρὸς ὑτέγασιν κολοσσιαίου λίθου ἢ λίθων. Μετὰ ταῦτα ἐπισωρεύοντες γῶμα περὶ τὸν τάφον, καὶ ἰδίως κατὰ τὸ μέρος ἀφ' οὗ προέκειτο ν' ἀναβῆσθῃ ὁ πρὸς ἀπαρτισμὸν τῆς στέγης λίθος, ἐσχημάτιζον εἶδος ἐπιπέδου ἐλαφρῶς κεκλιμένου, ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῶν ἐστημένων λίθων μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Τὸ δὲ κεκλιμένον τοῦτο ἐπίπεδον ἔπρεπε νὰ ἔχη ἀρκετὴν στερεότητα, ἵνα ἀντέχῃ εἰς τὸ βᾶρος τῶν δοκῶν ἐφ' ὧν μετεφέροντο οἱ κολοσσιαῖοι λίθοι, μετὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ὁποίων κατετρέφετο ἴσως τὸ μνηστῆν ἐπίπεδον, καὶ ἡ ἀποτελούσα αὐτὸ γῆ ἐχρησίμευε πιθανῶς ἵνα περικαλύψωσι τοὺς αὐτοὺς τάφους.

Ἡ δὲ δυσκολώτερα πασῶν τῶν ἐργασιῶν ἀνύψωσις τοῦ λίθου, ἐτελείτο κατὰ τὸν αὐτὸν ἀπαρτάλκτως τρόπον ὡς καὶ ὁ τῆς μετακομιδῆς αὐτοῦ τούτέστιν ἔθετον παραλλήλως δύο ἢ τρεῖς μακρὰς δοκοὺς ἐπὶ τοῦ κεκλιμένου ἐπιπέδου ἐκτεινομένης ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῶν ἐστημένων λίθων μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὀριζοντείου ἐδάφους, εἶτα πλησιάζοντες τὸν λίθον πρὸς τὰς κάτω ἄκρας τῶν δοκῶν, ὄθουν αὐτὸν πρὸς τὰ κάτω, ἐφ' ὧν συγγρόνως ὑπῆρχον ξύλινοι κύλινδροι διατεθειμένοι παραλλήλως μὲν ἀλλήλοις, ὀρθογωνίως δὲ πρὸς τὰς δοκοὺς, οὕτως ὥστε νὰ χρησιμεύσῃν ἀντὶ τροχῶν εἰς τὸν ἐπ' αὐτῶν λίθον, ἀπαραλλάκτως ὡς παριστᾷ ἡ ἐφεξῆς εἰκὼν.

Ἡ δὲ ἐπὶ τῶν δοκῶν τούτων μέχρι τῆς ὀροφῆς μετακομιδὴ τοῦ κολοσσιαίου λίθου εὐδύνατο νὰ γίνῃ διὰ μοχλῶν, κονταρίων, σφηνῶν, ἴσως δὲ καὶ διὰ τῆς συγγρόνου δυνάμεως ἀνθρώπων τε καὶ ζῶων. Τῶν δὲ πλευρῶν τοῦ τάφου καὶ τοῦ κεκλιμένου ἐπιπέδου ὄντων κελῶς πρότερον στερεωμένων, ἠδύνατο κάλλιστα καὶ ἄνευ ἐλαχίστης βλάβης ν' ἀντιξωσιν εἰς τὸ βᾶρος τοῦ καὶ τοι τοσοῦτον ὀγκώδους λίθου. Οὕτω καὶ αἱ δοκοὶ, κείμεναι ὀλοσχερῶς κατ' ὄλην αὐτῶν τὴν ἔκτασιν, ἐπὶ τοῦ κεκλιμένου ἐπιπέδου οὐδόλως συνετρίβοντο· καὶ ἂν ποτὲ τοιοῦτό τι συνέβαινε, θὰ συνετρίβοντο κατὰ τὴν ἄνω ἄκραν, τὴν κειμένην ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν πλευρῶν τοῦ τάφου, ὅταν ὁ μέγας λίθος ἤθελε φθάσῃ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταύτης. Ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ περιπτώσει τὸ ἔργον εὐρίσκειτο ἤδη πεπεραιωμένον, καὶ τὰ συντριμματα τῶν δοκῶν ἠδύνατο εὐκόλως ν' ἀφαιρεθῶσιν ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν. Ἐὰν ἀντὶ ἐνὸς λίθου ἀπητοῦντο πρὸς στέγασμα τοῦ τάφου δύο ἢ πλείονες, τότε ἀναμφιβόλως ἐπανελαμβάνετο ἐκάστοτε ἡ αὐτὴ διὰ τοῦ κεκλιμένου ἐπιπέδου ἐργασία μετακομιδῆς. Μετὰ τὸ στέγασμα δὲ ὑπεκλίπετο ἀπλῆ τις καὶ εὐ-

Ἡ ΝΗΣΟΣ ΑΝΔΡΟΣ

Καὶ οἱ ἐν αὐτῇ Δυνασταί. (1207—1566).

Κατὰ τὸ Γερμανικὸν τοῦ Κ. Hoff.

—000—

... Τὴν 12 Ἀπριλίου 1204 ἐπέσεν ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐπὶ σταυροφορίᾳ ἠνωμένων Γάλλων καὶ Βενετῶν. Ἦδη κατὰ τὸν Μάρτιον, ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐμπροσθεν τῆς πόλεως τῶν Καισάρων, ἔθεντο κληρὸν ἐπὶ τὰ διάφορα μέρη τῆς βυζαντινῆς αυτοκρατορίας, καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ὄλον κατεκληρώθη τῇ Βενετικῇ δημοκρατίᾳ· ἡ Ἄνδρος ἀναφέρεται ὀνομαστικῶς ἐν τῇ τότε συμβάσει ὡς κτῆσις μέλλουσα νὰ ἀποδοθῇ αὐτῇ. Ἀλλὰ σὺν τῇ ἀλώσει τῆς πρωτεύουστος πολλοὺ γε ἔδει νὰ κατακτιθῶσι καὶ τὰ καθ' ἕκαστα τῆς αυτοκρατορίας ὅθεν ἡ δημοκρατία, ἵνα μὴ διασκοπίσῃ τὰς δυνάμεις τῆς εἰς ἐκπολιόρκειν ἐκάστου κατὰ μέρος τόπου, ἔλαβε καταφυγὴν εἰς μέσον σὺνθεσ ἡδὴ τῷ παλαιότερῳ φεουδαλικῷ πολιτεύματι, καὶ ἐξέδωκε κήρυγμα· ὅς τις ποτ' ἂν τῶν ἐν τῇ πόλει ἀστῶν ἢ τῶν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς μετοίκων ἠθάβητο ἐπιθυμίαν καὶ δύναμιν νὰ κατακτῆσθαι νήσους καὶ παραλίους χώρας τῶν ἐλληνικῶν θαλασσῶν ἐν τὸς τῆς κατακληρωθείσης τῇ δημοκρατίᾳ μερίδος, οὗτος θέλει κατέχει καὶ κυβερνᾷ αὐτὰς ὡς διαδοχικὸν τιμᾶριον μὲ πλήρες δικαίωμα κυριαρχίας. Οὕτως ἐπωλεῖτο ἡ Ἑλλάς ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Δογῶν, καθὼς ἐπὶ τῶν Στουκρῶν διειρομάζοντο εἰς Ἀγγλοῦς εὐγενεῖς αἱ ἐπὶ τοῦ νέου κόσμου κυριαρχίαι. Τὸ κήρυγμα ὡς πῦρ διήλθε τὰ παλάτια τῆς Βενετίας, ἡ εὐγενὴς νεολαία συνήθροισθη καταγράφουσα στρατιώτας καὶ ὀπλιζούσα τριήρεις εἰς ταλμηρὰς ἵπποτικὰς ἐκδρομὰς, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἀπέπλεον ἀπὸ τὰ τεναγῆ σωροὶ στολισκῶν ὑπερηφάνων μετὰ Λομβαρδῶν καὶ Βενετῶν εὐγενῶν, ἵνα κερδήσῃσι πέραν ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους στέμματα ἡγεμόνων ν (Curtius Naxos. S. 20).— Οὕτω κατέκτησαν Ἀνδρέας καὶ Ἰερειμίας Γκιζη τὴν Τήνον, Μόκονον, Σκύρον, Σκόπελον, Σκιάθον, Ἀμοργόν, Ἀστυπάλαιαν, καὶ τὰ ἡμίση τῆς Κέου καὶ Σερίφου, τῶν ὁποίων τὰ ἄλλα ἡμίση διειρομάσθησαν ἐκαστοῖς Δομίνικος Μιχιέλς καὶ Πέτρος Ἰουστινιάνης, ἐν ᾧ Φιλόκαλος ὁ Ναυϊγατῆς κατέστη μέγας δούξ τῆς Ἀἰῆνου, Μάρκος ὁ Βενετὸς μαρκίων τῶν Κυθήρων καὶ Ἰάκωβος ὁ Βιάρης τῆς Αἰγυλίας (Cerigotto), Ἰάκωβος ὁ Βαρτόλμης δυνάστης τῆς Θήρας καὶ Θερρασίας, Λεονάρδος καὶ Ἰωάννης οἱ Φόσκολοι τῆς Ἀνάργης, Μάρκος ὁ Σκνῶδος δούξ τῆς Νάξου, καὶ πολλῶν ἄλλων περιεπιμένων Κυκλάδων, καὶ οἱ ἄλλοι Κάρκεροι ἐκ Βερόνης μετὰ τῶν συγγενῶν τῶν κατέκτησαν τὴν πλουσίαν τῆς Εὐβοίας νήσον. Πᾶρος ἡ μαρμαροφόρος ἠνώθη τῇ τοῦ Σκνῶδου δυναστεί, ἀλλ'

ἢ ΑΝΑΡΟΣ ἔσχεν ἴδιον ἐξουτῆς ἀνεξάρτητον δυναστείαν (*).

Μαρίνος Δάνδολος, υἱὸς τοῦ Ἀνδρέα, ἑγγονος τοῦ Βιτάλη καὶ διαδέχωντος Δομινίκου τοῦ ἐξ Ἁγίου Παύλου, ἐκ τῶν εὐγενεστάτων τῆς Βενετίας οἰκῶν, ἤδη κατὰ τὸ 1192 εἶχε συμβάλλει ὡς εἰς τῶν ἐπὶ τούτῳ ὀνομασθέντων ἐκλογῶν ἵνα παρέξωσι τὸ τοῦ Δόγου ἀξίωμα τῷ ἐκ πατρὸς θείῳ του Ἑρρίκου τῷ μεγάλῳ. Καὶ ὅτε ἤχησεν ἡ πρόσκλησις εἰς κατάκτησιν τῶν νήσων τῆς Ἑλλάδος, ἠκολούθησε τὴν παρ' ἐκείνου προσεδιασθεῖσαν πορείαν. Ἡ τύχη ἔφευρεν αὐτὸν μετὰ τῶν αὐτῷ ἀφωσιωμένων ὁπαδῶν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ὅπου τὸ 1207 κατακτίσας τὴν Ἄνδρον ἐθεμελίωσεν ἀνεξάρτητον δυναστείαν, καὶ κατέσχεν αὐτὴν κρατήσας μέχρι τοῦ θανάτου του, τὸ 1233. Ἄλλ' ἵνα δώσῃ εἰς τὰ ὄπλα του μεγαλειότερον κύρος, συνεταγῆ τῷ κραταιότερῳ του συνεταίρῳ Μάρκῳ Σκουόδῳ τῆς Νάξου, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ Ἑρρίκος ἐπὶ τῆς πομπῶδους ἐν Φαεννίκῃ συνόδου κατὰ τὸ 1210 παρεχώρησε τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ ὅλου Αἰγαίου καὶ τῆς Δωδεκανήσου. Ὁ Σκουόδος ἀπεσπάρθη καθ' ὅλα ἀπὸ τῆς βενετικῆς ἐπικρατήσεως, γενόμενος ὑποτελής τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει λατινικῆς μοναρχίας, ὡς αὐτοκρατορικός τοποτηρητής καὶ διαδοχικός τῆς αὐτοκρατορίας ὁμότιμος ἡγεμονίδης. Μετέπειτα ὅμως, ὅτε Βαλδουῖνος ὁ Β' ἀπώλεσε τὸν καίσαρικό του θρόνον, μετεβίβασεν οὗτος τὴν κατ' ὄνομα ἐπικυριαρχίαν ἐπὶ τῶν δουκῶν τοῦ Αἰγαίου τῷ πρίγκηπι Γυλιέλμῳ Β' τῆς Ἀχαΐας. "Ὅθεν ἐγγράφετο Μάρκος ὁ Α' τῆς Νάξου καὶ Κύριος τῆς Ἄνδρου" ἡ δὲ δημοκρατία, ἀσχολουμένη περὶ τὴν κατάκτησιν καὶ ὑπεράσπισιν ἄλλων ἐν τῇ ἀνατολῇ κησῶν τῆς, καὶ μάλιστα τῆς Κρήτης, οὐδέποτε ἔθετο κατὰ νοῦν ἵνα διαταράξῃ τὴν ἐν Αἰγαίῳ ἰδρυθεῖσαν ὑποτελῆ δουκίαν, ἀλλὰ μάλιστα προσεπάθει νὰ συμπολιτευθῆται μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῆς ἡγεμόνων, οὓς ἐτίμα ὡς ἀνεξαρτήτους μονάρχας, ἐν ἀδιασπάρτῳ φιλίᾳ. Οὕτως ἔμεινε καὶ ὁ Μαρίνος Δάνδολος ἀκώλυτος κάτοχος τῆς Ἄνδρου, καὶ ἀκεραὶν ἔχων πίστιν πρὸς τὸν οἶκον τῶν Σκουόδων, πρὸς τοὺς ὁποίους χαλαρὰ τις καὶ ἀπλῶς τιμαριωτικὴ τὸν συνέδεε σχέση. Σπανίως διέτριβεν ἐπὶ τῆς μακρᾶν κειμένης νήσου του, τὴν ὁποῖαν ἐκυβέρνηε ἡσυχῶς ἀπὸ τοῦ παλατίου του ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ ἁγίου Παύλου τῆς Βενετίας· σπουδαιότερη ὑπόθεσις τῆς πολιτείας ἀπησχόλουν αὐτὸν περισσότερον· οὐχ ἥττον ὁ ἀποικισμὸς τῆς νέας κησεως του προε-

(*) Ἡ Ἄνδρος ἦτο κυρίως ἐν ἀπὸ τὰ πρῶτα μέρη τοῦ Βενετικῆς κράτους ἄμεσα ὑποτακτικῶν ἀπὸ Κερκυρας πλέοντες εἰς Κωνσταντινουπόλιν ἀπέβησαν περὶ τὴν 18 Ἰουνίου 1203 ἐπὶ τῆς Ἄνδρου, καὶ διήλθον ὠλισσόμενοι τὴν νήσον· ἀλλ' αὐτὴν τὴν ὄραν ἤρπασθησαν νὰ ἐπιβάλλωσι τὴν ἀνεξαρτήτως τοῦ αὐτοκρατορικοῦ βασιλείου τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Δ' ὡς κυρίαρχου, καὶ μετὰ ταῦτα διεβλήθησαν εἰς ἄβδον τὸ 1207 κατὰ πρῶτον κατέστη ἡ Ἄνδρος πρᾶγματι ὑπόθεσις τῆς Βενετίας.

χωρεὶ ταχέως· πλῆθος Λατίνων ἀπωκίζοντο ἐπὶ τοῦ πολυκρούου καὶ πολυοῖνου ἐδάφους· ἐντὸς ὀλίγου ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιβλήθη ἐπὶ τούτων, ὥστε ὁ πάππας Ἰννοκέντιος ὁ Γ' ἐνόμισεν ἀναγκαῖον νὰ ἰδρῶσῃ λατινικὴν ἐπὶ τῆς νήσου Ἄνδρου ἐπισκοπὴν. Ἐν τῷ τὰ μάλιστα ἐνδιαφέροντι χρυσοβούλω τῆς 13 Φεβρουαρίου 1208, ὑπέταξεν αὐτὴν μετὰ πολλῶν ἄλλων ἐπισκοπῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐνταῦθα μόνον τὴν τῆς Εὐρίπου, Καρόττου καὶ Μεγάρων ἀναφέρω, τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Ἀθηνῶν, ὡς μητροπολίτη· ἐν τούτοις εἰς τὰς προκειμένας πηγὰς δὲν περιεσῶθη τὸ ὄνομα κανενὸς ἐπισκόπου Ἄνδρου πρὸ τοῦ ἔτους 1345.

Ὁ Μαρίνος Δάνδολος ἐν τῷ μεταξῷ, ἔχων μεθ' ἐξουτοῦ Ρογέρον τὸν Πρεμαρίνον, ἐστάλη τὸ 1208 παρὰ τῆς δημοκρατίας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ὀθωνα τὸν Δ', ἵνα προσφέρῃ αὐτῷ τὰ συγχαρητήρια κατὰ τὴν ἀπόκτησιν ἀδιαφιλονεικῆτου κυριαρχίας μετὰ τὸν θάνατον Φιλίππου τοῦ Ὀυεστάουφρεν' δώδεκα ἔτη μετὰ ταῦτα βλέπομεν αὐτὸν ἀναλαμβάνοντα ὁμοίαν ἐντολὴν παρὰ Φρειδερίκῳ τῷ Β'. Εὐθύς μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1220, ἀντικατέστησε τὸν Μάρκον Μιχιέλην ὡς βασιλεὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ μετὰ τρία ἔτη περιεβλήθη τὸ ἀξίωμα βενετοῦ κόμητος καὶ δημάρχου τῆς Ζάρας. Ἐν ταύτῃ τῇ θέσει διετέλεσε δέκα ἔτη ἡ ἐπιθυμία του, μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Πέτρου Ζιάνη κατὰ τὸ 1229, νὰ ἀποκτήσῃ τὴν δογικὴν ἀρχὴν, τὴν ὁποῖαν ὁ θεὸς του περιεβέβλητό ποτε μετὰ τῶσαυτῆς λαμπρότητος, ἀπέτυχε, διότι αἱ ψῆφοι τῶν ἐκλογῶν διεχωρίσθησαν ἴσαι, καὶ ὁ λαγνὸς ἀπεφάνθη ὑπὲρ τοῦ συναγωνισθέντος Ἰακώβου τοῦ Τιεπόλου. Εἰς τὴν ἀεὶ ποτε στασιάζουσαν Ζήραν ἐφέρετο μετὰ τραχυτάτην αὐστηρότητα κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς δημοσίας ἀσφαλείας ἡ κεφαλικὴ ποινὴ τὴν ὁποῖαν ἐπέβαλε κατὰ τιῶν ὀχλαγωγῶν ἔφευρεν αὐτῷ τὴν καταστροφήν· διότι, ἐν ᾧ προητοιμάζετο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Βενετίαν, ἐπέπεσαν κατ' αὐτὸν οἱ συγγενεῖς τῶν δημοσίων θανατωθέντων, καὶ τὸν ἐφόνευσαν τὸ 1233. Ἐντὸς τῆς νήσου του, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶχε κτίσει ὄχυρόν φρούριον, καθὼς τοιαῦτα ἐπὶ πασῶν τῶν Κυκλάδων ὑπὸ τῶν Βενετῶν τότε νεωστὶ εἶχον ἐγερθῆ, ἀρῆκε περιουσίαν 36,450 ὑπερπύρων, ἐξαιρουμένης τῆς ἀξίας τῶν ἵπποτροφείων καὶ βοσκημάτων του. Ἰσχυρῶς καὶ ἡ μόνη του ἀδελφὴ Μαρία, ὑπανδρευθεῖσα εὐγενῆ τινα ἐκ τοῦ οἴκου Δάρω (ἐκ τοῦ οἴκου ἴσως κέκληται καὶ τὸ παλάτιον Cà Doro ἐν Βενετίᾳ), ἐκέκτητο τὸ ἐν τοῖς καταστίχοις τῆς πολιτείας ἦτοι τῷ μητρώῳ ἐγγεγραμμένον ποσὸν 1,400 ὑπερπύρων, συγκαταλεγμένων καὶ τῶν πολυπληθῶν κτηνοστασιῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ, ὡς μὴ ὤφειλεν, ὁ πρῶτος ἤδη τῆς Ἄνδρου κτήτωρ ἀπέθανε ἄπαις, ἀνεσφῆ πολὺπλοκος ἐπὶ τῆς διαδοχῆς διαδικασίᾳ, περὶ τὰ 60 σχεδὸν διεκρίσασα ἔτη. Ἡ μόνη αὐτῷ ἐπιζήσασα ἦτο ἡ χήρα του Ἰελίτζα· οὕτῃ μόνῃ ἡ δύνατο μετὰ τὸν θάνατόν του νὰ ἔχῃ ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς Ἄνδρου· ἀλλὰ κατὰ τὸ τιμαριωτικὸν δίκαιον

τῆς Ῥωμανίας, ἀφ' οὗ τὸ γένος τοῦ πρώτου τιμαριούχου ἄμα τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἐξέλιπε, καὶ οὐδεὶς πλησιέστερος ἐξ ἀρρενογονίας πλάγιος συγγενῆς ὑπῆρχεν, εἰ μὴ ὁ ἑγγονος Πέτρου τοῦ Ἀνδρόλου, ἀδελφοῦ τοῦ πάππου τοῦ Μαρίνου τῆς Ἄνδρου, ἡ νήσος ἔπρεπε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς ἄμεσον κτήσιν τοῦ τιμαριωτικοῦ ἐπικυριαρχοῦ δουκὸς Ἀγγέλου, υἱοῦ Μάρκου τοῦ Α' τῆς Νάξου. Οὗτος κατέλιπε λοιπὸν τῇ χήρᾳ Ἰελίτζα τὸ ἥμισυ τῆς νήσου ὡς ἐπίκληρον τῆς χήρας τῆς ἀποτίμημα, κατὰ τὴν παρὰ τῶν Συνέδρων τῆς Ῥωμανίας καθιερωθεῖσαν συνθήκην ἐν τῷ ὀρισμῷ, ὅτι τῇ χήρᾳ ὀφείλεται αὐτὸ ἥμισυ τοῦ τιμαρίου, τοῦ πύργου καὶ τῆς δικαιοδοσίας, ἡ αὐτὴ δὲ ὁμολόγησε πίστιν ὡς τιμαριούχος τῷ δουκί, καὶ ἀπέδωκεν αὐτῇ ἀσμένως διὰ τὸ ἀπονεμηθῆν αὐτῇ τῆς νήσου ἥμισυ τὴν ὀφειλομένην προσκύνησιν. Τὸ ἄλλο ἥμισυ ἐν τούτοις, τὸ ὁποῖον ἐπανῆλθεν εἰς τὴν δουκίαν τῆς Νάξου, ἔδωκεν ὁ Ἀγγελος ὡς τιμάριον τῷ πιστῷ ἀφωσιωμένῳ Ἱερμιά Γκίτζ, τῷ δυνάστῃ τῆς Σάρου, Σιαθου, καὶ ἄλλων νήσων τοῦ Αἰγαίου· ἀλλ' οὗτος, ὀλίγον σεβασθεὶς τῆς Ἰελίτζας τὰ δικαιώματα, ἔλαβε διὰ τῆς βίας τὸν πύργον καὶ τὸ ἄλλο ἥμισυ τῆς νήσου εἰς τὴν κατοχὴν του, καὶ ἐπέβαλε συγχρόνως κατασχέσειν ἐπὶ τῆς ἐκεῖ εὐρισκαμένης περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος Μαρίνου Ἀνδρόλου καὶ τῆς ἀδελφῆς του Μαρίας Δάρω. Ἡ διωχθεῖσα ὅμως χήρα ἤρε ζηλωτῆν προστάτην τὸν Ἰακώβον Κυρίνην, ὅστις περιεφέρετο τότε συνεχῶς εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ῥωμανίας, καὶ τοῦ ὁποῖου πιθανῶς ἐγένετο καὶ σύζυγος· οὗτος ἀνέλαβε τοιουτοτρόπως πάντα τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῆς ἐπὶ τὸ ἥμισυ τῆς Ἄνδρου· ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ ἐκδιώξῃ ἰδίᾳ χεῖρ ἀπὸ τοῦ οἰκαιοποιθέντος κτήματος τὸν ὑπερῆσαν Γκίτζ, ὅστις εὕρισκεν εἰς τὸν κραταιὸν ἀδελφόν του Ἀνδρέαν ἰσχυρὰν ὑποστήριξιν, ἐστράφη πρὸς τὴν πάλαιον τῆς Βενετίας δημοκρατίαν, ἐνάγων εἰς δίκην τοὺς ἀρπαγὰς τοῦ κτήματός του. Ἐκεῖ εἰσκηρούσθη, καὶ τὴν 41 Αὐγούστου 1243 ἐξεδρόθησαν δύνω τὰ αὐτὰ διαλαμβάνουσαι ἀποφάσεις κατ' ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν Γκίτζ. Ἡ μεγάλη Βουλὴ ἐψηφίσατο ἐν πρώτοις ἵνα κατασχεθῶσι πάντα τὰ κινητὰ καὶ ἀκίνητα κτήματα, ὅσα ἐκεῖνοι ἐκέκτηντο ἐν Βενετίᾳ· ἔπειτα νὰ διατάξῃ αὐτοῖς ὁ Δόγης Ἰακώβος Τιεπόλος νὰ παραδώσωσιν ἐντὸς προθεσμίας μέχρι τοῦ Πάσχα τοῦ ἔτους 1244, ἄνευ ἐπιφυλάξεως τινος τὸν τε πύργον καὶ τὴν νήσον τῆς Ἄνδρου, καθὼς καὶ τὴν ἀρπαγῆσαν περιουσίαν τοῦ Μαρίνου Ἀνδρόλου καὶ τῆς ἀδελφῆς, εἰς τὸν Βάϊλον τῆς Εὐρίπου ἢ ἄλλον τινα πληρεξούσιον τῆς δημοκρατίας, καὶ νὰ παρουσιασθῶσι προσωπικῶς ἐνώπιον τοῦ Δόγου καὶ τοῦ συμβουλίου του μέχρι τῆς ἀκολουθοῦσης ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Πέτρου· εἰ δὲ κωλυόμενοι ὑπὸ ἀξίας λόγου αἰτίας, δὲν ἤθελον δυνήθῃ νὰ παρουσιασθῶσιν αὐτοπροσώπως, ἔπρεπε νὰ πέμψωσι πληρεξούσιους, οἵτινες ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ ἐκπροσωπήσωσιν αὐτούς· εἰ δὲ παρέδιδον τὰ παρὰ νόμον κατεχόμενα κτήματα, τότε ὁ Δόγης ἔθελε πάσαι τὴν διαδικασίαν πρὸς

τὰ ἀφορῶντα πάντας τοὺς ἔχοντας ἀπαιτήσεις, τὸν τε Ἰακώβον Κυρίνην, τὴν Μαρίαν Δάρω, τὸ δημόσιον τῆς Βενετίας ταμεῖον, ὡς καὶ πάντα ἄλλον· μὴ συμμορφούμενοι δὲ τῇ ἀποφάσει ταῦτα νὰ κηρυχθῶσιν ἐκτὸς νόμου ἐν τε τῇ Βενετίᾳ καὶ ἀπανταχοῦ τῶν Βενετικῶν κησεων, αὐτοὶ τε προσωπικῶς καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν καὶ αἱ πραγματεῖαι, καὶ νὰ κατασχεθῶσι πάντα τὰ τε κινητὰ καὶ ἀκίνητα κτήματα αὐτῶν εἰς ὄφελος τῶν ἐχόντων πραγματικὰς ἀξιώσεις. Ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις προεχώρει μᾶλλον βραδέως, καὶ τούτου αἰτία ἦτο κυρίως τὸ περιστατικὸν ὅτι ὁ Λωρέντζος Τιεπόλος, υἱὸς τοῦ Ἰακώβου, εἶχε νυμφευθῆ τὴν Μαριεζίναν Γκίτζ, πρεσβυτέραν θυγατέρα τοῦ Ἱερμίου. Μόλις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δόγου, ἦτε καὶ ὁ Ἱερμίας εἶχεν ἀποθάνει, ἐπανελθῆ ἡ ὑπόθεσις· καὶ τὰ μὲν ὑπάρχοντα ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν Γκίτζ κατασχεθέντα κατετέθησαν παρὰ τῇ εἰσαγγελίᾳ τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἐδίδοντο δὲ εἰς δάνειον ποσότητες ἐξ αὐτῶν ἐπὶ συναλλαγματικαῖς, ἢ ἐπὶ γραμματίοις ἀλληλεγγύης (colligancia) ἢ ἀπόδοσις ὅμως τῆς νήσου δὲν κατωρθώθη· ὅθεν ἡ κυβερνησις ἀπέστειλε τὸν Ἰωάννην Πρεμαρίνον καὶ Βερβολομαῖον Βαρότζην πρέσβεις εἰς τὴν Ῥωμανίαν, ὁμοίως δὲ καὶ πρὸς τὸν Ἀνδρέαν Γκίτζ, ὅς τις ὁμολόγησεν ὑπακοὴν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Δόγου, καὶ μάλιστα εὐθύς μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ ἴδιος εἰς Βενετίαν ἵνα διεκδικήσῃ τὴν ὑπόθεσιν του. Ἐν τῷ μεταξῷ ὁ δουξ Ἀγγελος Σκουόδος, εὐθύς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἱερμίου, ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν ἀφῆκεν ἀρρένας κληρονόμους, ἐπανέλαβε καὶ πάλιν τὸ τιμάριον αὐτοῦ, τὴν νήσον Ἄνδρον· ἀλλὰ τὸ ἥμισυ αὐτῆς, κατὰ τὰ πρότερον ὀφισμένη, ἀπέμεινε ἐκ νέου τῇ χήρᾳ τοῦ Ἀνδρόλου Ἰελίτζα. Ἀλλ' ἡ Βενετία δὲν καθυστεροῦσθαι μετὰ τοῦτο τὴν 28 Μαρτίου 1252 διετάξεν ἡ μεγάλη Βουλὴ τὸν Ἀνδρέαν Γκίτζ νὰ μὴν πιστῶς εἰς τὴν μεθ' ὅρκου ὑπόσχεσίν του, καὶ νὰ συνεργήσῃ παντὶ τρόπῳ, ὅπως ἡ νήσος Ἄνδρος μετὰ τοῦ φρουρίου καὶ τῶν δουλοπαροικῶν παραδοθῶσι μέχρι τῆς ἀκολουθοῦσης ἑορτῆς τῶν Ἁγίων Πάντων ὑποχείριον τῇ Βενετίᾳ, ὥστε πάντες οἱ ἔχοντες ἀξιώσεις νὰ εὐρωσι δι' αὐτῆς τὸ δίκαιόν των. Ἐὰν ἡ νήσος μέχρι ταύτης τῆς προθεσμίας παρεδίδοτο, τότε τὰ δημευθέντα χρήματα τοῦ Γκίτζ ἤθελον ἐπιστραφῆ ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς αὐτὸν ἢ τοὺς γενικοὺς αὐτοῦ πληρεξούσιους, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι δι' αὐτὰ τὰ ποσὰ ἔπρεπε νὰ περιβέξῃ ἀξιοχρεῶν ἐγγύησιν ἐπὶ ἐν ἔτος, καὶ νὰ ὀρισθῆ, ὅτι ἤθελε παρουσιάσθαι νὰ διδῆ λόγον ἐν καιρῷ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς δημοκρατίας. Ἐν τούτοις ἐπετράπη αὐτῷ μέχρι τῆς ἀνω ῥηθείσης ἑορτῆς, ἐπὶ ἀδείᾳ τῆς εἰσαγγελίας τοῦ ἁγίου Μάρκου, νὰ κάμῃ χρῆσιν τῶν χρημάτων αὐτῶν εἰς συναλλαγὰς ἐμπορευμάτων, ἦτοι πεπέρεις, κηρίων, μεταξῆς, χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καὶ νὰ καταθέσῃ αὐτὰ πάλιν παρὰ τῇ εἰσαγγελίᾳ· αὐτὰ δὲ ἤθελον χρησιμεύειν ὡς ἐνέχυρον διὰ τὴν ἐπιστροφήν τῆς νήσου, καὶ ἐὰν αὐτὴ δὲν ἐγένετο, νὰ μὴν ὀφείλῃ διαθεῖν τῆς δημοκρατίας, αὐτὸς δὲ νὰ ἀποκη-

χθῆ ἐκ νέου παρὰ τῆς πολιτείας. Μέχρι τῆς τεθείσης προθεσμίας οὐδεὶς ἔδυνάτο νὰ κινήσῃ ἀγωγὴν κατὰ τοῦ Ἀνδρέα Γκίτζη διὰ τὴν νῆσον Ἄνδρον· ἀλλὰ πᾶσα ἄλλη ἐτέρου εἴδους διαδικασίαι, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οὗτος ἤθελε διατρέβῃ ἐν Βενετίᾳ, ἔδυνάτο νὰ λάβῃ τὸν τακτικὸν τῆς δρόμον. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν καθ' ἣν ἐξεδόθη ἡ ἀπόφασις, ἐκοινοποιήθη αὕτη εἰς τὸν Ἀνδρέαν· ἀλλ' ἤδη ἡ ἀπόδοσις τῆς Ἀνδρου δὲν ἦτο πλέον εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ὄθεν τὴν 19 Μαρτίου 1253 διατάχθησαν πάντες ὅσοι ἀπὸ τὰ δημοθέντα πράγματα τοῦ Γκίτζη εἰχον λάβεαι ποσὰ ἐπὶ συναλλαγματικῆς ἢ διὰ γραμματικῶν ἐπὶ ἀλληλεγγύῃ (collegancia) νὰ ἐπαναλάβωσι τὰ ἐπὶ τούτοις δεδομένα ἐνέχυρα, καὶ νὰ πληρώσωσι τὰ χρήματα μετὰ τῶν τόκων, ἐντὸς ἐνὸς μηνὸς, παρὰ τῆ εἰσαγγελείᾳ, ἐπὶ ποινῇ προστίμου δύο σολιδίων δι' ἐκάστην λίραν. Ἡ κατὰ νόμον προθεσμία ἀνεβλήθη πολλάκις, καὶ πρῶτον μὲν ἐπὶ 4½ ἡμέρας, ἔπειτα δὲ μέχρι τῆς 18 Μαΐου, καὶ τελευταίον ἀπὸ τῆς 22 Μαΐου ἐπὶ 15 ἄλλας ἡμέρας· ἰδιαίτερος ὁρισμὸς ἐπέτρεψε τὴν 10 Ἀπριλίου τῷ Λεωρέντζῳ Τισπάλῳ, τότε κόμητι τῆς Βελίας, ἐπὶ ἐγγυήσει 200 λιρῶν, νὰ ἀποδώσῃ μετέπειτα, ἐντὸς οὐκ ἄνω ἡμερῶν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐκ Μεδιολάνων, τὰ εἰς τὴν ομάδα τῆς περιουσίας Γκίτζη ἀνήκοντα χρήματα. Ὅλη ἡ τοιουτοτρόπως εἰς χρήματα μεταβληθεῖσα, καὶ παρὰ τῆ εἰσαγγελείᾳ παρακατατεθεῖσα περιουσία τοῦ Γκίτζη συνεποσούτο εἰς 36,000 λίρας βενετικῆς. Ἐπειδὴ δὲ μὲ ὄλην του τὴν καλὴν θέλησιν ὁ ἴδιος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ παραδώσῃ τὴν Ἄνδρον τῇ δημοκρατίᾳ, ἀπεκηρύχθη ἐκ νέου, καὶ νέα δήμευσις διατάχθη, μέχρις οὐ αἰ κινδυνώδεις ταραχαὶ τῆς Εὐβοίας παρεκίνησαν τὴν πολιτείαν νὰ δευχθῇ ἡπιωτέρα. Ὁ γέρον Ἀνδρέας Γκίτζης ἔδωκε πληρεξουσιότητα τὸ 1258 τῷ παρὰ τὴν συνοικίαν ἀγίου Μωϋσῆ ἐν Βενετίᾳ κατοικοῦντι υἱῷ του Μαρίνῳ, ἵνα παρέξῃ ἐγγυήσιν διὰ τὰ κατασχεθέντα χρήματα τοῦ πατρὸς του, ὥστε, ἀναιρεθείσης τῆς ἀποκηρύξεως νὰ ἔλθῃ εἰς Βενετίαν καὶ νὰ δώσῃ δείγματα τῆς εἰς τὸν Δόγην ἀφοσιώσεώς του, ὅτι ἤθελε διαμεῖναι ἐκεῖ ὀλοκλήρον ἔτος καὶ ἔτι πρὸς, ἵνα δώσῃ λόγον ἅπασιν τοῖς ἐνάγουσιν αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ Δόγου καὶ παντὸς ἄλλου δικαστηρίου ἐν Βενετίᾳ· ὅτι ἤθελε πληρώσει τὴν ἐπιβληθεῖσαν ἀποζημιώσιν, καὶ ὅτι ἤθελε ἀναλάβει τὴν εὐθύνην διὰ τὸν υἱὸν του Βερβολομαῖον Γκίτζην διὰ τὰς κατ' αὐτοῦ γενομένας αἰτιάσεις καὶ τὰς πολιτικὰς δίκας. Ἡ κατὰ τὴν 10 Ἰανουαρίου 1259 γενομένη αἴτησις του εἰσηκούσθη τὴν 28 Μαρτίου ἀποφασισθὲν ὅτι ἀναιρουμένης τῆς προεκδοθείσης ἀποκηρύξεως, ἐπετρέπετο τῷ Ἀνδρέᾳ Γκίτζη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Βενετίαν, ἵνα ὑποβληθῇ εἰς ἀνάκρισιν διὰ τὰς προσαπτομένας αὐτῷ καὶ τῷ υἱῷ του κατηγορίας ἐπὶ βικαιοπραγίαις κατὰ τὴν Ἄνδρον, καθὼς καὶ τῶν δι' ἀντεκδίκησιν τῶν παρὰ τῆς δημοκρατίας ληφθέντων μέτρων εἰς Βενετούς πολίτας ἐπιβληθεισῶν ζημιῶν· ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν οἱ τελευταῖοι οὗτοι δὲν ἤθελον προσαγγάγει μάρτυρας ἰ-

κανούς, τότε ἡ ἀπόφασις ἔπρεπε νὰ ἀνατεθῇ εἰς τὴν κρίσιν τῶν δικαστῶν. Ἀλλ' ὁ Ἀνδρέας δὲν ἐνεφανίσθη ἐν Βενετίᾳ, ἀποθανὼν τὸ αὐτὸ ἔτος 1259, δυναστεύσας ἐν Τήνῳ, Μυκόνῳ καὶ πολλαῖς ἄλλαις νήσοις τοῦ Αἰγαίου ἐπὶ 52 ἔτη. Βίς τὰς ἐλληνικὰς του κτήσεις τὸν διεδέχθη ὁ πρεσβύτερός του υἱὸς Βερβολομαῖος ὁ Α', ἐν ᾧ οἱ νεώτεροι ἔμενον ἐν Βενετίᾳ. Ἡ περὶ Ἀνδρου δίκη ἐτελείωσε διὰ συμβιβασμοῦ· ὁ Ἀνδρέας, ὡς πάντες εἶδον, εἶχε πράξει τὸ κατὰ δύναμιν ἵνα ἐπαναφέρῃ τὴν νῆσον καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς δημοκρατίας, τὴν δὲ περιουσίαν του ἐξώδευσεν εἰς ἐκδουλεύσεις ὑπὲρ τῆς πολιτείας· ἀλλὰ μόλις 21 ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθη ἡ τελικὴ ἀπόφασις ἐπὶ τῶν δημοθέντων χρημάτων του. Τὴν 17 Ὀκτωβρίου 1280 ἀπεράθη ἡ μεγάλη Βουλὴ, ἵνα δοθῶσι τὰ εἰσοδήματα τοῦ Ριάλτου ἀπὸ τῆς 14 Νοεμβρίου, ἡμέρας τοῦ ἀγίου Μαρτίνου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τῷ Ἰερεμῖᾳ Γκίτζη, τῷ υἱῷ αὐτοῦ, τῷ Νικολῷ Κυρίνῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς δικαιώματα ἔχουσιν ἐπὶ τῆς τοῦ Ἀνδρέα δημοθείσης κληρονομίας, μέχρι τελείας αὐτῶν ἀποζημιώσεως, καὶ μόνον ἡ τοῦ πρώτου ἔτους πληρωμὴ ἔπρεπε νὰ μένῃ τῇ πολιτείᾳ, ἀπέναντι τῶν δικαιωμάτων της. Ἐδῶ βλέπομεν μεταξὺ ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους ἐδόθη τὸ δικαίωμα νὰ νέμονται τὸ τελωνεῖον τοῦ Ριάλτου, νὰ παρουσιάζηται κατὰ πρῶτον καὶ ὁ Νικολῶς Κυρίνης, ὁ κληρονόμος τοῦ Ἰκώθου ἐκείνου, ὅστις διὰ πράξεις του 1243 παρουσιάσθη ὡς ἐπίτροπος, ὦν πιθανῶς καὶ σύζυγος τῆς Ἰελίτζας, καὶ ὅστις προσέτι τὸ 1264 περιεβέβλητο τὸ ἀξίωμα βενετοῦ κόμητος τῆς Ζάρας. Ἡ Ἰελίτζα εἶχεν ἐπικυρωθῆ εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ἀπονεμηθέντος αὐτῇ ἡμίσεως τῆς Ἀνδρου καὶ παρὰ Μάρκου Β' τοῦ Σανούδου, διαδεχθέντος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1262 τὸν πατέρα του Ἄγγελον ἐπὶ τοῦ δουκικοῦ θρόνου τῆς Νάξου· ἀλλὰ βραγύτατον χρόνον ἐζήσε μετὰ τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ νέου τῆς τιμαριωτικοῦ ἐπικυριάρχου, ἀποθανούσα περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1262.

Κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν ἔπεσεν ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς τὰ νικηφόρα ὄπλα Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ ὁποῖου ὁ στόλος διοικούμενος κυρίως ὑπὸ Γενονησίων ἐπεχείρει ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν ἀπροφυλάκτων Κυκλάδων, καὶ ἤρτησε τὴν Νάξον, Πάρον, Κέω, Λήμνον, Χίον, καὶ ἄλλας πολλὰς, κατὰ μικρὸν δὲ ὑπέταξε καὶ μονήρεις τινὰς νήσους ὑπὸ βυζαντινὴν πάλιν κυριαρχίαν. Ὁ δούξ Μάρκος ὁ Β', μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἰελίτζας, ἐδήμευσε τὸ παρ' αὐτῆς κατεχόμενον ἡμισυ τῆς Ἀνδρου, διότι ὁ ἄμεσός της κληρονόμος δὲν ἦτο ἐν τῇ γῆ-ρα παρών, καὶ αὐτὰ του τὰ κληρονομικὰ δικαιώματα ἦσαν διοριστικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Τὸ τιμαριωτικὸν δίκαιον τῆς Ῥωμανίας ὄριζεν, ὅτι ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ὁ νόμιμος κληρονόμος ἐντὸς 40 ἡμερῶν δὲν ἀντελαμβάνετο τῶν δικαιωμάτων του, ἐζημιούτο τὰ εἰσοδήματα τοῦ πρώτου ἔτους· εἰ δὲ, ἐν Ῥωμανίᾳ ὑπάρχων, δὲν ἐφάνετο ἐντὸς ἐνὸς ἔτους καὶ μιᾶς ἡμέρας, ἀπεκλείετο, καὶ ἂν ἀ-

πογρῶσαι αἰτία ἐμπόδιζον τὴν ἐμφάνισίν του, ἐν ᾧ ἡ προθεσμία διὰ τὸν διατρέβοντα ἐκτὸς τοῦ κράτους τῆς Ῥωμανίας προσδιορίζετο εἰς δύο ἔτη καὶ δύο ἡμέρας. Ἀλλὰ τῆς Ἰελίτζας ὁ μόνος κληρονόμος ἦτο ὁ ῤηθεὶς Νικολῶς Κυρίνης, μὲ τὸ ἐπώνυμον Δουράντης, ὅστις εἶχε τὸ παλάτιόν του ἐπὶ τοῦ πεδίου Παναγίας τῆς παγκάλου (Campo S. Maria formosa), ὅπου σήμερον ὑψοῦται τὸ παλάτιον Κυρίνη-Αστυπάλαια (Palazzo Quirini Stampalia). Οὗτος εἶχεν ἀποσταλῆ τὸ 1263 παρὰ τῆς δημοκρατίας εἰς τὸν Βάϊλος εἰς Πτολεμαῖδα, τὴν δὲ θέσιν ταύτην ἔσχεν ὡς περὶ τὰ τέλη τοῦ ἐπομένου ἔτους· κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς Βενετίαν, προσωρμίσθη εἰς Νάξον, καὶ παρουσιάσθη, ἐνώπιον τοῦ δουκὸς Μάρκου τοῦ Β', ἵνα ἀπαιτήσῃ δι' ἑαυτὸν τῆς Ἰελίτζας τὴν κληρονομίαν, τὸ ἡμισυ τῆς Ἀνδρου· ἀλλ' ἐπειδὴ παρουσιάσθη δύο ἡμέρας μετὰ τὸ τέλος τῆς νομίμου προθεσμίας, ἀπήντησεν ὁ δούξ, ὅτι δὲν ἐπετρέπετο αὐτῷ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν αἰτήσιν του, ἂν καὶ τὸ κατ' αὐτὸν εἶχε τὴν καλὴν θέλησιν νὰ ἀπονεμῆ τὸ δίκαιόν του, καὶ ἐπὶ τέλους τὸν παρέπεμψεν εἰς τὴν περὶ τούτου ἀπόφασιν τοῦ ὑψηλοῦ τῶν ἡμοτιμῶν δικαστηρίου τῆς Ἀχαΐας. Ἀπατηθεὶς εἰς τὰς ἐλπίδας του ἐπέστρεψεν ὁ Κυρίνης εἰς Βενετίαν, ἀλλ' ὅμως δὲν ἠδυνήθη τότε νὰ διενεργήσῃ καμμίαν ἀπόφασιν ὑπὲρ ἑαυτοῦ κατὰ τοῦ κραταιοῦ δουκὸς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους· ὥστε πρὸς ὥραν ἔμενον ἡσυχος, ἐδέχθη τὸ 1268 τὴν πρὸς τῆς δημοκρατίας προσφερθεῖσαν αὐτῷ θέσιν πρεσβείας παρὰ τῆ Ῥωμαϊκῆ αὐλῆς, καὶ ἀντικατέστησε τὸ 1275 τὸν Βικτώριον Δολφῖνον ὡς Βάϊλος τῆς Εὐρίπου ἐπὶ ἔν ἔτος· ἐν τούτῳ τῷ ἀξιώματι εἶχεν ἀρκούσαν εὐκαιρίαν νὰ λαμβάνῃ εἰδήσεις περὶ τε τῶν τῆς Ἀνδρου ὑποθέσεων, ἧτις τότε εἶχεν ἐνωθῆ καθ' ὀλοκλήριαν μετὰ τῆς δουκίας Νάξου, καθὼς καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐν Αἰγαίῳ πελάγει διατρεχόντων. Τότε ὁ αὐτοκρατορικός μέγας δούξ Λικάριος, ἀπὸ βικεντινῆς καταγόμενος οἰκογενείας (καὶ ὑπὸ βυζαντινὴν ὑπηρεσίαν), εἶχεν ἀποσπάσει νήσους πολλὰς, μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, ἀπὸ τοῦς Βενετούς αὐτῶν δυνάστας. Ἡ ἐκστρατεία, τὴν ὁποῖαν Μάρκος ὁ Β', ἡ δούξ Νάξου καὶ Ἀνδρου ὁ προσωπικῶς ἐκίνησεν ἐναντίον του, ἔμεινεν ἀνευ ἀποτελέσματος, καθὼς καὶ αἱ προσπάθειαι τῆς Βενετίας νὰ καταδαμάσῃ τὸν κοινὸν ἐχθρόν. Ὁ Λικάριος μάλιστα ἔκαμεν ἀπόβασιν ἐπὶ τῆς Νάξου καὶ Ἀνδρου· πλῆθος πειρατῶν ἠνώθησαν μετ' αὐτοῦ, οἵτινες αὐτόκλητοι ὑπὸ ἐλληνικὴν ἢ γενονησίαν σημαίαν μετήρχοντο τὸ πειρατικὸν ἐπάγγελμα εἰς τὰ διὰ τοὺς σκοπούς των τῶν πρόσφορα ὑδάτα τοῦ Αἰγαίου· περὶ τὴν Ἀνδρον μάλιστα, ἧτις ἦτο τὸ κέντρον τῆς συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν λοιπῶν νήσων καὶ τῆς Εὐβοίας, ἦταν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ θέατρον τῶν πράξεων των.

Ὅτε αὐτὸς ὁ Λικάριος κατὰ τὸ 1269 μετὰ τοῦ στόλου του ἐφθασεν εἰς Ἀνδρον, ὁ φίλος του Ἰωάννης Δε-λο-Κάβω ἐβρυσούλησεν τὰ με σίτον φαρμακῆματα καὶ διὰ τὴν Εὐρίπου προσδιορισμένα πλοία

Ἰωάννου τοῦ Ἀνδρόλου εἰς τὸ ληστρικὸν καταγῶγιόν του, τὴν Αἶνον. Ὁ Δαιμονογιάννης, εἰς τῶν προϋπόντων τῆς Μονεμβασίας, ἅμα δὲ καὶ εἰς τῶν πλέον διαβοητῶν πειρατῶν, ἐλήστευσε τὴν ἡμέραν τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου μεταξὺ Καρύστου καὶ τοῦ ἄκρου τῆς Γεραίστου (Cavo Mantello) τὸν Πέτρον Λομβάρδον· κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1274 ἐσυλλήθησαν τὰ πλοία Ἰωάννου Δε-Νεγροπόντης καὶ Γαλιβάνου Βιτάλη, οἵτινες, καθὼς καὶ ὁ Λομβάρδος, ἔπλεον ἀπὸ τῆς Εὐρίπου εἰς Ἀνδρον, ὑπὸ τοῦ Βερναρδίνου ἐκ Μονεμβασίας καὶ Μάρκου Ῥόσσου πλησίον τῆς Γλαυκονήσου (Cavaliani), καὶ ὑπὸ Ἰακωβίνου τοῦ ἐκ Δοδίου καὶ Ἀνασάλδου τοῦ ἐκ Γενοῦης ὅλως δι' ὄλου πλησίον τῆς Ἀνδρου· τὸ ἴδιον δυστύχημα ἠκολούθησε καὶ εἰς τὴν Βόναν, χάριαν Σεργίου τοῦ ἐξ Ἀνδρου, πλησίον τῆς Γλαυκονήσου ὑπὸ τοῦ Δε-λο-Κάβω τὴν 21 Ἰανουαρίου 1275. Ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Κυρίνη ἤρτησεν ἔτι μάλλον ἡ θρασύτης τῶν πειρατῶν, καὶ αὕτη ἡ Εὐβοία δὴν ἦτο πλέον ἀσφαλὴς ἀπ' αὐτῶν. Ὁθωλῖνος ὁ ἐκ Μεδιολάνων, καθ' ὁδὸν ἀπὸ Ἀνδρου μεταβαίνων εἰς τὴν ῤηθεῖσαν νῆσον, ἐσυλλήθη ὑπὸ τοῦ Ὄβιτζάνου ἐκ τῆς Αἶνου· ὁ Μάρκος Ῥόσσος ὑπὸ τοῦ ἀνω ῤηθέντος Ἀνασάλδου καὶ Ἰωάννου υἱοῦ τοῦ Πέτρου Βάλβου πλησίον τῆς θέσεως Περιβόλι (? Barovole), καὶ τὸ σιταγωγὸν πλοῖον τοῦ Ἰωάννου Βαρότζη ὑπὸ τοῦ Δαιμονογιάννη πλησίον τῆς θέσεως Παντελένη (? Pantelene). Ἡ παρατολμία μάλιστα τῶν ληστῶν προεβή εἰς τοσοῦτον ὥστε, ὅτε ὁ Ἰωάννης Βόλπης, Βενέδικτος Φρασκίας, Ματθαῖος Ἰακώβου, Βονιφάτιος Δε-Σάντα-Μαρία, καὶ Ἄγγελος Μαρίνης μετὰ τοῦ παρ' αὐτῶν ναυλωμένου πλοίου (cozularia) ἵσταντο ἠγκυροβολημένοι πλησίον τῶν παρὰ τὸ Γαύριον σκοπέλων, περιμένοντες τὸν καιρὸν ἵνα πλεύσωσιν ἀπὸ Ἀνδρου εἰς Εὐβοίαν, ὁ Βουλγαρίνος, εἰς τῶν ἐν Αἶνῳ ἐμφωλευόντων πειρατῶν ἐκ Πίστης, ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν, καὶ ὅτε ἐρωτηθέντες διὰ τὰ διαβατήριά των ἐφανερώσαν ὅτι ἦσαν Βενετοὶ ἐξ Εὐρίπου, κατεπάτησε με τοὺς πόδας τοῦ τὰ ναυτικὰ ἐγγράφα, καὶ ἤρπασε τὰ ὀλίγα μετρητὰ χρήματά των. Οὕτως ἡ τοῦ Κυρίνη ἀρροστεία παρεῖχεν αὐτῷ ἀρκετὰς δυσχερείας, οὐδὲ ἐπέτρεπεν αὐτῷ νὰ συλλάβῃ κατακτητικὰς ιδέας ἢ τῆς δημοκρατίας διαταγὴ πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ ἀρροστὰς τῶν κτήσεών της (Rettori), ἡ ἀπαγορεύουσα αὐτοῖς πᾶσαν ἐπέμβασιν. Μάρκος ὁ Β' κατεῖχεν ἀνεοχλήτως τὴν Ἀνδρον, ἧτις ὡς καὶ πρότερον ἐπρομήθευε τὴν Εὐβοίαν με πολλὰ τρόφιμα, σίτους, οἶνον, τυρὸν καὶ μαλλία· ἀλλ' ἅμα τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασει τοῦ δόγου Ἰωάννου Ἀνδρόλου (1280—1289) ἐφάνησαν διὰ τὰς ἐν Ἑλλάδι κτήσεις τῶν Βενετῶν καλλίτεροι καιροί, καὶ ὁ Νικολῶς Κυρίνης, βοηθεῖς τῶν πολυπληθῶν φίλων καὶ συγγενῶν του, εἰργάζετο πρὸς ἐπανάληψιν τῆς δίκης τῆς περὶ ἀποδόσεως τοῦ ἡμίσεως τῆς Ἀνδρου. Ὁ δόγης ἦν ἔτοιμος πρὸς τοῦτο· τέλος τὴν 12 Μαρτίου 1282 ἀπεφασίσθη ἐν τῇ μεγάλῃ Βουλῇ νὰ γράψωσι πρὸς τὸν δούκα Μάρκον τὸν Β' Σανούδου, καὶ μάλιστα

κυρίως περί τῆς τοῦ Κυρίνου δικαστικῆς υποθέσεως. Ὁ ἡγεμὼν τοῦ Αἰγαίου ἐκλήτευθη διὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ (29 Σεπτεμβρίου) τοῦ ἰδίου ἔτους, ἵνα ἔλθῃ εἰς Βενετίαν καὶ προσωπικῶς ἢ δι' ἐπιτετραμμένον νὰ δώσῃ λόγον ἐνώπιον τοῦ Λόγου τῷ Νικολῷ Κυρίνῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐνάγουσιν· εἰ δὲ καὶ δὲν ἐνεφανίζετο, οὔτε ἐστὲν ἀντιπρόσωπον, ἤθελον ἐφαρμοσθῆ κατ' αὐτοῦ τὰ ἀριζόμενα παρὰ τοῦ νόμου.

Ἡ ἀξίωσις αὕτη τῆς δημοκρατίας, νὰ κλητεύῃ ξένους κυριάρχας ἐνώπιον τοῦ δικαστικοῦ βήματος τῆς, ἠδύνατο εἰς τοιαύτην περίπτωσιν κατὰ τοῦτο μόνον νὰ δικαιολογηθῆ, ὅτι εθεώρει τὸν δοῦκα Μάρκον τὸν Β' ὡς πολίτην τῆς Βενετίας, ἐπὶ τῶν διαφορῶν τοῦ ὁποίου μετ' ἄλλων Βενετῶν αὐτῇ μόνῃ ἀνῆκε ν' ἀποφανθῆ ἀνεκκλήτως· ἀλλ' ἡ αἰτία τοιαύτης θετικῆς προσκλήσεως ἦτο ἐτι σπουδαίον· ἡ δημοκρατία ἤθελεν ὥστε τὴν ἐπικυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου, ἧτις, ἀφ' οὗ ἐξεκλήρισεν ἐν ἀρρένογονίᾳ ὁ εἶκος τῶν Βιλλαρδοίνων, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρίγκηπος Λοδοβίκου Φιλίππου τοῦ Ἀνδεγαυοῦ, περιήλθεν εἰς τὸν βασιλέα Κάρολον τὸν Α' τῆς Νεαπόλεως, ὡς πρίγκηπα τῆς Ἀχαΐας, νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ μιστοῦ αὐτοῦ ἐν τοῖς πράγμασι προσιδύσαντος ἡγεμόνος. Ἀλλ' ὁ δοῦξ Μάρκος, ὅστις ἐκλήρονόμησε τὴν πολιτικὴν ἀρετὴν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν προγόνων του, δὲν ἦτο ἐκ τῶν φοβουμένων τοιαύτας βικίας προσταγίας. Ἀπάντησε μετ' εὐσταθείας τῷ Λόγῳ, ὅτι λαβὼν τὸ κλητήριον θέσπισμα τὸ προσκαλοῦν αὐτὸν εἰς τὴν Βενετίαν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ, ἵνα ἀπολογηθῆ τῷ Νικολῷ Κυρίνῳ, ἀναγκάζεται νὰ ἐξηγήσῃ αὐτῷ τὰ ἐπὶ τῆς Ἀνδρου δικαιώματά του. «Ὁ ἡμέτερος πάππος (Μάρκος ὁ Α') ἐκυρίευσεν τὴν Ἀνδρον μετὰ τῆς Νάξου καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ Αἰγαίου νήσων, αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὴν δουκίαν τῆς Νάξου καὶ Ἀνδρου, εἰς καιρὸν καθ' ὃν κατεκτήθη ἡ αὐτοκρατορία, δι' ἐξόδων του καὶ βοήθειαν τῶν ὁπαδῶν του· ἀφ' οὗ δὲ κατέκτησε τὰς προμνησθείσας νήσους, περιεβλήθη τὴν ἀρχὴν ἐπ' αὐτῶν ὁ ἡμέτερος πάππος παρὰ τοῦ τότε αὐτοκράτορος (Ἐρρίκου τῆς Ἀγγου) ὡς τιμάριον, ἐλευθέρως καὶ μετὰ παρρησίας πλεονέκτας ἢ πᾶς ἄλλος βαρῶν τῶν τότε ἐν Ῥωμανίᾳ, μὲ πάντα τὰ δικαιώματα, εἰσοδήματα, τιμὰς καὶ δικαιοδοσίας ὅσαι ἀνήκουσι τῇ εἰρημένῃ δουκίᾳ, καὶ ὠρίσθη διὰ τὰς νήσους αὐτὰς ἐνώπιον τοῦ τότε αὐτοκράτορος, τὸν ὅρκον τῆς ὑποταγῆς καὶ τὴν ἀρριζομένην πίστιν, ἐφ' ὅρου ζωῆς, καὶ ποτὲ δὲν ἠνοχλήθη παρὰ τῆς Βενετίας οὔτε παρὰ τινος τῶν τότε δογῶν διὰ τὸν ὅρκον αὐτὸν καὶ τὴν πίστιν. Ὅτε λοιπὸν ὁ κύριος ἡμέτερος πάππος μετὰ τὴν ὁρκωμοσίαν ἐκείνην, ὡς προεῖρηται, ἧτις ἐξασφάλισεν αὐτῷ τὴν κτῆσιν τῶν εἰρημένων νήσων, διέτριβεν εἰς Βενετίαν, ὑπῆρχε συγχρόνως ἐν Βενετίᾳ καὶ ὁ εὐγενὴς ἀνὴρ κύριος Μαρῖνος Δάνδολος, ὅστις ἐκράτει τὴν προμνησθείσαν νήσον παρὰ τοῦ ἡμετέρου κυρίου πάππου, οὐ-

τε παρὰ τῆς πολιτείας, οὔτε παρὰ τινος τῶν τότε δογῶν, κατ' οὐδένα τρόπον, οὔτε ἀγωγῇ κατ' αὐτῶν, οὔτε ἐνόχλησις οὐδὲποτε αὐτοῖς ἐγένετο, ἀλλὰ μάλιστα περιποιήθησαν αὐτοὺς μεγάλας τιμὰς, καὶ πολλὰς αὐτοῖς ἐδήλωσαν χάριτας περὶ τῆς Βενετίας καὶ ἐν ὅσῳ ὁ αὐτὸς κύριος ἡμέτερος πάππος ἐζῆ, ἐκέκτητο εἰρηνικῶς καὶ ἀνενοχλήτως τὰς ῥηθείσας νήσους μετ' ὅλων τῶν προμνησθέντων δικαιωμάτων, εἰσοδημάτων, τιμῶν καὶ δικαιοδοσιῶν· ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ῥηθέντος ἡμετέρου πάππου, ἔδωκεν ὡσαύτως ὁ κύριος ἡμέτερος πατήρ τὸν ὀφειλόμενον τῆς ὑποταγῆς ὅρκον τῷ αὐτοκράτορι Ῥοβέρτῳ, τῷ αὐτοκράτορι Ἰωάννῃ, καὶ τῷ αὐτοκράτορι Βαλδοίνῳ, οἵτινες ἐζῶν τότε, καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦς αὐτοῦς ὅρους ὡς καὶ ὁ ῥηθείς κύριος ἡμέτερος πάππος, ὡς προεῖρηται. Μετὰ ταῦτα ὁμοῦς ὁ ῥηθείς ἡμέτερος κύριος πατήρ (*Ἀγγελοσ), κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Βαλδοίνου, ὥμοσε τὸν ἴδιον ὅρκον τῆς ὑποταγῆς τῷ τότε ζῶντι ἡγεμόνι (Γυλιέλμῳ Β') τῆς Ἀχαΐας, καὶ ζῶντος αὐτοῦ, εἶχε, ἐκράτει καὶ κατείχε τὰς ῥηθείσας νήσους εἰρηνικῶς. Μετὰ τὸν θάνατον ὁμοῦς τοῦ προῖρηθέντος κυρίου ἡμετέρου πατρός, ὡμόσαμεν καὶ ἡμεῖς τὸν ὀφειλόμενον τῆς ὑποταγῆς ὅρκον τῷ κυρίῳ ἡγεμόνι ὑπὸ τὸν ἴδιον ὅρον, ὡς καὶ ὁ κύριος ἡμέτερος πάππος καὶ ὁ κύριος ἡμέτερος πατήρ, ὡς ἀνωτέρω ἀνεφάρμαμεν. Μετὰ τὸν θάνατον ὁμοῦς τοῦ ἡγεμόνος, ὡμόσαμεν τὸν ἴδιον τῆς ὑποταγῆς ὅρκον, τὸν ὁποῖον ὀφειλομεν, τῷ κυρίῳ ἡμῶν τῷ Βασιλεῖ (Καρόλῳ τῷ Α' τῷ Ἀνδεγαυῷ), ὑπὸ τὸν ἴδιον ὅρον ὡς ἀνωτέρω ἐῤῥέθη. Καὶ μ' ὅλον ὅτι ἡμεῖς ὑπάρχομεν τιμαριῶται ἐθελόδουλοι εἰς τιμὴν τοῦ Κυρίου Βασιλέως καὶ τοῦ Κυρίου ἡγεμόνος, δὲν ἦτο ὁμοῦς παρεπόμενον καὶ ὅτι ἡ θέλησίς των ἐταυτίζετο μετὰ τῆς ἡμετέρας, ὅτε ἡμεῖς, οὐ μόνον τὴν ἡμετέραν νήσον Ἀνδρον, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἡμῶν, καὶ ὅτι ἂν εἶχομεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, τὰ μετεχειρίσθημεν εἰς τιμὴν καὶ μεγαλειῶν τοῦ ἡμετέρου προσώπου καὶ τοῦ κοινοῦ τῶν Βενετῶν, καὶ εἰς παρελθόντας καιροὺς τὸ ἀπαδείξαμεν διὰ τῶν ἔργων ἡμῶν, ὡς ταῖς πᾶσι γνωτόν. Περὶ δὲ τῶν ἐν τοῖς ἡμετέροις γράμμασι περὶ ἡμῶν λεχθέντων, ὅτι τάχα θαυμάζετε, διὰ τί ἄρα νὰ μὴ ἀπαντήσωμεν τῇ ἡμετέρᾳ ὑψηλότητι περὶ τῶν δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα λέγετε ὅτι ἔχει τὸ προεῖρημένον ἡμέτερον κοινὸν ἐπὶ τῆς προμνησθείσης νήσου ἡμῶν Ἀνδρου μετὰ τὴν διανομὴν τῆς αὐτοκρατορίας, περὶ τούτου, μὲ ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην τῇ ἡμετέρᾳ ὑψηλότητι ὑπόληψιν καὶ τὸ ἀνηκόν σέβας, δὲν ἐπρεπεν, οὔτε πρέπει νὰ παραξενευθῆτε· διότι εἰς τὰ μὴ ἀληθῆ δὲν ἠδυνάμεθα οὔτε δυνάμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν τῇ ἡμετέρᾳ ὑψηλότητι, καθόσον οὔτε ἐγινώσκόμεν τι περὶ αὐτῶν, οὔτε γινώσκόμεν τι ἐπι καὶ σήμερον (Pacta Ferrariae, fol. 96. b). Προσθέτει δὲ, ὅτι ἐὰν ελάμβανεν ἀπὸ προσώπου δικαιώματι ἀρροδίου, καὶ ἐπ' ἀληθείᾳ προηγουμένων θεμελιουμένην διαταγὴν, ἦτο ἔτοιμος νὰ δώσῃ τὸν ὀφειλόμενον τῆς ὑποταγῆς ὅρκον· ἐπειτα, ὅτι

ἐὰν ἀποδειχθῆ ὅτι ἡ νήσος, κατὰ τὸν διαμελισμὸν τῆς αὐτοκρατορίας, εἶχε κληρωθῆ τῇ δημοκρατίᾳ, ὅτι ἀσμένως ἤθελε τὴν κρατήσει ὡς τιμάριον ἐξαρτώμενον παρ' αὐτῆς, καθὼς καὶ παρὰ παντὸς ἐν τῷ κόσμῳ Κυρίου. Περὶ δὲ τῆς κατ' αὐτοῦ ἀγωγῆς ἀπαντᾷ ὅτι δὲν γνωρίζει τινὰ ἔχοντα δικαίωμα ἐπὶ τῆς Ἀνδρου, ἀλλ' ὅμοιως παρουσιαζομένου τινὸς ἀσμένως τὸ δικαίον του. Ἄλλως τε, ὅτι εἶνε πεπεισμένος, ὅτι ἡ Βενετία δὲν ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ τὸν κλητεύῃ τοιοῦτοτρόπως, καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ κατὰ τὴν μετὰ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου συνομολογηθεῖσαν συνθήκην (ἐπικυρωθεῖσαν τὴν 19 Μαρτίου 1277), δὲν θεωρεῖται ἴσος τοῖς ἄλλοις Βενετοῖς, ἀλλὰ συμπαρηλῆθη τῇ ἰδιαιτέρᾳ συμφωνίᾳ, ὅτι ἡ Βενετία δὲν θέλει νὰ ἦναι ὑπόλογος ἐὰν αὐτὸς ποτε ἤθελε λύσῃ τὴν εἰρήνην, ἀρκούσα ἀπόδειξις ὅτι ἦτο τιμαριῶχος ὑποτελής τοῦ τότε ἐτι ζῶντος ἡγεμόνος. Ὅτι πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων ἠδυνάτο τις νὰ ἀναδιφῆσθαι τὸ πρωτόκολλον τῆς συνθήκης, ἢ νὰ ἐξετάσῃ τοὺς τότε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα σταλέντας πρέσβεις (Μάρκον Βέμβον καὶ Ματθαῖον Γραδενίγον). Περὶ δὲ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ Νικολῷ Κυρίνῳ φρονεῖ ὅτι δὲν ἔχει ὁ εὐγενὴς οὗτος βᾶσιμα δικαιώματα ἐπὶ τῆς Ἀνδρου, διότι κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαρῖνου Ἀκνδόλου, οὔτε ὁ Κυρίνης, οὔτε ἄλλοις τῆς κληρονόμος παρουσιάσθη, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ὁ πατήρ του, δυνάμει τοῦ τιμαριωτικοῦ δικαίου τῆς Ῥωμανίας, διέθεσεν ἀλλέως τὰ περὶ τὴν νήσον· ὅτι ὁμοῦς δὲν ἐπέται ἐκ τούτου, ὅτι θέλει ν' ἀρνηθῆ αὐτῷ τὰ δικαίον του, ἐτι καὶ σήμερον εἶνε ἔτοιμος νὰ τὰ δώσῃ, ὡς παρουσιάσθη ἐνώπιόν του, διότι αὐτῷ μόνον καὶ τῷ τιμαριωτικῷ του δικαστηρίῳ ἐναπόκειται ν' ἀποφανθῆ περὶ τούτου· ἐὰν δὲ ἡ ἐκδοθησαμένη ἀπόφασις δὲν τὸν ικανοποιήσῃ, τότε ἂς κάμῃ ἔρσιν ἐνώπιον τοῦ ἐπικυριάρχου του, τοῦ βασιλέως Καρόλου. Ἐν τούτοις παρακαλεῖ θερμῶς τὴν δημοκρατίαν ἄλλοτε, ἐπὶ ἀγωγῇ ἄνευ βᾶσεως εἰσοδήτου πολίτου, νὰ μὴ ἐρχῆται εἰς διενέξεις, αἵτινες ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ὡς ἐπακόλουθον ῥῆξιν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ βασιλέως, ἀλλ' οὔτε νὰ ζητῇ νὰ περιορίσῃ τὴν ἐξουσίαν του, ἀλλὰ μάλιστα νὰ τὸν προστατεύῃ καὶ νὰ τὸν διατηρῇ εἰς τὰ δικαιώματά του.

Ἡ Βενετία ἐγκατέλιπε τὰ σχέδιά της ἵνα μὴ περιπλεχθῆ εἰς ἐχθροπραξίας μετὰ τῆς Νεαπόλεως, ἐν ᾧ ὁ Νικολῷ Κυρίνης, ὅστις ἐν τούτοις δὲν παρητήθη τῶν ἀξιώσεών του, ἀπῆλθε κατ' ἐντολὴν τῆς πατρίδος του τὸ 1283 μετὰ Ἰακώβου τοῦ Τιεπόλου εἰς Γενουάν, ἵνα παρατείνῃ τὴν προσυμφωνηθεῖσαν ἀνακωχὴν ἐπὶ τρία περαιτέρω ἔτη. Ὀλίγα ἔτη μετέπειτα ἐξεῤῥάγη ἐν αὐτῷ τῷ Αἰγαίῳ ἔρις, θέατρον τῆς ὁποίας κατέστη καὶ ἡ Ἀνδρος ἐν μέρει, καὶ τὴν περιγραφὴν τῆς ὁποίας μεταδίδομεν ἐνταῦθα μετ' αὐτῆς τοῦ Μαρῖνου Σανούδου τὰς λέξεις· «Συνέθη δὲ ἐν ἔτει ἀπὸ Σωτήρος 1286 νὰ ἀρπάσωσιν οἱ πειραταὶ ἀπὸ τῆς χώρας τοῦ Κυρίου Βερ-

θολομαίου Γκιζῆ ὄνον ὄχρυτον ἐκ τῶν ὠραιότερων, καὶ φέροντα τὸ σημεῖον τοῦ ἰδιοκτήτου, καὶ νὰ τὸν μεταβιβάσωσιν εἰς Νάξον, ὅπου τὸν ἐπώλησαν τῷ Κυρίῳ Γυλιέλμῳ Σανούδῳ, υἱῷ τοῦ Κυρίου Μάρκου, δουκὸς τῆς Νάξου καὶ Ἀνδρου. Ὁ Κύριος Βερθολομαῖος ἐξηγηρίωθη ἐπὶ τοσοῦτον διὰ τὴν αὐτῷ προσγενομένην καταγέλαστον ὕβριν, ὥστε ὀπίσασεν τὰ πλοῖα ὅσα καὶ ἂν εἶχεν, ἀπῆλθε μὲ ἐχθρικούς σκοπούς εἰς ἐκπολιόρησιν τοῦ φρουρίου ἐπὶ τῆς νήσου Σύρου· διέβυνε δὲ τὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς του καὶ προσῆγεν αὐτὰς κατὰ τῆς ἀεροπόλεως· ὥστε παρ' ὀλίγον ἐκυρίευσεν αὐτὴν· ἀλλ' ἔδωκεν ὁ Θεὸς καὶ ἔφθασαν κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν εἰς τὴν Μῆλον δύο κάτεργα καὶ ἐν πλοῖον ἐκ τῆς Ἀπουλίας τοῦ κυρίου Ναρζώτου Δὲ Τουσοῦ (Narjoud de Toucy ἢ Narzi di Torzi) ἀρχιναυάρχου τοῦ βασιλέως Καρόλου, αἵτινα μετέβαινον διὰ τὴν ἡγεμονίδα τῆς Ἀντιοχείας, τὴν σύζυγόν του (Λουκίαν). Εἰς τὸν στολισκὸν τούτον εἶχε δοθῆ διαταγὴ παρὰ τοῦ βασιλέως νὰ περάσωσιν διὰ τῶν χωρῶν τῶν υἱῶν τοῦ Κυρίου Μάρκου Σανούδου, οἵτινες ἦσαν ἐξ ἀδελφῶν του, καὶ νὰ λάβωσιν ἐκεῖθεν τὰς ζωτροφίας, ὅσων ἤθελον τύχει νὰ ἔχωσιν ἀνάγκην· δι' ὃ καθ' ἣν ὥραν ἠτοιμάζετο ὁ στολισκὸς ν' ἀποπλεύσῃ ἀπὸ τῆς Μήλου, ἀνέβη εἰς τὸ κάτεργον ἡ σύζυγος τοῦ Κυρίου Φραγκίτσου Σανούδου, κυρία Κασσάνδρα, θυγάτηρ τοῦ Κυρίου Γαδοφρέδου Δὲ Τορνὰι (βαρῶνος τῶν Καλαβρύτων ἐν Πελοποννήσῳ), καὶ ἐξέθεσεν εἰς τοὺς πλοίαρχους τῶν κατέργων τὰς ἀνάγκας τῆς καὶ τὸν κίνδυνον τοῦ φρουρίου τῆς Σύρου, παρακαλοῦσα αὐτοὺς εἰς βοήθειαν· οὗτοι ἐφθασαν εἰς Ἀνδρον, καὶ ἐκεῖθεν, κατὰ διαταγὴν τοῦ Κυρίου Μάρκου Σανούδου, ὅστις ἐπεμψεν αὐτοῖς καὶ τινὰς ἐκ τῶν στρατιωτῶν του, ἐπλευσαν εἰς Σύρον, ὅπου ἐξεβίασαν τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας. Μετὰ ταῦτα ὁ Κύριος Μάρκος Σανούδος καὶ ὁ Κύριος Βερθολομαῖος Γκιζῆς ὑπῆγον ἀμφότεροι εἰς Βύριπον συγχρόνως, ὅπου ἐμεσολάβησαν οἱ Βενετοὶ καὶ τοὺς εἰρηνοποίησαν· οὐχ ἦττον ὁμοῦς δι' αὐτὴν τὴν περὶ ὄνου ὑπόθεσιν ἐδαπάνησαν ἀμφοτέρω τὰ μέρη πλέον τῶν 30,000 βαρῶν σολιδίων. α (Marino Sanudo, istoria di Romania fol. 5. a.). Ὁ Σανούδος ἐπιφέρει ὡς μάρτυρας τοῦ ἐπεισοδίου τούτου ἐκ τῆς τῶν νήσων ἱστορίας, ἧτις μᾶς ἐνθυμίζει τοῦ Τασσῶνη τὴν secchia rapita, τὸν ἴδιον δοῦκα τῆς Νάξου Μάρκον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ δουκὸς καὶ ἰδίου αὐτοῦ ἐξ ἀδελφῶν Μαρῖνον Σανούδου (κύριον τῆς Ἀντιπάρου, καὶ ἐπὶ τινὰ καιρὸν κατὰ τὸ 1270 εἰς ἀγγελέα τοῦ ἁγίου Μάρκου), καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν πλησιεστέρων αὐτοῦ συγγενῶν καθὼς καὶ αὐτοὺς τοὺς κατοίκους τῆς Ἀνδρου, ἐτι δὲ καὶ τὸν ἐκ Γενουῆς Κύριον Ἀνδρέαν Γαφφὸρην (*). Ἐξ αὐτῆς

(*) Ὁ ἴδιος Ἀνδρέας Γαφφὸρης ἐκ Γενουῆς ἦτο κατὰ τὰ πρῶτα τῆς ζωῆς του ἔτη εἰς τὸν πλέον διαβοητῶν κατὰ βάλασαν ληστῶν, ἐξ ἐκείνων οἵτινες μετήχοντο εἰς τὰς ἐλληνικὰς θαλάσσας τὸ τοσοῦτον ἐπικερδὲς περὶ τῶν ἐπάγγελμα· ἠδὲ κατὰ τὸ 1296 ἔτος ἦτο ὀνομαστός, καὶ ἔφερε μάλιστα τοῖς Βενετοῖς μεγάλας ζημίας· διετέλει δὲ, ὡς καὶ ὁ ἦτον γνωστὸς ἀδελφὸς του Στέφανος, ὑπομισθίας τῶν Βενετῶν

ὅμως τῆς διηγήσεως βλέπομεν, ὅτι οἱ δούκες τοῦ Αἰγαίου Πελάγους ἐνίοτε εἶχον τὴν ἐδραν τῶν ἐπὶ τῆς Ἄνδρου, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἔκτοτε προσέθηκον εἰς τὸν τίτλον αὐτῶν α. ΤΗΣ ΝΑΞΟΥ ὃ, καθὼς καὶ οἱ μεγάλοι δούκες τῶν Ἀθηνῶν πολλάκις ἔλλαζον, ἐδρεύοντες ποτὲ μὲν ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆς Ἀθηνῶν, καὶ ἄλλοτε ἐν τῇ Καδμεΐᾳ ἐν Θήβαις.

Ὁ δὲ δούξ Μάρκος ὁ Β' ἐδίσταζε νὰ εἰσκαύσῃ τοῦ Κυρίνη τὰς ἀπαιτήσεις· ὅθεν οὗτος ἐπειράθη ν' ἀπολαύσῃ ἐκ νέου τὸ ἀξίωμα Βασιλέως ἐν Εὐβοίᾳ, ἐπὶ βεβαίᾳ ἐλπίδι, ὅτι τοιοῦτοτρόπως ἤθελε φθάσει τὸν σκοπὸν τοῦ ταχύτερον· ἀλλ' οὔτε αὐτὸς ἐξελέχθη, οὔτε ὁ υἱὸς του Μαρφάιος, ἀντ' αὐτῶν δὲ κατέστη ὁ Μάρκος Μιχιέλης τοποτηρητῆς τῆς δημοκρατίας ἐν τῇ Εὐρίπῳ, καὶ πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τῆς οἰκογενείας Κυρίνη ἐματαιώθησαν ἀπέναντι τοῦ πολιτεύματος τῆς δημοκρατίας, ἀπεχούσης πάσης ἐπεμβάσεως ἐκεῖ. Ἐξ ἐναντίας ὁ Νικολῶς ἀπέβη τὸ 1290 ὡς δῆμαρχος εἰς Πηγαῖον, καὶ 8 ἔτος μετέπειτα ἀπεστάλη ὡς φρούραρχος τῆς Μεθώνης καὶ Κορώνης ἐπὶ δύο ἔτη. Τότε ἐνόμισε ὅτι ἦτο πλέον ἀρμόδιος καιρὸς νὰ τελειώτῃ τὴν περὶ Ἄνδρου διαφορὰν δι' ἀποποίησης συμβιβασμοῦ μετὰ τοῦ δουκὸς Μάρκου τοῦ Β', καὶ ἔδωκε πρὸς τοῦτο μεσιτείας πληροεπισημότητα τῷ Νικολῷ Ἰουστινιάνῃ, ὅστις τὸ 1291 διεδέχθη τὸν Μιχιέλην ὡς Βασιλεὺς τῆς Εὐρίπου (1291—1293). Ὁ δούξ, ὅστις καλῶς ἐγνώριζε τὴν ἐπιρροὴν τὴν ὁποίαν εἶχε, καὶ τὴν ὑπόληψιν τῆς ὁποίας ἀπέλαυνε ὁ οἶκος τοῦ Κυρίνη ἐν Βενετίᾳ, καὶ ἐπαύσατο εἰς τὰς τότε ἐπικρατούσας κρίσιμους περιστάσεις νὰ ἔχῃ παντὶ τρόπῳ τὴν φιλίαν τῆς δημοκρατίας, ἐπέδωκε λέγων, ὅτι ἡ δύνατο εὐκόλως νὰ ἐνεργήσῃ ὥστε ὁ Κυρίνης νὰ ἀπωλέσῃ πᾶν δικαίωμα του, ὅτι τὸν ἐπισκέψῃ ἐπιστρέφων ἐκ Πτολεμαίδος, ἐὰν ὁ δούξ ὑπεκρυσύγων ἀνεχώρῃ καὶ δὲν εἴδιδεν αὐτῷ συνεντεύξεως εὐκαιρίαν, μέχρις οὗ παρέλθῃ ἢ παρὰ τοῦ νόμου ὠρισμένη προθεσμία· διότι οὕτω ποτὲ ἐδολεῖσθη καὶ Γοδοφρέδος ὁ Α' Βιλλαρδοῖνος τὸν ἐπίδοξον διάδοχον Γουλιέλμου τοῦ Α' Καμπλιττου, καὶ ἀφῆρσε τὴν κληρονομικὴν του ἀρχήν· ἀλλ' αὐτὸς ἐσυνειδητοῖται ἔχων, α. διότι ὁ Θεὸς δὲν τὸ θέλει νὰ ζημιωθῇ ὁ Κυρίνης τὸ δίκαιόν του ἐὰν ἔχῃ τοιοῦτον ὃ, δὲν θέλει νὰ μιμηθῇ τὸ παράδειγμα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας. Ὁθεν συνεβιάσθη διὰ τοῦ Ἰουστινιάνῃ, ὡς διαίτητοῦ, μετὰ τοῦ Νικολῶ Κυρίνη, καὶ ὑπεσχέθη νὰ πληρώσῃ αὐτῷ πρὸς ἐξαγορὰν διὰ τὸ ἥμισυ τῆς Ἄνδρου 5,000 βραβεῖας λίρας ἐντὸς πέντε ἐτῶν. Ὁ Μάρκος ἐξεπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσίν του, καὶ τοιοῦτοτρόπως ὁ Κυρίνης προσηύθη διὰ παντός τῶν ἐπὶ τῆς νήσου δικαιοματίων του καθ' ὅλοκληρίαν. Ἡ Ἄνδρος ἔμεινε ἔκτοτε ἡνωμένη μετὰ τῆς δουκίας τῶν Σανούδων τῆς Νάξου.

Τοῦ Νικολῶ Κυρίνη τὰς περαιτέρω τύχας νὰ ἀ-

καλοῦσθωμεν δὲν εἶνε ἐνταῦθα ὁ ἀρμόδιος τόπος· τοῦτο μόνον ἀρκεῖ νὰ εἰπωμεν, ὅτι τὸ 1294 ἐκυβέρνησε ὡς ναύαρχος τὸν βενετικὸν στόλον κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸ 1296, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς διαλύσεως τῆς μεγάλης Βουλῆς, ἐπέμεινε ἐν αὐτῇ, μετέπειτα δὲ μετὰ πολλῶν ἄλλων μελῶν τοῦ κραταιοῦ του οἴκου περιεπλέθη εἰς τὴν τοῦ Βοσμουῦντου Τιεπάλου συνωμοσίαν, καὶ ἐξωρίσθη μετὰ τῶν λοιπῶν στασιζοτῶν τὸ 1310· ἀπέθανε δὲ ὑπέργηρος εἰς τὴν ἐξορίαν· οἱ ἀπόγονοί του, οἵτινες μετέπειτα ἀπέκτησαν κατὰ μικρὸν τὴν νήσον Ἀστουπάλαιαν, ἐν μέρει ἐκ κληρονομίας καὶ ἐν μέρει ὡς τιμάριον παρὰ τῆς δημοκρατίας, εἶνε οἱ σημερον ἐτι σωζόμενοι Κόμητες Κυρίνη-Ἀστουπάλαια (Quirini-Stampalia) ἐν Βενετίᾳ.

Οἱ δούκες τοῦ Αἰγαίου Πελάγους διέτριβον καὶ μετὰ ταῦτα πολλάκις ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆς Ἄνδρου, ἢ δὲ νῆσοι ἦτο ἐναλλάξ μετὰ τῆς Νάξου ἔδρα τῶν Σανούδων· ἐκεῖ π. χ. ἐξέδωκε τὴν 4 Μαΐου 1336 ὁ δούξ Νικολῶς ὁ Α' Σανούδος πρᾶξιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐδωρήσατο Φραγκίσκῳ τῷ Γοτζίδῃ ἐκ Βοωνίας δυνάστη τῆς Κύθου, τὸν πύργον ἢ Ἄκρα (La Punta) ἐπὶ τῆς Θήρας, καὶ διαφόρους δουλοπαροίκους ἐπὶ τῆς Θήρας καὶ Φολεγαῦνδρου.

Μέχρι τοῦ ἔτους 1384 ἔμεινε ἡ Ἄνδρος παρὰ τῆ νησιωτικῆς δουκίας· ἔλαβε μέρος εἰς πᾶσας τὰς τύχας ταύτης, οἱ δὲ δυνάσται τῆς ἀνομάζοντο ἐτις δουκίας Νάξου καὶ Ἄνδρου πιστοὶ κυριαρχοῦν. Τὸν ἐπὶ τῆς νήσου ἰδρυθέντα λατινικὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον λέγεται ὅτι κατέειχε τὸ 1272 ὡς ἱεράρχης Πλάκιδος ὁ ἀπὸ Καρμηλιτῶν, οὗτινος γίνεται μνεία ἐν τινι παρὰ τοῖς Αὐγουστινιανοῖς ἐν Ρατισιβιῶνῃ σωζομένῳ συγγραφοῦ, καὶ ὅστις δύο ἔτη μετέπειτα ἔλαβε μέρος ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Λουγδούνου συνόδῳ· ἀλλ' ἡ εἰδησις αὕτη εἶναι ὅλως ἐσφαλμένη, διότι ὁ Πλάκιδος κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἐποχὴν ἦτο ἐπίσκοπος τῆς ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Νακπόλεως Ἄνδρίας, καὶ ὡς τοιοῦτος ἐξῆ ἔτι περὶ τὸ 1290. Ἐξ ἐναντίας γνωρίζομεν ὡς πρῶτον ἐπίσκοπον Ἄνδρου Ἰωάννην τὸν ἐξ Ἀγίας Αἰκατερίνης ἐκ Βοωνίας, εἰς τὸ τάγμα ἀνήκοντα ὡσαύτως τῶν Καρμηλιτῶν, τὸν ὁποῖον ἐχειροτόνησε Νικόλαος μητροπολίτης Ἀθηνῶν τὴν 14 Αὐγούστου 1345 ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς Εὐρίπου ὡς ἐπίσκοπον Ἄνδρου. Αὐτὸν διεδέχθη ἔπειτα Νικόλαός τις, ὅστις πρέπει νὰ ἀπέθανε περὶ τὸ ἔτος 1376, διότι ὁ πάππος Γρηγόριος ὁ ΙΑ' ἀνόμασε τὴν 16 Ἰουνίου τοῦ ἰδίου ἔτους Βενέδικτον τὸν Εὐρίπου ἐπίσκοπον Ἄνδρου, καὶ εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐκοινοποίησε τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ, ἀνήκοντος εἰς τὸ τάγμα τῶν Μινωριτῶν, εἰς τὸν μητροπολίτην του, τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν. Ὁ Βενέδικτος ἦτο σύγχρονος τοῦ πρῶτου νέου δυνάστου τῆς Ἄνδρου, τοῦ δουκὸς Πέτρου Ζένου, καὶ ἀπέθανε τὸ 1396. Ἄν καὶ ὁ Ἑρβέρδος ἀναφέρει (Alphabet. Augustinian. Tom. II. p. 75. h.) ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου Φραγκίσκου τὴν 24 Σεπτεμβρίου 1390 ὑψώθη ἐπὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου Ἄνδρου ὁ Αὐγουστινιανός

των. Κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1308 εὐρίσκατο εἰς Ἀθήνας, ἔκου καὶ συνυπέγραψε τὴν περὶ τῆς θαντῆς τοῦ δουκὸς Ἀθηνῶν Ἰωάννου Β' de la Roche πρᾶξιν μετὰ τὰς λέξεις «André Gasforce».

μοναχὸς Μελίλλος ὁ ἐκ Σαβινικῆς, ὁ ἰσχυρισμὸς ὅμως οὗτος ἀναιρεῖται οὐ μόνον διὰ τῆς τοῦ χρόνου βραχυτύτης, καθ' ἣν τέσσαρες ἐπίσκοποι τοιοῦτοτρόπως ἤθελον διαδεχθῆ ἀλλήλους, ἀλλὰ μάλιστα διὰ τοῦ περιστατικοῦ, ὅτι ὁ Βενέδικτος μόλις τὸ 1396 πιθανὸν νὰ ἀπέθανε. Μετὰ τὸν Ἑρβέρδον δὲ καὶ Le Quien (Le Quien) νὰ παραδεχθῆ τις δύο ἱεράρχας τοῦ ἰδίου ὀνόματος φαίνεται ὅλως ἀσυμβίβαστον, διότι, ὡς εἶνε ἀποδεδειγμένον, οἱ δύο ἐκεῖνοι λεγόμενοι ἐπίσκοποι Ἄνδρου, ἦσαν ἐπίσκοποι τῆς ἐν Νακπόλει Ἀνδρίας, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς τοῦ Οὐγέλλη συγγραφῆς. Ughelli, Italia sacra. p. 1256).

Ἡ Ἄνδρος κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ὑπέφερε πολλὰς ἀναστατώσεις. Ὅτε ὁ μέγας ἀρχιναύαρχος Ρογγέριος Δὲ Λιούρια (Ruggiero de Luria) ἐπέγειρεσε τὸ 1292 ἐπιδρομὴν εἰς Ρωμανίαν, ὑπέφερε μετὰ τῆς Λέσβου, Ἀἴμου, Κύθου, Τήνου καὶ Μυκόνου καὶ αὐτὴ ἡ Ἄνδρος τὰς ἐρημώσεις τῶν Καταλάνων. Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος, καὶ μάλιστα περὶ τὸ 1303, τὸ Αἶγατον ἦτο τὸ θέατρον ἐπὶ τοῦ ὁποῖου οἱ Τοῦρκοι πειραταὶ ἡγούμενος τῆς μικρᾶς Ἀσίας, οἱ δυνάσται τῆς Ἰωνίας (Aidin), Καρίας (Mendesché), Παισιδίας (Hamid) καὶ ἄλλοι διέπραττον ληστρικὰς ἐπιδρομὰς. Τὰ σχέδια ἄτινα ἀπησχόλουν Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον τὸν νεώτερον, ζῶντος ἐτι τοῦ ὁμώνυμου του πάππου, πρὸς κατάκτησιν τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὀλίγον βεβαία ἐδικαιοῦντο διὰ τὴν τότε ἀκροσφαλῆ θέσιν τῶν Κυκλάδων. Οἱ Καταλάνοι τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τὸν τότε ἀρχηγὸν τῶν Δὸν Ἀλφόνσον Φαδρῆικον τῆς Ἀραγωνίας, συνετέλεσαν ὄχι ὀλιγώτερον τῶν ἀπίστων Σελδούκων ἵνα ἀναστατώσωσι καὶ ἐρημώσωσι τὰς ἄλλοτε τόσο ἀνθηρὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἀρπάσαντες μάλιστα, παραδείγματος χάριν, κατὰ τὸ ἔτος 1317 περὶ τοὺς 700 αἰχμαλώτους ἀπὸ τῆς Μήλου. Ὁμάρ, ὁ ἡγεμὸν τῆς Ἰωνίας (Aidin) ἐλαττωραγόνησε 1325 πλοῖα καὶ νήσους τῶν δυναστῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους· ἡ τότε ἐναντίον του συμφωνηθεῖσα ἐνωσις, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει μέρος καὶ ὁ δούξ τῆς Νάξου Νικολῶς, ὅστις διεδέχθη τὸν πατέρα του Γουλιέλμον τὸν Α', μεταξύ 1321 καὶ 1324, ἔμεινε ἀνευ ἀποτελέσματος. Ἡ ἀποτυχία τοῦ ἐπιχειρήματος συνέτεινε μόνον εἰς αὐξάνειν τῆς θρασυτητος τοῦ βαρβάρου, ὅστις μάλιστα ὀλίγον μετέπειτα καὶ τὸν τίτλον ἀρχὴ ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας, καὶ ἐγένετο θαλασσοκράτωρ ἐν τῷ Αἰγαίῳ πορθῶν τὰς νήσους δεινῶς. Μόλις κατεστράφη τὸ 1345 παρὰ τὴν Σμύρνην ὑπὸ τῶν κατ' αὐτοῦ ἐνωθέντων σταυροφόρων, ὅτε ὀλέθριος λοιμὸς, ἡ πανώλης, ἦτις ἀπὸ δύο ἡδὴ ἔτων διέστρεχεν ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ ἐθανάτωσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ 8/9 τοῦ πληθυσμοῦ τῆς, εἰσῆλθε καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, καὶ μετὰ τὴν συνήθη τῆς τρομακτικότητος ἤρπασε θύματα ἄπειρα. Οἱ κάτοικοι, ὑπὸ τῶν ἐχθρικῶν εἰσβολῶν ἡδὴ ἀρκετὰ ἀποδεκατισθέντες, ἐχωνεύοντο ἐτι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον· καὶ ἵνα μὴ ἐρημωθῶσιν ἐντὸς ὀλίγου αἱ ἄλλοτε ἀνθηρὰ νῆσοι

καθ' ὅλοκληρίαν, ἔπρεπε νὰ γίνωσι νέοι ἀποικισμοί. Ἀλλ' οἱ δούκες τοῦ Αἰγαίου Πελάγους δὲν ἦσαν εἰς κατάστασιν μετὰ τὰ περιορισμένα των μέσα νὰ κερδήσωσι νέους ἀποίκους διὰ πάσας τὰς ὑπὸ τὴν προστασίαν των νήσους, ὅθεν ἡ διανομὴ αὐτῶν εἰς τινὰς τῶν ἐπικρατεστέρων τιμαριωτῶν, ἐφάνητο ὅτι ἤθελον εἰσθαι συντελεστικώτερα εἰς τὴν προαγωγὴν των. Τοιοῦτοτρόπως κατὰ τὸ 1344 ἐδόθη ἡ νῆσος Μήλος παρὰ τοῦ νέου δουκὸς Ἰωάννου τοῦ Α', τοῦ διαδεχθέντος τὸ αὐτὸ ἔτος τὸν ἀπαῖδα ἀδελφόν του Μάρκον ὡς τιμάριον, καὶ πέντε ἡμέρας μετὰ ταῦτα, τὴν 20 Ἰουλίου, ἐδόθη ἡ Σίφνος ὡς τιμάριον τῷ Βερτουκίῳ Γριμάνῃ, ὅστις ὅμως ποτὲ δὲν ἐφθασε νὰ λάβῃ κατοχὴν τῆς νήσου του, διότι ἀπὸ τοῦ 1307 τὴν εἶχεν ἀρπάσει ἡ ἰσπανικὴ οἰκογένεια τῶν Δὲ Κορόνια. Ἐπίσης καὶ ἡ Ἄνδρος ἐπέπρωτο ἐντὸς ὀλίγου νὰ χωρισθῇ διὰ παντός ἀπὸ τῆς δουκίας τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καὶ ὑπὸ ἰδιαιτέρους δυνάστας νὰ ἐπανεύρῃ τὴν εὐπορίαν ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἀπόλεσε δικροσύνης τῆς τελευταίας ἑκατονταετηρίδος.

Ὁ οἶκος τῶν Δανδύλων, τοῦ ὁποῖου μέλη τινὰ ἐκ τῆς κυρίας γραμμῆς ἀπωκίσθησαν εἰς Ἄνδρον, ἀπ' οὗτο ὁ Μαρῖνος ἐκέρδησεν ἐκεῖ τὴν ἡγεμονίαν, δὲν ἐπειράθη ποτὲ νὰ παρουσιάσῃ ἀπαιτήσεις ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης. Μάρκος Δάνδολος, ὁ μετὰ τοῦ Πέτρου Ναυαγέρου τὸ 1275 διατελέσας σύμβουλος παρὰ τῷ Βαίλῳ Νικολῷ Κυρίνη εἰς Εὐρίπον, ἐγράφετο μὲν κατὰ τὴν παρὰ τῶν συγγενῶν του ποτὲ κατεχομένην νήσον Μάρκος τῆς Ἄνδρου (Marco d' Andre), ἀλλ' οὔτε αὐτός, οὔτε οἱ ἀδελφοί του διεφίλονεῖσκον ποτὲ τὴν ἐπ' αὐτῆς κυριαρχίαν εἰς τοὺς Σανούδους τῆς Νάξου. Ἀνδρέας Δάνδολος, ὁ ἀναβάς μετέπειτα (1343) ὡς δόγης τὸν βενετικὸν θρόνον, ὁ πλείστου ἀξίος τῆ πατρίδι αὐτοῦ, τῆς ὁποίας καὶ πρῶτος ἱστοριογράφος γενόμενος ἀπέθανε τὸ 1354, εἶχε λάβει τὴν 31 Μαρτίου 1330 ὡς τιμάριον ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς (κατὰ τὸ 1452 ἐκλείψαντα) ἀπογόνους του τὴν Πατρόκλου νήσον, τὴν λεγομένην Γαϊδουρονήσιον. Ὁ καλὸς τῆς νήσου ὄρμος παρεκίνησε τὴν δημοκρατίαν νὰ ὀχυρώσῃ αὐτὴν κατὰ τῶν ἐρημώσεων τῶν πειρατῶν, καὶ ὁ νέος ἰδιοκτήτης υπεχρεώθη παρὰ τῆς πολιτείας νὰ κτίσῃ ἐπ' αὐτῆς ἐντὸς δύο ἐτῶν πύργον ἰσχυρὸν. Ἰωάννης Ἑρβέρδου Δάνδολος, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀποκατασταθῆ εἰς Ἄνδρον, ἀφῆκεν ἐκτὸς ἄλλων τέκνων τὸν Μάρκον (περὶ τὸ 1324) εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Βενετία ἔδωκε τὴν ἀδειαν τὴν 14 Ἰουλίου 1364 νὰ καμῆ ἐξαγωγὴν ἀπὸ τῆς Εὐβοίας 100 βενετικῶν κοιλῶν σίτου κατ' ἔτος διὰ τὴν Ἄνδρον, ὅπου ὑπῆρξε παντελής σίτου ἔλλειψις· ὥστε ἐν ᾧ πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἡ Ἄνδρος ἐπρομήθευε τὴν νήσον τῆς Εὐβοίας με σίτον, ἡναγκάζετο τότε νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ τὰς βενετικὰς νήσους τὰ πρὸς τροφὴν ἀναγκαῖα· εἰς ἐκεί τὴν εἶχον κατανήσει αἱ ἐρημώσεις τῶν βαρβάρων. Εἰς τὴν γῆραν αὐτοῦ Φραγκούλαν ἀπεστάλη ὡσαύτως διάταγμα τῆς Δημοκρατίας ὑπὸ ἡμερομηνίαν

τὸν σιδηρὸν ζυγὸν τοῦ πολιτικοῦ ἀπολυτισμοῦ καὶ τῆς πνευματικῆς στασιμότητος.

Ἐνθέρμος δὲ δείκνυται καὶ ἱπποτικὴ ὑπέρμαχος τῆς δακτικῆς ἐθνικότητος, εἰς ἧς τὴν ἱστορίαν, τὴν ποιήσιν καὶ τὰ δικαιώματα ὠραίας σελίδας ἀφιεροῖ· οὐχ ἦττον δὲ ἐνθουσιωδῶς ὑπεραγωνίζεται καὶ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἣν ἀγαπᾷ περιπαθῶς καὶ ὡς ἀρχαίαν κοιτίδα τοῦ γένους τῆς, καὶ ὡς μέλος, ἐκ τῶν ἐπισημωτέρων, τοῦ κοινοῦ καὶ μεγάλου γένους τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ὡς τὴν διανοητικὴν μητέρα παντὸς πνεύματος εὐγενούς καὶ πεπαιδευμένου.

Μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ἂ ἔγραψε τὴν Ἑλλάδα ὑμνοῦσα καὶ τὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων πολεμοῦσα προλήψεις, περιοριζόμεθα ἀναφέροντες τὴν περὶ Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος πραγματείαν αὐτῆς, ἣν ἐξέδωκεν ἐν τῇ Ἑλβετικῇ ἐπιθεωρήσει τοῦ Ἰανουαρίου καὶ Φεβρουαρίου τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους. Ἐν αὐτῇ μνημονεύει μετὰ πλείστων ἐπαίνων τῶν ἀξιολόγων ἔργων τοῦ Κ. Ζαμπελίου, καὶ μετ' αὐτοῦ πολεμεῖ τὴν ἀτοπὸν ἰδέαν δυτικῶν τινῶν συγγραφέων, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐξηχερίωθη παραδεχθὲν τὸν χριστιανισμόν, ὡς ἂν ἦν δυνατόν ἡ ἀληθὴς θρησκεία, ἡ ποδηγετοῦσα τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ εἰς τῆς προόδου τὸ στάδιον, αὐτὴ νὰ τὸ ἐξηχερίωσῃ, καὶ μεταξὺ ἄλλων ἀποδείξεων ἐπικαλεῖται τὰ ἔξοχα ἔργα τῶν πνευματικῶν πατέρων τῶν πρώτων ἑκατονταετηρίδων, ἀναφέρονσα τὸ περὶ αὐτῶν πολυμαθὲς σύγγραμμα τοῦ καθηγητοῦ Κ. Κοντογούου.

Ὁμοίως δ' ἀνθισταμένη κατὰ τῶν ἀνυποστηρίκτων παραλογισμῶν τοῦ Τυρολίου Φαλμεράιερ, ὅστις ἐν Ἑλλάδι οὐδαμῶς εὐρίσκει Ἕλληνας ἀλλὰ μόνον Σλάβους, ἀναλύει τὰ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου συγγράμματα τοῦ Κ. Κ. Παπαρρηγοπούλου, καὶ πολλοὺς ἀποδίδουσα ἐπαίνους εἰς αὐτοῦ τὴν εὐγλωττίαν τῆς ἐκφράσεως, τὴν ἐμβριθείαν τῆς ιδέας, τὴν ἱστορικὴν σπουδαιότητα καὶ τῶν κρίσεων τὴν μετριοπάθειαν, καὶ συγκεκριαλιούσα τὰ ὑγιέστερα περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν νῦν Ἑλλήνων ἱστορικὰ πορίσματα, ἀποδεικνύει ὅτι οὐ μόνον διετήρησαν καὶ ἐπέβαλον μάλιστα εἰς τοὺς παρ' αὐτοῖς ἀποικισθέντας ἄλλους λαοὺς τὸν ἐθνισμόν αὐτῶν, ἀλλὰ ὅτι καὶ τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα γνήσιον διετήρησαν, ἰδίως δὲ τὴν διακαῆ ἀγάπην πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἧς γενναία ἐκφρασίς ἦσαν αἱ συνεχεῖς αὐτῶν ἐπαναστάσεις ἐφ' ὅλου τοῦ διαστήματος τῆς ξενικῆς δυναστείας, ὁ ἀνεξάρτητος καὶ ἠρωϊκὸς βίος τῶν ὀρεσιβίων κλεπτῶν, καὶ ἧς κορύφωμα καὶ στέφανος ὑπῆρξεν ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, προὐδὸν συγχρόνως τῶν τε φιλελευθέρων αἰσθημάτων καὶ τῆς πρὸς πολιτισμὸν τάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Τοιαῦτα φρονεῖ, καὶ τοιαύτας ὑπὲρ Ἑλλάδος καὶ Ἑλλήνων διακίδει ιδέας ἡ ἐπίσημος αὐτῆ συγγραφεύς, ἡ ἐνδοξος θυγάτηρ ἡγεμόνων, ἧτις ἐπιθμεῖ μεταξὺ ἡμῶν. Ἄπας ὁ φιλολογικὸς κόσμος

τῇ προσφέρει φόρον θαυμασμοῦ καὶ εὐφημιῶν· ἡμεῖς δὲ εἰς αὐτὸν ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν καὶ φόρον ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης.

ΚΑΡΚΙΝΟΣ καὶ ΜΟΝΟΜΑΧΙΑ.

Διήγησις ἱστορικὴ.

— 000 —

Δὲν ἀξίω ὅτι προσφέρω πρὸς τὸν ἀναγνώστην ὀλόκληρον ἱστορίαν παθολογικῶν παρατηρήσεων ἢ καὶ τῆς περὶ τὴν ἱατρικὴν πείρας καὶ προόδου μου· ἀπλῶς μόνον περιγράφω τὰς ἀξιολογωτέρας τῶν σκηνῶν εἰς τὰς ὁποίας παρευρέθην (*). Δὲν συζητῶ ὡς ἱατρός, οὐδὲ ὡς φιλόσοφος πραγματεύομαι· ἀλλὰ μόνον ὡς ἄνθρωπος οἰκτεῖρων τὸ γένος μου διὰ τὰς συμφορὰς του, περιγράφω ἀσυμπαρτῆτως ἀλλὰ μετ' ἀκριβείας τινὰ τῶν γεγονότων ὅσα βαθύτερον ἐνετυπώθησαν εἰς τὴν καρδίαν μου.

Ἀνεκὰθεν ὑπάρχει γνώμη ὅτι αἱ γυναῖκες ἀντέχουσι πλέον τῶν ἀνδρῶν εἰς τὰς λύπας, καὶ ὅτι κατὰ τοῦτο ἔλαβον ἐκ φύσεως ἀπαράμιλλον γενναϊότητα. Τὴν θλίψιν, τῆς ὁποίας τὸ βάρος καταβάλλει τὸν ἄνδρα, ἡ γυνὴ φέρει εὐκολώτερον, διότι εἶναι μᾶλλον νευρική καὶ μᾶλλον εὐλύγιστος. Γεννηθεῖσαι ἵνα γίνωσι μητέρας, αὐταὶ εἰς τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς ἀνέθεσε τὴν φροντίδα τῆς μεταδόσεως τῆς ζωῆς, καὶ τίκτουσαι ἐν ὠδύναϊς, ὑπομένουσι καρτερικώτερον καὶ τοὺς ὀξυτέρους πόνους. Ἀποδείξει δὲ ἔστω ἡ παρούσα ἱστορία. Ὅσοι τῶν ἀναγνωστῶν, ἔχοντες μεγίστην εὐαισθησίαν, δὲν ὑπορέουσι νὰ ἴδωσι κατὰ πρόσωπον τὰ ἀνθρώπινα παθήματα, τὴν φρίκην ἢ καὶ τὴν ἀηδίαν αὐτῶν, ἃς ἀποστρέψωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τὰς σελίδας ταύτας, ὅπου πάντα μὲν εἶναι ἀληθινά, ἀλλὰ καὶ πάντα τρομερά ἢ καὶ ἀποτρόπαια. Αἱ ἀνδρικώτεροι ὅμως ψυχαὶ θὰ ἴδωσι θέαμα περιεργότατον, καὶ θὰ θαυμάσωσι τὸ μέγεθος τῆς καρτερίας καὶ τὴν δύναμιν τῆς θελήσεως μεμιγμένα μετὰ σπανίας ἀγάπης.

Ἡ Κυρία Α. . . ἐξ εὐγενῶν καὶ εὐγενῆ ἔχουσα σύζυγον, ἔπασχε πρὸ πολλῶν μνηνῶν πάθος σύνθετος εἰς τὸ γυναικεῖον φύλον· εἶχε καρκίνον εἰς τὸ στῆθος. Τῆς κυρίας ταύτης ἐγὼ ἤμην ὁ ἱατρός, καὶ μετὰ βαθεῖας θλίψεως ἐβλεπον τὸ ὠραῖον αὐτὸ πλάσμα, οὐ τινος ἢ γλυκύτης ἦτο ἀγγελική, τρικόμενον ἡμέρα τῇ ἡμέρα. Γνωστὸν μετὰ πόσης ταχύτητος ἡ μάλιστα αὐτὴ σπαράττουσα τὸ θῆμα, καὶ

(*) ΣΗΜ. ΠΑΝΑ. Ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀνωτέρω διήγησεως, ὡς καὶ τῶν δύο ἄλλων τὰς ὁποίας προσδημοσιεύσαμεν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Ἐμπόρου θυγάτηρ » καὶ « Ὁ ὑποχονδριακός, » ὑπῆρξεν ἄγγλος ἱατρός, ὅστις μεταβαλὼν τὰ κίβρια μόνον ἰνύματα ἐξωγράφει θαυμασιῶς εἰκόνας τοῦ ἰδιωτικοῦ τῶν Ἀγγλῶν βίου, διὰ ζωηροτάτων χρωμάτων καὶ μετὰ πλείστων περιπαθειῶν. Τοιαύτη δὲ ἡ ἀλήθεια τῶν περιγραφῶν τούτων, ὥστε καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἐνήγαγον τὸν συγγραφεὴ τινὲς τῶν ἐξαικονισθέντων. Αἱ διηγήσεις αὐταὶ μετεφφράσθησαν εἰς πολλὰς γλώσσας, καὶ πανταχοῦ ἀνεγνώσθησαν μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ συγκινήσεως.

γεννώσα ἀδιακόπους καὶ δριμυτέρους πόνους, καταβιβρώσκει τὰς σάρκας ὀδυνηρότερον καὶ τῆς φλογός καὶ τοῦ πεπυρακτωμένου σιδήρου. Συνατρίβετο δὲ ἡ καρδία μου ἐσάκις ἐβλεπον αὐτὴν μετὰ πρῶττος ὑπομένουσαν τοὺς τόσους πόνους· οὕτε σπῆν ἦκουε, οὕτε δάκρυα σχεδὸν ἐβλεπε· οὐδὲν σημεῖον δυσαρρεσκείας ἐφάνερον πόσον ἐπασχεν. Ὅτε ἐπετυγχάνομεν νὰ προμηθεύσωμεν εἰς αὐτὴν στιγμάς τινας ἡσυχίας, ἔστρεψε πρὸς ἡμᾶς τοὺς ὠραίους τῆς ὀφθαλμοῦς μετὰ περιπαθείας μαρτυρούσης βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην. Ἐγὼ δὲ, καὶ τοι συνειθισμένος νὰ βλέπω τὴν ὀδύνην καθ' ὅλας τὰς ὄψεις τῆς, οὐχ ἦττον ὅμως ἠσθανόμην λύπην.

Μίαν τῶν ἡμερῶν τὴν ἡῦρα ἐξηπλωμένην εἰς ἀνακλιτήριον, οὐ τινος τὸ πορφυροῦν χρώμα ἀνεδείκνυεν ἐτι μᾶλλον τὴν ὠχρότητα τῆς. Αἱ ὀφρὺς τῆς, μόλις συνεσταλμέναι, αὐταὶ μόναι ἀνήγγελλον ὁποῖους δριμεῖς πόνους ἠσθάνετο, καὶ ὅτι τοὺς κατενείκα.

— Πῶς ἐπεράσατε τὴν νύκτα; ἠρώτησα.
— Ὡ! ἀπεκρίθη, με φωνὴν τρέμουσαν ἀλλὰ γλυκεῖαν· ἐπέρασα τρομερὰν νύκτα. Ἐπαρηγορούμενη μόνον ὅτι ὁ σύζυγός μου δὲν εἶναι παρών, διότι θὰ συνέπασχε πολύ.

Ἐνῶ δὲ ἔλεγε ταῦτα εἰσῆλθεν εἰς τὸν θάλαμον, σκιρτῶν καὶ γελῶν, παιδίον τετραετές, ὁ μονογενὴς υἱός τῆς· τὸ ξανθὸν τοῦτο καὶ ἀγγελόμορπον μεριάκιον, ἠγνοεῖ ὅτι τῆς μητρός του τὴν ὑπαρξίν ὑπέσκαπτε θάνατος βραδύς. Ἡ τραγικωτάτη ἀντιπαράστασις τοσαύτης φαιδρότητος καὶ ὑγείας καὶ εὐτυχίας, πρὸς ἐπικείμενον θάνατον, εἶναι μὲν κοινὸν καὶ σύνθηρος δράμα, ἀλλὰ σπανίως ἐπιστῶμεν εἰς αὐτὸ τὴν προσοχίν. Φοβούμενος μήπως αἱ παιδικαὶ του φωναὶ ταραξῶσι τὴν ἡσυχίαν τῆς ἀσθενούς, τὸ ἀνεσῆκασα, τὸ ἐκάθισα εἰς τὰ γόνατά μου, καὶ τὸ ἔτερπον κωδωνίζων τὴν ἄλυσιν τοῦ ὀρολογίου μου. Τὴν εἶδον τότε προσηλώσασαν γλυκὺ, ἱλαρὸν καὶ ἀρρήτου ἀγάπης βλέμμα εἰς τὸ τέκνον τῆς, καὶ μετὰ ταῦτα καλύψασαν τοὺς ὀφθαλμοὺς μετὰ τὴν λευκὴν, ἀλλ' ἔνεκα τῆς νόσου κάτισχον δεξιάν τῆς, καὶ εἶδον ῥέοντα τὰ δάκρυά τῆς. Ὅποια αἰσθήματα, ὁποῖας ιδέας, ὁποῖαν συμφορὰν ἠρμήνευεν ἡ ἔκαρτα ἐκείνη σκηνή! Ἐβλεπε τὴν μητέρα νικηθεῖσαν, οὐχὶ ἀπὸ τοὺς πόνους, ἀλλ' ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ υἱοῦ τῆς.

Ἐν τοσοῦτῳ ἡ νόσος προώδευε ταχέως, καὶ ἔπρεπεν εἰς ἀνάγκης νὰ γείνη ἐγχειρήσις· ναὶ μὲν ἀβεβία ἦτο ἡ θεραπεία, ἄλλος ὅμως τρόπος σωτηρίας δὲν ὑπῆρχεν. Ἐπιτηδείως τις χειρουργός, τὸν ὁποῖον εἶχον προσλάβει συμβοηθῶν, ὡς πολὺν ἔχοντα ζῆλον καὶ πολλὴν ἱκανότητα, ἀνήγγειλε τὴν σκοπὸν μου εἰς τὴν πάσχουσαν, καὶ τὴν ἠρώτησεν ἐὰν ἠσθάνετο ἱκανὴν δύναμιν ἵνα ὑπομείνῃ τὴν ἐγχειρήσιν· αὐτὴ δὲ μετὰ δάκρυα θλιβερῶς μετὰ δάκρυα ἐμφαίνον ἀπόφασιν·

— Ναί, ἀπεκρίθη· πρὸ πολλοῦ τὸ συλλογιζόμεναι καὶ συνειθιστὰ τὴν ἰδέαν αὐτὴν· συγκατατίθεμαι εἰς ὅ, τι ζητεῖτε, ἀλλὰ ἐπὶ ὄψι· πρῶτον μὲν νὰ

μὴ μάθῃ τίποτε ὁ σύζυγός μου πρὸ τῆς ἐπιστροφῆς του, καὶ δεύτερον νὰ μὴ δέσετε μήτε τὰς χεῖρας μήτε τοὺς ὀφθαλμούς μου.

Ἀπήτησε δὲ τὴν παραδοχὴν τοῦ δευτέρου τοῦτου ὄρου τοσοῦτῳ ἐπιμόνως, ὥστε δὲν ἐτολμήσαμεν ν' ἀντισταθῶμεν εἰς θέλησιν τόσῳ ἰσχυρᾶν. Ὅτε προσδιωρίσαμεν τὴν ἡμέραν τῆς ἐγχειρήσεως, ἠκούσε τὴν ἀπόφασιν ἡσυχος καὶ εὐσταθῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν χειρουργὸν ὅτι εἶχεν ἦθος ἀμφιβολίας καὶ φόβου·

— Ἐννοῶ, εἶπε πρὸς αὐτόν, τί ἔχετε κατὰ νοῦν· ἐλπίζω ὅμως νὰ σᾶς ἀποδείξω ὅτι, ὅταν μίαν γυνὴ θέλῃ νὰ φανῇ γενναία, ἠμπορεῖ νὰ τὸ κατορθώσῃ.

Τὴν ἐπομένην Τετάρτην, ἡμέραν τῆς ἐγχειρήσεως, ὁ χειρουργός, ὁ βοηθός του καὶ ἐγὼ, ἐθέσαμεν εἰς τὴν ἀμαξίαν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα. Νὰ ὁμολογήσω μίαν ἀδυναμίαν, διὰ τὴν ὁποῖαν βεβαίως θὰ γελᾶσαιν οἱ ὁμότεχνοί μου; Τὴν ὥραν ἐκείνην ἔτρεμον, καὶ ἀνετριχιάζον ἐνθυμούμενος ὅτι τὰ ἐργαλεῖα ἐκεῖνα ἀφῆρσαν τὴν ζωὴν πολλῶν γυναικῶν.

— Εἶσαι βέβαιος, ἠρώτησεν ὁ χειρουργός τὸν ὑπηρετὴν του, ὅτι δὲν λείπει τίποτε;

Καὶ χωρὶς νὰ εὐχαριστηθῇ ἀπὸ τὴν καταφατικὴν ἀπόκρισιν, παρατήρησε μόνος τὴν θῆκην, καὶ ἐβεβαιοῦθη ὅτι ὅλα ἦσαν ἐν τάξει. Δὲν εἶχε δὲ ἀδικον λαβῶν τὴν πρόνοιαν ταύτην· διότι ἐνθυμούμαι περιλυτός ὅτι ἄλλοτε ἀπέθανε τις μεταξὺ τῶν χειρῶν τοῦ χειρουργοῦ, διότι δὲν εἰσεβῆ ἐντὸς τῆς θῆκῆς ἐργαλεῖον ἰδίως ἀναγκαῖον διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐγχειρήσεως.

Ἐπειδὴ ἡ οἰκία τῆς πασχούσης ἔκειτο δύο λεῖγας μακρὰν τοῦ Λονδίνου, ἐβιάσαμεν ἐντὸς δύο ὠρῶν ἐφ' ἀμάξης, καὶ εἰσῆλθομεν εἰς αἰθουσαν βλέπουσαν εἰς ὠραϊότατον κήπον· ἡ μεμονωμένη θέσις καὶ σιωπὴ ἐπηλύξαν τὴν ὀδύνην μου. Ὁ ὑπηρετὴς, ὁ ὀδηγητὴς ἡμᾶς εἰς τὴν αἰθουσαν, ἦτο κάτωχρος, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχων ἑτεροπλανεῖς, ἐβλεπεν ἡμᾶς οὐχὶ ὡς ἱατροὺς ἀλλ' ὡς δημίους. Ὁ λαὸς δὲν ἔχει ἐν γένει πολλὴν παποίθησιν εἰς τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην· τὴν χειρουργίαν μάλιστα τὴν μισεῖ διότι ναὶ μὲν ἐπιτυγχάνει ἐνίοτε νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τινος δυστυχούς, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σφίζουσα ἀνωφελῶς τὰς σάρκας αὐτοῦ, καθιστᾷ δεινότερον τὴν ἀγωνίαν του. Ἐγὼ δὲ παρετήρουν τεθλιμμένως τὰς προετοιμασίας. Καὶ σήμερον ἐτι, μετὰ τοσοῦτων ἐτῶν πείραν, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ τρομαξῶ βλέπων τοιαύτας· τὰ πανία, τὰ χειρὸμακτρα, ἡ λεκάνη διὰ τὸ αἷμα, τὸ θερμὸν νερὸν, ὁ σπόγγος, αἱ στίλβουσαι λεπίδες τῶν ἐργαλείων ἀκονιζόμεναι καὶ δοκιμαζόμεναι, ὅλα αὐτὰ μοὶ φαίνονται τρομερά. Τὸ κατ' ἐμὲ, καὶ αἱ πρὸς μάχην παρασκευαὶ δὲν εἶναι τόσῳ φρικταὶ· ναὶ μὲν τὰ κανόνια βοῖζουσι, τὰ ὄπλα ἀστράπτουσι, τὰ τύμπανα, αἱ σάλπιγγες ἠχοῦσι πανταγῶθεν· ἀλλ' ἡ μεγαλοπραπέτης ἐκείνη σκηνὴ μεθίσκει τὸν ἄνθρωπον δ' ἐλλπίδων φιλοδοξίας καὶ ὑπερηφανίας, ἐνῶ ἡ αἰθουσα τῆς ἐγχειρήσεως εἶ-

να ζοφερὸν θέατρον βασιανιστηρίων, τῶν ὁποίων ἡ ἐξέτασις εἶναι ἀμφίβολος.

Μετὰ τὰς προετοιμασίας εἰδοποιήσαμεν τὴν κυρίαν.

Ὁ χειρουργός, οὗ τινος τὴν καρδίαν εἶχε σκληρύνει ἡ μακρὰ πείρα, καὶ ὁ ὁποῖος ἔχαιρεν ὡς λαβῶν ἀφορμὴν νὰ δείξῃ τὴν ἐμπειρίαν του, ἐμειδία διὰ τὴν ἀνησυχίαν μου.

Ἡ Κ. Α. ἤλθε παρακολουθουμένη ὑπὸ δύο ὑπηρετῶν, τὸ μὲν ἦθος ἔχουσα πρᾶν, τὸ δὲ βῆμα εὐσταθές. Τὸ πρόσωπόν της ἦτο ὠχρόν, καὶ μειδίαμα θλιβερόν, ὡς ἡμέρας Νοεμβρίου τελευταία ἀκτίς ἐμαρτύρει τὴν ἀπόφασίν της. Ἦτο τότε εἰκοσιεξ ἢ εἰκοσιεπτὰ ἐτῶν καὶ οὔτε ὁ φόβος τῆς ἐγχειρήσεως, οὔτε ἡ ἑλληειψὶς καλλωπισμάτων, ἤλάττουεν τὴν ὄραν ἐκείνην τὸ κάλλος της. Ἡ μακρὰ μαύρη κόμη της, τῆς ὁποίας τὴν ωραιότητα ἀνεδεικνύουν ἐτι μᾶλλον καὶ ἐποικίλιε τρυφεροῖς τι χρῶμα, διεχέετο εἰς τὸ μέτωπον καὶ τοὺς ὤμους της, λευκότερους καὶ τῆς χιόνης, οἱ δὲ γαλανοὶ της ὀφθαλμοί, ἐκπεπασμένοι ἀπὸ μαύρας βλεφαρίδας, ἐστεροῦντο τὴν ὄραν ἐκείνην τὸ σύνθηρος θάλαττον, τὴν μαλακότητα δὲ λαδὴ αὐτῶν. Ἀγωνία τις ἐξ ἐναντίας, καὶ ἀγωνία ζοφερὰ, ἠρμηνεύετο δι' αὐτῶν ἐβλεπεσθε ὅτι ἡ σταθερότης τῆς ψυχῆς, ἡ δύναμις τῆς θελήσεως ἐπροσπάθουν νὰ καταβάλλωσι καὶ τὰς ὑποψίας τοῦ θανάτου καὶ τὸν φόβον τῶν πόνων. Οἱ χαρακτηρισμοὶ της ἦσαν τοσοῦτοι ὁμοιοί, ὥστε καὶ ἐπιτηδειότερα γραφίς δὲν ἤθελε κατορθῶσαι νὰ διαγράψῃ τὴν κομψότητα τοιαύτης φινὸς καὶ τοιοῦτου στόματος. Ἡ ὄψις της, μᾶλλον ἄχρους συνήθως, ἦτο διακυγῆς ὡς ἀλάδαστρος, τὴν ὄραν μάλιστα ἐκείνην καθ' ἣν τὸ αἷμα συρρέον ὀρμητικὸν πρὸς τὴν καρδίαν, καταλείπει τὰ ἄλλα μέρη τοῦ σώματος. Παρατηρήθη ἀνεκάνεν ὅτι ἡ τρομερὰ αὕτη νόσος ἐπιπολάζει εἰς τὰς ὠραιότερας γυναίκας διὰ τὴν ὁμοίαν ἀγνωστον.

Περιβαλοῦσα μὲ μέγα σάλιον ἰνδικὸν τὴν λευκὴν ἐσθῆτά της ἐκάθησε. Πῶς! ἔλεγον κατ' ἐμυτον, τὸσον κάλλος καὶ τὸση ἀθωότης νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς βύσανον μὴ ἐπιβαλλομένην μήτε εἰς τὸν κακουργότερον τῶν ἀνθρώπων! Ἡ σκέψις αὕτη μοῦ κατεσπάρτατε τὴν καρδίαν ἢ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους σκληρότης τοῦ οὐρανοῦ ἐπάγωνε τὸ αἷμά μου. Μίαν μόνην παραθυρίαν γνωρίζω ὁσάκις παρευρίσκομαι εἰς τοιαύτας σκηνάς, ἢ καὶ ὅτε μοὶ ἐπέρχονται τοιαῦται ἰδέαι, τὴν πίστιν εἰς ζῶν μὲλλουσαν.

Ἐνοήσασα τὴν ταραχὴν μου ἔνευσε νὰ ὑπάγω πρὸς αὐτήν, καὶ μοὶ εἶπε νὰ πῶ ὀλίγον οἶνον ἀπὸ τῆς παρακειμένης φιάλης.

— Δὲν ἀγαπάτε, ἠρώτησα, καὶ σεῖς ὀλίγον;

— Μάλιστα, ἀπεκρίθη μὲ φωνὴν μόλις ἔναρθρον, ἐάν νομίζετε ὅτι θὰ μὲ ὠφελῆσῃ.

Ἀλλὰ μόλις ἤγγισε τὸ ποτήριον εἰς τὰ χεῖλη, καὶ ἀποδοῦσα αὐτὸ εἶπε μὲ ἰλαρότητα

— Βλέπω, ἰατρεῖ, ὅτι καὶ σεῖς ἔχετε ἀνάγκην τονικῶν. Σὰς μαντεύω, καὶ εὐγνωμονῶ διὰ τὴν κηλοσύνην σας, καὶ διὰ τὸν φόβον τὸν ὁποῖον εἰς μάτην προσπαθεῖτε νὰ κρύψετε.

Ἐγὼ δὲ ἀποβαίε τὸ ποτήριον εἰς τὴν τράπεζαν, ἐθαύμαζον τὴν χάριν τοῦ λόγου καὶ τὸ θελητικόν τῆς εὐαισθησίας τὴν ὁποίαν μόνον αἱ γυναῖκες δεικνύουσιν ἀκούσθαι τὰς μεγαλητέρας τῶν ἀρετῶν. Στραφεῖσα μετ' ὀλίγον πρὸς ἐμὲ εἶπε

— Συγχαρήσατε, ἰατρεῖ μου, τὴν ἀδυναμίαν μιᾶς γυναίκος, ἢ μᾶλλον τὴν φαντασιοποιίαν, ὅπως ἴσως θὰ τὴν ὀνομάσετε. Ἴδού γράμμα τοῦ ἀνδρός μου, γράμμα φίλτατον εἰς ἐμὲ, διότι περιέχει τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἀγάπης του· θέλετε νὰ τὸ κρατῆτε . . . πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου . . . ἐνόσω διαρκεῖ ἡ ἐγχείρησις; ἔχω ἀνάγκην νὰ τὸ βλέπω . . . Ἐνοῶ ὅτι γελάτε διὰ τὴν ἰδέαν μου, ἀλλὰ σὰς ζητῶ αὐτὴν τὴν χάριν . . . Ἢ;

— Κυρία μου, ἀπεκρίθη, δυσκολεύομαι νὰ συγκατανεύω τὸ γράμμα ἢ αὐξήσῃ τὴν ταραχὴν σας, ἐνῶ ἔχετε ἀναπόρευτον ἀνάγκην ἡσυχίας.

— Ἀνθάνεσθε, ἀπεκρίθη εὐσταθῶς· μάλιστα θὰ φέρῃ τὸ ἐναντίον ἀποτέλεσμα. . . Καὶ ἂν μὲλλω . . . ἤθελε νὰ εἶπῃ α καὶ ἐάν μὲλλω ν' ἀποθάνω, ἢ ἀλλὰ δὲν ἐτελείωσα· δὲν κατώρθωσα νὰ προσφέρῃ τὴν λέξιν ταύτην. Ἡ ἀκαταγώνιστος ἐκείνη γυνὴ ἐφοβεῖτο τὸν θάνατον· ἀλλὰ καὶ τοὶ φοβούμενὴ αὐτὸν ὠπλίζετο μὲ γενναϊότητα. Οἱ ὀφθαλμοὶ της ἐκλείπησαν ἐπὶ μικρόν, ἡ χεὶρ της ἦτο ψυχρὰ καὶ κήθιδρος. Μοὶ ἐνεχείρησε δὲ τὴν ἐπιστολὴν οὐχὶ τρέμουσα, ἀλλὰ μᾶλλον ἀκίνητος.

— Συγκατανεύω, εἶπον, εἰ καὶ ἀκουσίως, εἰς ὅτι μὲ ζητεῖτε, ἀλλ' ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ μὲ ἀφήσετε νὰ κρατῶ τὰς χεῖράς σας ἐνόσω διαρκεῖ ἡ ἐγχείρησις.

— Μὲ φοβεῖσθε, ἰατρεῖ; εἶπε ὑπομειδισάσα.

Καὶ ἀφῆθη εἰς τὴν διάκρισίν μου. Ὁ χειρουργός, ὅστις ἐν τοσοῦτῳ ἐράνετο ἀνυπόμονος, ἐπλησίασε τὴν πάσχουσαν, καὶ ὡς ἐάν ἐπρόκειτο νὰ παρευρεθῆ εἰς γάμον ἢ εἰς πανηγύριν, εἶχε τὸ πρόσωπον τὸσφ φαιδρόν καὶ τὰ λόγια τὸσφ ἐνθαυρόντικα, ὥστε βλέπουσα αὐτὸν ἡ ἀσθενής, βεβαίως δὲν θὰ ἐφοβεῖτο θάνατον.

— Ἐλάτε δὲ, ἀνέκραζεν, ἀκόμη δὲν ἐτελείωσαν τὰ γυνὰ σας λόγια; Πρέπει, κυρία, νὰ τελειώσωμεν τὴν μικρὰν αὐτὴν ὑπόθεσιν· καὶ μετὰ ταῦτα θὰ ἔχωμεν καὶ ὑγείαν, καὶ χαρὰν, καὶ ἠμπορεῖτε νὰ ὀμιλήτε ὅσον θελετε.

— Εἶμι ἐτοιμὸς, κύριε. Εὐγῆκαν ἐξω οἱ δοῦλοι; ἠρώτησε μίαν τῆς ὑπηρετίδα.

— Ναί, κυρία, ἀπεκρίθη, ὅλα περιδαικρυσ.

— Εὐγῆκε καὶ ὁ ἑρρικός μου; ἠρώτησεν ἐκ νέου μὲ φωνὴν ἀσθενεστέρην.

Καὶ ἀκούσασα ὅτι καὶ αὐτὸς ἐξῆλθεν, εἶπεν

— Ἐμπρός.

— Μία τῶν θεραπεινίδων ἀπέσυρε τότε τὸ σάλιον τῆς κυρίας της· ὁ χειρουργός τὴν ἐτοποθέτησε πλαγίως πρὸς μίαν τῶν γωνιῶν τοῦ θρανίου, ἀπέθεσε τὸν ἀριστερόν της βραχίονα εἰς τὸ ὄπισθεν τοῦ θρανίου, καὶ τὴν παρήγγειλε νὰ στρέψῃ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν δεξιὸν ὄμων· αὕτη δὲ ἤνοιξε τὸ στήθος μὲ τὸσφ ἡσυχίαν, ὥστε ἐνόμισες ὅτι ἤλλαξεν ἔνδον νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν χορὸν, καὶ μοὶ ἔδωκε τὴν

δεξιάν της. Ἐγὼ δὲ λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ συζύγου της ἔθεσα αὐτήν, ὡς εἶχεν ἀπειρήσει, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν της, ἐνῶ μὲ εὐχαρίστει διὰ τοῦ βλέμματός, τὸ ὁποῖον ἔλεγε ἐν ταυτῷ ἡσύχασον, θὰ ἰδῆς πόσον εἶμαι γενναῖα. Ἐβλεπε τὸν θάνατον καὶ ἐμειδία. Εἶπατε, ἦρωες τῶν στρατοπέδων, σεῖς οἵτινες βλέπετε ἀτάραχοι βέον τὸ αἷμά σας, ὁ ἠρωϊσμός σας δὲν εἶναι κατώτερος τοῦ θάρρους τῆς γυναίκος ἐκείνης;

Τὰ βλέμματά της ἐχαμηλώθησαν, καὶ νεύσασα τοὺς ὀφθαλμούς προσήλωσεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐπιστολὴν· οἱ ὀφθαλμοί, ἡ ψυχὴ, ἡ ζωὴ της συνεκεντρώθησαν εἰς τὸν χορτὸν ἐκείνον, τὸν ὁποῖον ἠγάπα τὸσφ περιπαθῶς. Θὰ ἔλεγε, ὅτι ἠγωνίζετο νὰ ὑποφέρῃ τοὺς πόνους μεταφέρουσα, οὕτως εἶπεῖν, ὀλόκληρον τὴν ὑπάρξιν της ἐκτὸς ἑαυτῆς, καὶ ἀπεροῦσα αὐτὴν εἰς τὸ προσφιλὲς ἐκεῖνο ἀντικείμενον. Ὁ χειρουργός ἐξηκολούθει ἔχων τὸ αὐτὸ θάρρος, καὶ μὲ χεῖρα σταθερὰν ἐπεχείρησε τὸ τρομερὸν ἔργον. Καὶ εἶδον ἐγὼ τὸν σίδηρον διασχίζοντα τὸ πᾶλλον στήθος· καὶ μόνῃ ἢ πρὸς τὴν δεδοκιμασμένην ἐμπειρίαν τοῦ χειρουργοῦ ἀπεριόριστος πεποιθήσις μοὶ ἔδιδε δύναμιν νὰ μένω θεατῆς τοῦ τρομεροῦ ἐκείνου δράματος. Ὅτε ἡ ὀξεία λεπίς εἰσέδυσεν εἰς τὴν σάσκα, σπασμοὶ ἐτάραζαν ὅλον τὸ σῶμά της, καὶ ὄψις νεκροῦ περιεχύθη εἰς τὸ πρόσωπόν της· ἀλλὰ δὲν ἐτάλευσε, δὲν ἐκινήθη διόλου· οὔτε καὶ λέξιν ἐπρόφερε.

Κατ' ἀρχὰς ἤλπισα ὅτι αἰφνιδίως τις λειποθυμίᾳ ἤθελε σώσει αὐτὴν ἀπὸ τῆς ὀδύνης, καὶ ὅτι διαρκούσης τῆς ἀναισθησίας, ἠθέλομεν ἐκρίζωσαι τὸν καρκίνον. Καὶ ὅμως οἱ ὀφθαλμοὶ της, τῶν ὁποίων τὴν λάμψιν ἐφαίνετο ἐπαυξάνων ὁ πόνος, δὲν ἀπεσπῶντο ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς. Ἡ ἐγχείρησις διήρκεσε πολλὴν ὥρην, καὶ ὑπῆρξεν ὀδυνηροτέρα ἢ ὅσον ἠλπίζομεν· ἀλλὰ εἰς μόνος στεναγμὸς ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ κατασπαραχθέντος ἐκείνου στήθους, καὶ οὗτος ὅτε ἐτέθη ὁ τελευταῖος ἐπίδησμος.

— Ἐτελείωσατε; ἠρώτησε.

— Ναί, κυρία, θὰ σὰς μεταφέρωμεν εἰς τὴν κλίνην σας.

— Ὅχι, ὄχι, θὰ ὑπάγω μόνῃ· ἐλπίζω ὅτι θὰ τὸ κατορθώσω.

Καὶ ἠθέλησε νὰ σηκωθῆ. Ἐπειδὴ δὲ τὴν ἐμποδίσασμεν φοβούμενοι μήπως ἡ κίνησις φέρῃ ἀπεισίον τι, συγκατατέθη καὶ τὴν μετεφέρωμεν· ἀλλὰ μόλις ἐξηπλώθη καὶ ἐλειποθύμησεν, ὥστε ἐνομίσαμεν ὅτι ἀπέθανε. Κατέλιπε λοιπὸν αὐτὴν ἡ ἐνέργεια τῆς ζωῆς κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην πάλιν; Ἐπλησίασαμεν κάτοπτρον εἰς τὰ χεῖλη της, καὶ μόλις ἀνεπαίσθητος ἀχνὴ τὸ ἐθαύμασεν. Ἀνένηψε τέλος πάντων· καὶ ἐπειδὴ ἔθεωρήσαμεν ἀναγκαῖον νὰ κοιμηθῆ, ἔδωκαμεν αὐτῇ ναρκωτικὸν τὸ ὁποῖον ἐπέφερον ὑπὸν ἐπτάωρον. Τὴν ἐπιούσαν ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος εἶχε παρελθῆ. Ἀλλ' ἡ ἀνάβρωσις της ἐγένετο βραδεία. Ἐν τῷ διαστήματι αὐτῆς τὴν ἐπισκεπτόμεν συνεχῶς καὶ μετὰ ζήλου, καὶ ἐθαύμαζον τὴν καρτερίαν της, τῆς ὁποίας οὔτε ἀμύ-

δρὰν ἰδέαν, κατώρθωσα νὰ δώσω διὰ τῆς παρουσίας περιγραφῆς. Ἐπὶ τέλους ἐθεραπεύθη.

Μίαν τῶν ἡμερῶν, καθ' ἣν εἶχε λάβει ἐπιστολὴν τοῦ ἀνδρός της, τὴν εἶδον περιλυπὸν· καὶ ἐκ τινῶν λόγων της ἐνόησας ὅτι γυναικεῖα τις ἰδέα ἐτάραττε τὴν καρδίαν της, ἡ ἰδέα ὅτι ἡ νόσος δὲν ἠλλοίωσε μὲν τὸ ἐξωτερικὸν κάλλος της, ἀφῆκεν ὅμως πληγὴν σκληρὰν καὶ ἀνεξήλεπτον, τὴν παραγοῦρον.

— Ἄ! ἀνεφώνησεν . . . ὁ σύζυγός μου! . . .

Καὶ δακρῦσασα ἐπρόσθεσε

— Καὶ ὅμως ἐλπίζω ὅτι θὰ μὲ ἀγαπᾷ πάντοτε.

Πρὸς τὸ ἀξιοθαύμαστον τοῦτο παράδειγμα τῆς γυναικεῖας γενναϊότητος, πρὸς τὴν ἰσραϊτικὴν ταύτην ἀνδρείαν τὴν ὁποίαν συγκερᾷ, οὕτως εἶπεῖν, ἡ εὐαισθησία, παρέβαλον πολλὰκις ἔργα ἀνδρικά, τῶν ὁποίων ἐγενόμην μάρτυς ὡς ἰατρός· ἀλλὰ, τὸ ὁμολογῶ, οὐδὲν ἐξισούται πρὸς αὐτὸ κατὰ τὴν ἠθικὴν ἀξίαν, τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν σημασίαν. Παρευρεθείς εἰς πολλὰς μονομαχίας, εἶδον μανίαν θηριώδη, ἀκατάσχετον δὲ ἴψαν ἀνθρωπίνου αἵματος, ἀκατανόητον ἐπιμονὴν εἰς τὸ νὰ θανατώσωσιν ἢ νὰ θανατωθῶσιν· δὲν ἦτο ὅμως αὕτη γενναϊότης ἀνθρώπου, ἀλλὰ θηρίου λύσσα. Δὲν ἤθελον δὲ αποφασίσει νὰ ἐκθέσω ἐν λεπτομερείᾳ τὴν μονομαχίαν εἰς τὴν διήγησιν τῆς ὁποίας μεταβαίνω, ἐάν δὲν ἦμην βέβαιος ὅτι καὶ τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος ἀπέθανον, καὶ αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν ἢ δὲν ὑπάρχουσι πλέον ἢ ἐσκαρπίστησαν.

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

— 000 —

Τραγωδία: Ἰω. Ζαμπέλιου Λευκαδίου. Ἐκδ. Σ. Γ. Τραβιάνη Ἡπειρώτου. Τόμ. Α' καὶ Β'. Ἐν Ζακύνθῳ 1860.

Ἡ Γεροστάθης, ἡ ἀναμνήσις τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας, ὑπὸ Α. Μελά. Ἐκδ. Β'. Ἐν Ἀθήναις 1860.

Τίς ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. — Λόγος Γ. Τερζιέτου, βιβλίον φυλάκος τῆς Βουλῆς, 1860.

Τὸ πρῶτον τῶν συγγραμμάτων τούτων ἀναγγέλλομεν ἀπλῶς, ἀναβάλλοντες δι' ἑλληειψιν χρόνον τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων. Τοῦτο μόνον νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ καταδειξώμεν σήμερον, ὅτι ὁ αἰοιδίμος Ἰ. Ζαμπέλιος πρῶτος ἐδραματοποιήσεν εἰς τὴν καθομιλουμένην ἐν Ἑπτανήσῳ πρὸ τοῦ ἡμετέρου ἀγῶνος, καὶ ὅτι εἰς τὴν προπαρασκευὴν αὐτοῦ δραστηρίως συνετέλεσε διὰ δραμμάτων ἐνθεσμῶν ἀποπνεύσαντων φιλοπατριῶν.

Εἶναι δὲ καὶ τοῦτο ἀξίον σημειώσεως ὅτι ὅλα μὲν αἱ ἀνὰ χεῖρας τραγωδίαι ὑπέθεσιν ἔχουσιν ἑλληνικὴν, αἱ πλεῖσταὶ ὅμως ἀπαθανατίζουσι τῶν νεωτέρων ἠρώων, ὡς τοῦ Ῥήγα καὶ Καρραϊσκάκη καὶ Βότσαρη, τὰ κατορθώματα.

Ἄλλὰ καὶ ὁ ἐκδότης τῶν τραγωδιῶν ἐφιλοτιμήθη νὰ γείνη ἡ ἐκτύπωσις ἐπὶ καλλίστου χάρτου καὶ διὰ νέων, εὐμεγέθων καὶ καθαρῶν στοιχείων· ἐν δὲ καὶ περὶ τὴν ὀρθογραφίαν κατεβάλλετο μείζων φροντίς, τὸ ἔργον ἤθελεν ἀποθῆ ἐντελέστερον.

Τοῦ Γερσοτάθου ἡ δευτέρα ἐκδοσις, γενομένη μάλιστα ἐν ἔτος καὶ ἡμῶν μετὰ τὴν πρώτην, ἐπικυροῖ ὅσα ὑπὲρ τῆς χρησιμότητος τοῦ πονήματος τούτου ἐγράψαμεν ἄλλοτε· ἡ τὸσαύτη δὲ ἐπιτυχία δὲν χρεωστεῖται μόνον εἰς τὴν ἕλλειψιν βιβλίων καλῶν πρὸς ἀνάγνωσιν, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν παραδειγματικῶν ἄτινα ἐπιτηδεῖως συνέλεξεν ὁ συγγραφεὺς ἐκ τῆς πατρίου ἱστορίας, καὶ εἰς τὴν ἐπιτηδειοτέραν συναρμολογίαν καὶ ἔκθεσιν. Ἡ ἱστορία τῶν Ἑλλήνων περιέχει ἀληθῶς ἀπαράμιλλα ὑποδείγματα πολιτικῶν, κοινωνικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρετῶν, ἅτινα οὐ μόνον πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ἀδιακόπως ἀπ' αὐτῆς τῆς νεαρᾶς ἡλικίας, ἀλλὰ καὶ νὰ μιμώμεθα, ἐὰν θέλωμεν νὰ ρθᾶσωμεν εἰς τὸν ὄρον, τὸν ὁποῖον ἔχομεν μὲν ἀνάως διὰ στόματος, δὲν ἐπιδιώκομεν ὅμως πάντοτε καὶ δι' ἔργων.

Εἰς τοιαῦτα ἔργα παρορμᾶ ἡμᾶς δις καὶ τρίς τοῦ ἔτους δι' ὁμιλιῶν ὁ μετριοφρόνως ὑπογεγραμμένος βιβλιοφύλαξ τῆς βουλῆς Κ. Τερτζέτης, συγκαλῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τοὺς φιλακροάμονας Ἀθηναίους. Λέγων δὲ Ἀθηναίους δὲν ἐννοῶ μόνον τοὺς προσελήνους, τοὺς βλαστάνοντας ὡς τὸ σύμβολον τῆς προστασίας τῆς Ἀκροπόλεως ἐκ τῶν ζοφερῶν στέρνων τῆς Δῆμητρος, ἀλλὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κατοικοῦντας, ὁθενδήποτε τῆς ἔσω καὶ ἔξω Ἑλλάδος καὶ ἂν ὦσι. Πλὴν τούτου, μισῶ ἀπὸ καρδίας τὴν διάκρισιν τὴν ὁποῖαν πολλοὶ ἐπιζητοῦσι, προσαρτῶντες εἰς τὸ ἴδιον ὄνομα καὶ τὸ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεως αὐτῶν. Ἐννοῶ τὸν Θεουκιδίδην προσγεγραμμένον Ἀθηναῖον διότι τῷ καιρῷ ἐκεῖνῳ Ἑλλὰς δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλὰ Σπάρτη καὶ Αἰθῆναι καὶ Θῆβαι καὶ Αἴγινα, καὶ καθ' ἑξῆς· σήμερον ὅμως, ὅτε μάλιστα ἔχομεν εἴπερ ποτὲ ἀνάγκην συμπήξεως, νὰ ἐπονομάζεται φέρ' εἰπεῖν ὁ ἐκδότης τῶν τραγωδιῶν τοῦ Κ. Ζαμπελίου Ἡπειρώτης, καὶ, τὸ χειρότερον, νὰ ἐπονομάζη *Λευκάδιον* τὸν τραγωδοποιὸν αὐτόν, εἶναι εἰ μὴ ἄλλο, τοῦλάχιστον ἀκαιρὸς ἀπομίμησις.

Ὁ Κ. Τερτζέτης ὅμως, οὐχὶ ὡς Ζακύνθιος, ἀλλ' ὡς Ἕλλην ἐνθέρμως ἀγαπῶν τὴν ὅλην Ἑλλάδα, ζητῶν νὰ λύσῃ δυσδιάλυτον ἄλλως ζήτημα, αὐτὸς ὁ προσορισμὸς τοῦ ἀνθρώπινου βίου, νὰ κατέθεσε τὸν πρῶτον λίθον πανελληνίου καταστήματος. Καὶ μὲν ἀστείον θὰ ἦτο τὸ *Λεπροκομείου* τοῦ Κ. Τερτζέτου ἂν βᾶθρον μόνον εἶχε τὴν Ὀμιλίαν του· διότι αἱ ὁμιλίαι ἔχουσιν, ὡς ἀξιοὶ ὁ Ὀμηρος, περὰ, καὶ παχέως τὸ προσφιλεῖς τέκνον τοῦ Κ. βιβλιοφύλακος, ὡς οἱ νόμοι τῆς βουλῆς παρ' ἣ λειτουργεῖ, θὰ μεταρσιοῦτο καὶ αὐτὸ πρὸς τὴν αἰωνιότητα ἐπὶ πετρῶν ἀνέμων αὐτὸς ὅμως, φρονῶν μᾶλλον ἐπίγεια, καὶ μὴ ἐπιθυμῶν νὰ μακαρισθῆ ἅμα γεννηθὲν τὸ μονογενὲς τέκνον του, ἦλθε κομίζων πρὸς τὴν Ὀμιλίαν καὶ χιλιάδας δραχμῶν πέντε.

Ὁμολογῶ ὅτι τὸ χρυσοῦν τοῦτο θεμέλιον, τὸ κατεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἐν Λονδίῳ φιλογενοῦς Κ. Μαυρογιάννη, κατὰ πολὺ μοι φαίνεται στερεώτερον αὐ μόνον τοῦ λόγου τοῦ Κ. Τερτζέτου καὶ τῶν ὑπὲρ τοῦ *Λεπροκομείου* ἐκδόσεων τοῦ Κ. Δεκιγγάλλου, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τοῦ Χρυσοστόμου τῶν Ὀμιλιῶν.

« Ἄρ' ἔστι λῆρος πάντα πρὸς τὸ χρυσοῦν. »
Ἄλλ' ὅσον καὶ ἂν εἶναι θαυσιλὸς τὸ δῶρον δὲν ἀρκεῖ μόνον εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ *Λεπροκομείου*· διὸ λυπούμεθα ὅτι οἱ πλείστοι τῶν παρ' ἡμῖν εὐπορωτέρων οὐδὲν συνεισέφεραν ἄχρι τοῦδε, ἀναθέτοντες ἐκ κακῆς συνηθείας τὴν περὶ τῶν τοιούτων φροντίδα εἰς τὴν ἐλευθεριότητα τῶν ἔξω τῆς Ἑλλάδος ὁμογενῶν. Βεβαίως ὑπῆρξεν ἐποχὴ καθ' ἣν ἀναπόφρευτον εἶχομεν ἀνάγκην τῆς ἐλευθεριότητος ταύτης· σήμερον ὅμως δυνάμεθα, φρονῶν, νὰ ἀναγεῖρωμεν ἐνίοτε καὶ ἄνευ αὐτῶν εὐεργητικὸν τι μνημεῖον.

Τῆ
ΦΙΛΕΛΛΗΝΙ ΚΑΡΔΙΑ:
ΚΑΡΟΛΟΥ τοῦ ΛΕΝΟΡΜΑΝ (*).

—οοο—
Ὁπισθόμυρον αὐ-
χημα δόξης
Ὅσον ἀποικιστῶν ἀν-
δρῶν διαίτην μανίει
Καὶ λογίσι τοὺς αἰδοῦσι.
Πίνδ. Περσ. Εἰδ. Δ'.

Μοῦσα σεπτὴ, καλλιτέλειδ' αἰδοῖη,
Ἦτις ἀγλαὰς πτέρυγας ἀείρει
Λεύσσου' εἰς ἀγαθὴν ἐσθλοῖο ὄψιν,
γλύκιστα δ' ἄδειε.

(*) Ὁρα φυλλάδ. 236, σελ. 474.

Τὰς φαιρὰς οἱ κλεῖουσα πράξεις
Θέλεις τε φρένας παγκρατοῦς Θεοῖο,
Τὸν σάλπιγγ' ὕμνεϊ ἠδ' ὀδύρους Ἀγγέλλων
ἠεροφῶνος.

Κλυθὲ μιν γίλωσ, τῆ δ' ἐκ ἀμβρότω
Χεὶρὶ Σὴν λάβ' αἰολόφωνον χέλυρ,
Ἢ δὲ χρυσοῦς κηθάριος πλῆκτρον,
εἰπέ δὲ εὐφρων,

Τίτι' ἄρ' ἀσπίδιον Ἐρατὶν πέλει
Τόσσον, αἰῶνα τὸν δ' ἐπὶ γῆς οὐδας
Ἢ τί κυθρὸν πουλυμάτατον τόσσον
Θειοῦδες ὄντως;

Ὅσσον καρδί' εὐπαγῆς, μελιτοῦχος
Κλειογεννοῦς Λειορμάτιο, ἦν περ
Αἶθωρ, ἀκάματος ἡμέρος φλέγων
Ἑλλάδος ὑπερ;

Ἢν τ' εἴοικε στέμματα ἀριζήλω.
Μαργαρίοις ῥήμασιν ἀρηρότι
Καλλῶν' εὐπρεπῶς, ἀμάχητον κλέος.
δοῦν' οἰχομένω.

— Διοσκόρ' Ἀρετὰ ἀγαθῆς κόσμος
Ἀρθῶν πάντ' ἐξ ἰσοῦ Ἑλικῶνος
Ἢ καλλίστη χεὶρὶ μέρει τε ἀ-
γέλρασα εὖνω

Ἢτορ ἰθὺφρων τοῦ δ' ἔρραν' ἀρίστου
Ἀνδρὸς, ἔρ' γένηται εὐδόξου Γαλλῆος
Νηδοῦς καλλιπαῖς, εἰς στίβαραισι
δ' ὠλένας τράφε'

Τῷ κεν εἰραλλήκιος οἷς φαιδίμοις
Ἢερ παισὶ καρτερόφροσιν τόσσον·
Καὶ γὰρ Τέχνης ἡ δ' Ἐπιστήμης δίης
κλήισαρ ὄψιν.

Τῷ κ' Ἐρικυδῆς Λειορμάτῳ βίη
Τοῖς δ' αὖ φυλῆς ὀμαίμοιο ἐπ.λετ'
Ἀξίη μάλ' ἐν βραῖῳ, κλυτῷ μέρ τοι
ἡματι βίου.

Καὶ γ' οἱ καρδία Ἀρετῆ κεκασμέ-
νη οὔτοι μέλλησεν ἔρωτ' ἀγγεῖον
Ἢ εμπυρον σχῆναι ποτὶ διαρ' Ἑλλάδ'
Ἐδγονον αἶθαρ.

Ἢ χρυσοῦν χρυσοῖο, τοκῆωρ δ' ἅμα
Ἀρετὰ πέλει, μαλακωνητοῖο
Θ' ὕπνου, ζηλιώτος δὲ θαρεῖν ἢ πότμος
Ἀρετὰς χάριρ.

Τὰς χώρας ἐράσσατο, δόμησέν τε
Κεῖαρ ἐνὸν ἐμπειρόκαλον μάλα
Εἰκοῦς τήνας βρωμῶν, ἔρ' ἀκαμάτως
ἄξετο λίαν.

Τὸν δ' αὖ τ' ἀγγεῖον διοτραφῆ ἔρον
Παρτεπόπτῆς Θεοῦς θεάσσατ' εἴρονε,
Καὶ τὸν εὐλογήσας ἔνευ' εἰάτω
ὄφρ' αἰ θελαίς

Τοῦ Λειορμάτιο ὄμμα χάριερ
Ἢστάτηρ, ὅπ' ἠελίου ἰδέ μιν

Τῆ δ' ἐν ἀγκάλῃ ἱμμεροῖση γοί-
ης περιγίλωσ.

Ἢστάτη τε οἶο προῆ γενναίη
Τῷ φερεσβίῳ μιγέμεν ἄηματ'
Εὐδόμου πατήρεος εὐκελάδου
χεῖλοισ' Ἑλλάδος.

Τὸς ἔγρα Θεός. Ταρηλεγῆς μὲν τοι
Κῆρ δυσηχέος τ' ἀπέρου θαράτου
Ἢρσεν ἢ φθόρον δεῖνδρ' οὐ πρὸς δῖον
Κράς Λειορμάτου,

Ἄλλ' ἂν' Ἑλλάδος χάρι' ἔσσαν μοῖραν,
Ἢκε δ' ἰὸν λευγαλέον βασκαίρων
Καὶ ῥα οἶο καρχαρόδουρ εὐήκη
ἀρπάσας ἄμην

Ἢρσ' ἀναλγῶς τὴν δε κατὰ ἠβώση
Κρατὸς Λειορμάτου θαλερᾶς ἐτι
Ἢριπεν δ' αὐτῆ φθιμένη πρὸς κόλπον
γίλωρ Ἑλλάδος.

Τέθνηκεν δ' ἀγῆρ μεγάλθυμος ὃ δε
Ἢμμερτῆς οἱ εὐκλέος ἀλόχου
Νόσφι, καὶ πάτρης ἐρικυδοῦς μέλα,
τῶν θ' ὀμογέλωρ.

Ἢμμάτεσσιν οἷος θαλειρόν δάκρυ
Λείβουσιν παιδὸς μοιογεννοῦς οἶο,
Τὸν γ' ἔρεγκ' εἰς γείην' Ἑλλάδα ὅπως
κάλλιος εἰσὶθη

Τὰς χώρας μεγήρεος, ἂν ἐκεῖνος
Ἢξείτ' ἐμπύρωσ' ἀρετὰ γὰρ οἱ γί-
λε' κάλλιπτε τὴν δ' ἀμβρόσια ἔρην
φύσσασα τόσσα.

— Οἶ! πότμος πικρὸς δ' ὁ κούδιος μέντωρ
Πάντων· Ὅρ' ἔμωσ διογενεῖς, ὃ περ
Τοῖος θέσκελος τόκος, ἀμβροστὸν τε
Ἢτορ ἐνφῶνον

Χερσὶ μητροῦσιν κυδαλί μου πάτρης,
Χερσὶ τ' αὖ ἀκοίτιδος κεδρῆς ἀλό-
χου' ὀδθῆ κυρῆσ' εὐικότος τάγον'
Πνεῦμα δ' εἶο

Θεοειδὲς ἀγλαῶν εἰς ἀγκάλῃ
Θελαρ ἀγγρὸν ὠκυπέτασσερ, ὅπως
Στέμματ' ἀστέρων ἀγῆς ἀθαράτου
σχῆ κατὰ γέρας'

Ἢτορ δ' αὖ ἀρθεῖμδεν ἀδάμαρτε-
σιν πᾶσιν κλυτοῖς κεκασμέρον ἔπο
Τὰς αἰγλειόσας Ἀρετᾶς ὀδωρήθη
τῆ δε κούδιση

Γὰ τῆς Ἑλλάδος, χρυσοφαῆς ἐνθα
Παιδάσσουσα στίλβει ἀγαρῆς κόρυς
Καρδίης εὐθέμοιο Ἀριστείδου
καὶ Περικλέους.

Ἑλλάς ποτνία, κυδάειρ' ἐνδίκως,
Κλέεις τὸν γενναῖον ἐρήνησ γί-
λωρ στερέτ' ἄωρότατ' ἀριστόσον
ἡματος αἷης!

Αλλ' ἰδ' ἄκνυδάκιμος ἀγλαόφρων
Θαυμασῶν παιδῶν γαίετις Γαλλία
Ἦν σεπτὴν τοι χεῖρα δρέγει γέλωσ,
καὶ Σε καλέει

Αὐτῆς ἀκραιφνῆ ἔθνησ' ἑταίρη,
Φιλιάτην ὕσσον καλῆ κασιγνήτης
Καί γε Θεὸς ὑψιμέδων παντόπτης
Ἔγγεπε χαίρων

Δεσμὸν τὸν δ' ἱερτὸν ἰσᾶς γυλλίας,
Αὐδήσας δ' ἔπνευσε κλυτὰ Γαλλίᾳ
Εὐμενῆ γόοσ, τὰ ἄριστα ὡς Σορ
μῆδεται εὐφρων,
Φαιτῶν τόσων ἔρεχ' ἀδαμάντων,
Ὅδε Σὸρ στέφανον χρυσεότευκτον φέρεις,
Οἰοῖν τ' ἑλλάμπει ἀγκηλεῖς ἦτορ
Τοῦ Λεογαρόν.

Ταῦτ' ἐν νῶ βάλλουσ' Ἑλλὰς ἀριστόπαις,
Αἰχρὲι παφρόνως, σὸν δὲμ' οὐρανὸν δε
Αἴρου σ' ἐρθα ἐντὶ ψυχῇ ἰσθίμων
Σεῖο ἑτέρου.

Σμύρνη, 23 Δεκεμβρίου 1859.

Σ. ΛΕΟΝΤΙΑΣ.

ΔΡΑΜΑΤΙΚΑΙ ΠΑΡΑΦΡΑΣΕΙΣ

ὑπὸ Α. Ρ. Ραγκαβῆ.

—οοο—

Μεταξὺ ὧν τῶν φιλολογικῶν προϊόντων πρέ-
πει νὰ ἡμολογήσωμεν, ἂν εἴμεθα εἰλικρινεῖς, ὅτι τὰ
ὀλιγώτερον γνωστὰ εἰς τοὺς πλείστους τῶν Ἑλλή-
νων ἀναγνωστῶν εἰσὶ τὰ ἑλληνικά, καὶ μάλιστα
τ' ἀριστουργήματα τῆς προγονικῆς ποιήσεως. Λυ-
πηρὸν βεβαίως εἶναι, ὅταν δυνάμεθα νὰ σεμνωώ-
μεθα ἐπὶ τῇ ὠραιοτάτῃ τῶν φιλολογικῶν, ὡς ἐπὶ
ἐθνικῇ ἰδιοκτησίᾳ, ν' ἀμελῶμεν καὶ ν' ἀγνωσῶμεν αὐ-
τήν, ἐπιζητοῦντες παρὰ ξένοις ἔθνεσι διανοητικὴν
τροφὴν, πολλὴ τῆς ἡμετέρας εὐτελεστέραν. Ἀλλ' ἡ
δυσκολία τῆς γλώσσης, τὸ πολλαχού δύσληπτον
τῶν ἰδεῶν καθ' ὃν τρόπον ἐκφράζονται, ἡ μὴ ἐν-
τελής γνώσις τῶν σχέσεων καὶ τῶν περιστάσεων εἰς
ἃς ἀναφέρονται, καὶ μάλιστα ἡ ἀπώλεια τῆς στι-
χοιουργικῆς ἀρμονίας, τῆς ἰσχυρᾶς καὶ χαριστάτης
ταύτης ἀρρώγιου τῆς ποιήσεως, ἀποσοβοῦσι τοὺς
πολλοὺς τῶν ἀναγνωστῶν, προτιμῶντας τὴν εὐχε-
ρεστέραν καὶ προχειροτέραν ἀνάγνωσιν τῶν ξένων
ποιημάτων καὶ μυθιστοριῶν.

Αἱ προκηρυττόμεναι παραφράσεις, γενόμεναι ὑπὸ
τοῦ ἡμετέρου συνεργάτου Κ. Α. Ρ. Ραγκαβῆ, ἐξοικει-
οῦσιν ἡμᾶς πρὸς τινὰ τῶν ἐντελεστέρων προϊόντων
τῆς ἀρχαίας δραματικῆς μούσης, καὶ πρὸς τὸν ὀυθ-
μὸν τῆς στιχοιουργίας αὐτῶν, ὃν ἀκολουθοῦσιν ἀκρι-
βῶς, καὶ συντελοῦσιν εἰς τὴν γνῶσιν καὶ τὴν αἰσθη-
σιν τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως, τῆς ὁποίας τὰ ἔχνη, ἂν
δὲν μάθῃ ν' ἀκολουθῇ ἡ ἡμετέρα, θέλει γενεὶ κατα-
γέλαστος. Διὰ τοῦτο ἐνομίσασμεν τὴν ἐκδόσιν αὐ-

τῶν καὶ περιέργον καὶ ὠφέλιμον προσεβέσαμεν δὲ
καὶ τοῦ Κουτρούλη τὸν γάμον, ἐξαντληθείσης καὶ
τῆς δευτέρας αὐτοῦ ἐκδόσεως, διότι ἡ μικρὰ αὕτη
κωμῳδία δύνανται νὰ θεωρηθῇ ὡς σχόλιον, ὡς ἐ-
φαρμογὴ καὶ διὰ παραδειγμάτων ἐξήγησις τῆς
στιχοιουργίας καὶ τῆς οἰκονομίας τῶν ἀρχαίων δρα-
μάτων.

Τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχον μίαν τραγωδίαν τοῦ
Σοφοκλέους, τρεῖς κωμῳδίας τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ
τὸν γάμον τοῦ Κουτρούλη, εἶναι ἥδη εἰς τὰ πωσθη-
σια, καὶ θέλει ἰδῆ τὸ φῶς περὶ τὸν Αὐγουστον.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΔΙΑΓΩΓΗ ΠΡΟΣ ΥΠΟΔΕΣΤΕΡΟΥΣ. Οὐδὲν χα-
ρακτηριστικώτερον ἀγενοῦς διαθέσεως ἀπὸ τὴν δια-
γωγὴν ἀνθρώπου καταπιέζοντος τοὺς ὑποδεστέ-
ρους του. Ὁ ὑβρίζων τὸν μὴ τολμῶντα ν' ἀποκρι-
θῇ, εἶναι ἀνανδρὸς ὡς ὁ γυμνὸν τὸ ξίφος κατὰ γυ-
ναικὸς ἢ παιδίον. Διὰ τοῦτο ὅπου ἰδῆς ἀνθρωπον
ὑβριστὴν πρὸς τοὺς ὑποδεστέρους, πίστευσε ὅτι
οὗτος ἔρπει πρὸς τοὺς ἀνωτέρους του· διότι ἡ αὐτὴ
χαμέρπεικ τοῦ πνεύματος τὸν καθιστᾷ τυραννικὸν
πρὸς τοὺς μὴ δυναμένους ν' ἀνισταθῶσι καὶ δειλὸν
πρὸς τοὺς δυναμένους, τυραννὸν μὲν τούτων, ἐκεί-
νων δὲ σκώληκα. Οἱ ὑπηρετικὶ καὶ ἄλλοι ὑποδεέστε-
ροι δὲν δύνανται μὲν βεβαίως ν' ἀποδώσωσιν ὅσας
ὑβρεῖς δέχονται παρὰ τῶν κυρίων των, ἀλλ' ἡ ἰδέα
ἦν διαδίδουσι εἰς τὸν κόσμον περὶ τοῦ χαρακτῆρος
αὐτῶν τοὺς ἐκδικεῖ πλερέστατα. Ἡ καταλληλοτέρα
ἐπομένως πρὸς ὑποδεστέρους διαγωγὴ εἶναι ἡ τῆς
φιλανθρωπίας καὶ γενναιότητος, οὔτε εἰς οἰκειότητα,
ἀλλ' οὔτε εἰς ὑβριν ἐξοκέλουσα.

ΑΜΙΓΓΑΛΑ. Αἱ φυσικαὶ κλίσεις τοῦ ἀνθρωπίνου
πνεύματος ὅσαι αὐξάνουσι αὐτοῦ τὴν δραστηρι-
τητα καὶ βελτιοῦσιν αὐτό, πρέπει νὰ καλλιεργῶν-
ται ὅ,τι μάλιστα, καὶ κατὰ τὸν καταλληλοτάτον
τρόπον. Ἡ ἀρίστη μέθοδος πρὸς τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ
καταστήσῃ τὸν υἱὸν του ἐπιμελῆ εἰς τὰς σπουδὰς
καὶ δραστήριον εἰς τὰς ἐργασίας του, εἶναι νὰ διε-
γείρῃ εἰς τὴν ψυχὴν του τὴν ἀμιλλαν, καὶ τὸ αἰσθη-
μα τῆς αἰσχύνης καὶ τῆς τιμῆς. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ πε-
ριέργεια κινεῖ τοὺς νέους εἰς τὴν νὰ ἐρευνῶσι περὶ
τῆς φύσεως καὶ τῆς αἰτίας τῶν πραγμάτων καὶ νὰ
θέλωσι τὰ πάντα νὰ μάθωσι, εἶναι ἀναγκαῖον
νὰ διεγείρῃται καὶ τὸ πάθος τοῦτο εἰς μέγαν βα-
θμὸν· διὸ ὅσάκις ἐρωτῶμεθα ἀπὸ τὰ παιδιά, ὅσον
παιδαριώδεις καὶ ἂν εἶναι αἱ ἐρωτήσεις των, δὲν
πρέπει ποτὲ νὰ ἀρνῶμεθα τὴν ἀπόκρισιν, ἀλλ' εἰς
ἐναντίας ν' ἀποκρινώμεθα πάντοτε κατὰ τρόπον
ὅσον ἐνδέχεται λογικὸν καὶ ἀκριβῆ.